

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

KUZEY IRAK'IN TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

TEZİ HAZIRLAYAN: Ali EKEN

İSTANBUL, 2010

**T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**KUZAY IRAK'IN TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**TEZİ HAZIRLAYAN:
Ali EKEN**

**ÖĞRENCİ NO:
080771006**

**DANIŞMAN:
Prof.Dr. Ümit ÖZDAĞ**

İSTANBUL, 2010

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim.

31.03.2010

Ali EKEN

KUZEY IRAK'IN TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Tezi Hazırlayan: Ali EKEN

Özet

Türkiye, kıtaların ve medeniyetlerin kesişme noktasında yer alan coğrafi konumunun getirdiği avantaj ve bölge ülkeleri arasında çağdaş, laik ve demokratik bir yapıya sahip olması ile uluslararası arenada, stratejik planlamalarda, bölgesel, küresel gelişmelerde ve yeni yapılanmalarda kazandığı etkin ve güçlü ülke profilini sürdürmektedir. Fakat Türkiye'nin bu bölgede etkin bir güç olmasını istemeyen çevreler, içte ve dışta devamlı problem alanları yaratmaya çalışmaktadırlar.

Bu anlamda, Türkiye'nin milli menfaatlerini çok yakından ilgilendiren ve 1980'lerden sonra Türkiye'de 30.000'den fazla insanımızın ölmesine neden olan PKK Terör Örgütü'nün, etkinliğini artırarak Kuzey Irak bölgesini bir üs olarak kullanması önem kazanmıştır. Özellikle 1991'de gerçekleştirilen Basra Körfezi Savaşı ve 2003 Irak Savaşı sonrası Kuzey Irak'ta oluşan güç boşluğu, belirsizlik ve istikrarsızlık, ülkemiz için önemi gittikçe artan bir tehdit haline gelmiştir. Bu nedenle, Kuzey Irak'ta meydana gelen gelişmeler ve bu gelişmelerin Türkiye'ye etkilerinin ortaya konması gerekir.

Orta Doğu'da menfaati ve ilgisi bulunan ülkeler, bölgede varlıklarını devam ettirebilmek için, kendi çıkarlarına uygun yeni bir oluşum meydana getirme çabası içine girmişlerdir. Bu ülkeler, Ortadoğu'daki mevcut düzeni daha kolay etkileyebilmek ve bölgeye daha kolay müdahale edebilme imkânı elde etmek maksadıyla, Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasını destekleyerek, bu oluşumu Türkiye'ye kabul ettirme zemini arayacaklardır.

Türkiye bölgesel bir güç merkezi olabilmek, proaktif bir yaklaşımla Orta Doğu'nun şekillenmesinde esas unsur olmak, milli menfaatlerine zarar verebilecek oluşumları bertaraf etmek için, güçlü ve belirleyici olmak zorundadır. Bu maksatla, Türkiye'nin izlemiş olduğu politikayı ortaya koyarak, bundan sonraki gelişmeleri yönlendirebilmek için, hangi tedbirlerin alınması gerektiğini ortaya koyma ihtiyacı vardır.

Bu araştırma, Kuzey Irak bölgesini tarihsel süreç içinde inceleyerek, meydana gelen gelişmeleri, bu gelişmeler çerçevesinde bölgede menfaati ve ilgisi olan ülkelerin uyguladıkları politikaları ve muhtemel niyetlerini ortaya çıkarmak, gelecekte uygulayabilecekleri politikaları öngörmek ve Türkiye'nin bugüne kadar uyguladığı Kuzey Irak politikasını ortaya koymak ve muhtemel gelişmelerde milli menfaatlerimiz ile hak ve çıkarlarımızı korumak için takip edeceği politik esasları konusunda çerçeveler önermek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kuzey Irak'ın coğrafi, etnik, sosyal, ekonomik, siyasi yapısı ve bu yapısı dolayısı ile kazandığı jeostratejik önemi ele alınmıştır. Bölgenin tarihçesi de bu başlıklar altında incelenmiştir.

İkinci bölümde ise esas olarak Basra Körfezi Savaşı, sebepleri ve sonuçlarıyla incelenmiş, Türkiye'nin Basra Körfezi Savaşı'ndaki politikası ve bu savaşın Türkiye'ye etkileri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde araştırma konumuzun özüne inilmiş ve 2003 Irak Savaşı öncesi ve sonrası dönemler ele alınmıştır. Bu bölümde Orta Doğu'da etkin rol alan güçlerin bölge politikalarına, 2003 Irak Savaşı'nın nedenlerine, Türkiye'nin bu süreçlere yaklaşımına, savaş sonrası ortaya çıkan fiili yapıya, Orta Doğu ile ilgili olarak kısa ve uzun vadede uygulanması gereken politikalara dair tespitlere yer verilmiştir.

Orta Doğu'nun yeniden şekillendiği bir süreci anlatan bu araştırma, Kuzey Irak bölgesinde bir Kürt devletinin kurulması veya değişik yönetim biçim ve oluşumların meydana gelmesi durumunda icra edilebilecek faaliyetler konusunda görüşler ileri sürerek, muhtemel gelişmelerin Türkiye'ye etkilerini öngörerek ve devletin ilgili kurumlarının neler yapabileceği konusunda politikalar önererek, proaktif kararlar alınmasına katkıda bulunabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Irak, Türkiye, Türkmenler, Basra Körfezi Savaşı, 2003 Irak Savaşı, Çekiç Güç, PKK, ABD, Kürtler, Musul, Kerkük, Çifte Çevreleme, Tezkere, Telafer

ABSTRACT

Turkey, continents and civilizations, the intersection in the geographic location of the advantages and the region between the countries in the modern, secular and democratic structure having the international arena, strategic planning, the regional, global developments and new construction gained effective and strong country profiles continues. But Turkey does not want to be a force in this region enabled environments, inside and out and are constantly trying to create problem areas.

In this sense, Turkey's national interests very closely related, and after 1980 in Turkey, 30,000 more of our people to die because the PKK terrorist organization's effectiveness by increasing the northern Iraq region as a base to use has become more important. Especially the 1991 Gulf War and carried out after the 2003 Iraq War, which created the power vacuum in northern Iraq, uncertainty and instability, a threat to our country has become increasingly important. Therefore, developments that occur in northern Iraq to Turkey and the effects of these developments must be exposed.

Middle East interests and the interests of the countries in the region to maintain their existence, their interests according to a new effort to bring about the formation entered into. These countries in the Middle East current layout easier to affect you and to the region easier to intervene possibility to achieve the purpose, in northern Iraq, a Kurdish state be established by supporting this process to Turkey accepted to the floor will look. Turkey to become a regional power center, with a proactive approach to the main element in shaping the Middle East, could harm national interests to eliminate the formation, must be strong and decisive. For this purpose, Turkey has followed the policy as set out, to guide future development, what measures need to be demonstrated that there is a need. This research, in northern Iraq region, within historical process by reviewing occurred developments, these developments within regional interests and the interests of countries with the implementation of their policies and possible intentions to reveal the future can apply policies to anticipate and Turkey up to now implement the Northern Iraq policy to clarify and possibly developments of national interest to protect our rights and interests and political principles to follow in the frames were made in order to propose. Research consists of three parts. In the first section of northern Iraq's geographic, ethnic, social, economic, political structure and this structure because of the geo-strategic importance has been taken up with the win. The history of the region are examined under this heading.

Mainly in the second part of the Gulf War, the causes and consequences are examined in the policies of Turkey and the Gulf War, the effects of this war has been taken to Turkey.

In the third part of our research were essentially reduced to the period before and after the 2003 Iraq War were discussed. In this section, the Middle East, active role of the forces district policies, the 2003 Iraq War reasons, Turkey's process approach to the war, the resulting actual construction, the Middle East regarding the short and long term must be applied to the policies of detection was given in the middle East, is re-forming a process describing this research, in northern Iraq in a Kurdish state to establish or different management styles and formations occur in the case of execution can be active about opinions put forward as potential developments in Turkey impacts predicted and the state of the relevant authorities what can do about proposed policies, be able to contribute to proactive decisions.

Key Words: Northern Iraq, Turkey, Turkmens, Gulf War, 2003 Iraq War, Operation Provide Comfort, the PKK, the U.S., the Kurds, Mosul, Kirkuk, Dual Containment, Note, Talafar

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
İçindekiler Dizini	V
Tablo Listesi	VIII
Kısaltmalar	IX

I.BÖLÜM

KUZEY IRAK' IN COĞRAFİ, ETNİK, SOSYAL, EKONOMİK, SİYASİ YAPISI VE JEOSTRAEJİK ÖNEMİ

1. KUZEY IRAK'IN COĞRAFİ YAPISI.....	1-1
2. KUZEY IRAK'IN JEOSTRAEJİK ÖNEMİ.....	1-2
3. KUZEY IRAK'IN ETNİK VE SOSYAL YAPISI.....	1-3
3.1. Genel Sosyal Yapı.....	1-3
3.2. Bölgedeki Etnik Gruplar.....	1-4
4. KUZEY IRAK'IN EKONOMİK YAPISI.....	1-6
4.1. Genel Ekonomik Yapı.....	1-6
4.2. Irak'ın Genel Ekonomik Verileri.....	1-7
5. KUZEY IRAK'IN SİYASİ YAPISI.....	1-9
5.1. Tarihsel Süreçte Kuzey Irak'taki Siyasi Gelişmeler.....	1-9
5.1.1. San Remo Konferansı.....	1-9
5.1.2. Musul Meselesi ve Haliç Konferansı.....	1-10
5.2. Kuzey Irak'taki Siyasi Partiler ve Gruplar.....	1-16

II.BÖLÜM

TARİHSEL GELİŞİM İÇERİSİNDE KUZEY IRAK'IN DURUMU VE UYGULANAN POLİTİKALAR

1. BASRA KÖRFEZİ SAVAŞI'NIN KUZEY IRAK'A ETKİLERİ	2-1
1.1. Basra Körfezi Savaşı'nın Sebepleri.....	2-1
1.2. Basra Körfezi Savaşı.....	2-2
1.2.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları ve Irak'ın Uluslararası Statüsü.....	2-3

1.2.2. Türkiye'nin Basra Körfezi Savaşı Politikası.....	2-5
1.2.2.1. Türkiye'nin Basra Körfezi Savaşı'ndaki Yeri ve Etkisi.....	2-5
1.2.2.2. Basra Körfezi Savaşı'nın Türkiye Açısından Sonuçları.....	2-7
2. BASRA KÖRFEZİ SAVAŞI'NDAN SONRA BÖLGEDE UYGULANAN POLİTİKALAR.....	
2.1. Kürtlerin Ayaklanması ve Huzur Operasyonu.....	2-7
2.2. Çekiç Güç.....	2-8

III. BÖLÜM

2003 IRAK SAVAŞI

1. 2003 IRAK SAVAŞI ÖNCESİ GELİŞMELER.....	3-1
1.1. ABD'nin Bölge Politikası.....	3-1
1.1.1. George Herbert Walker Bush Dönemi.....	3-3
1.1.2. Clinton Dönemi ve Çifte Çevreleme Politikası.....	3-4
1.1.2.1. Çifte Çevreleme Politikasının Unsurları.....	3-5
1.1.2.2. Çifte Çevreleme Politikası'nda Kürtlerin Yeri ve Washington Antlaşması.....	3-5
1.1.3. George Bush Yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar.....	3-7
1.1.3.1. Yeni Muhafazakâr Görüş.....	3-7
1.1.3.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD'nin Yeni Bölge Politikası.....	3-8
1.2. İsrail'in Bölge Politikası.....	3-10
1.3. ABD'nin ve İsrail'in Orta Doğu Politikasında Irak'ın Önemi.....	3-11
1.4. 2003 Irak Savaşı Öncesinde Avrupa Birliği ve NATO Krizi.....	3-12
1.5. Savaşın Nedenleri.....	3-13
2. IRAK'IN İŞGALİ: 2003 IRAK SAVAŞI ve SONRASINDAKİ GELİŞMELER..	
2.1. Savaşın İcrası.....	3-14
2.2. Savaş Sonrası Gelişmeler.....	3-15
2.2.1. Irak'ın Yeniden İnşasında Kürtlerin Durumu.....	3-18
2.2.2. Musul-Kerkük'ün İşgali ve Süleymaniye Baskını.....	3-19
2.2.3. Değiştirilen Demografik Yapı: Türkmenlerin Durumu, Kerkük ve Telafer'in Kürtleştirilmesi.....	3-20
2.3. Savaşın Sonuçları.....	3-22

3. TÜRKİYE’İN 2003 IRAK SAVAŞI’NA İLİŞKİN POLİTİKASI, TEZKERELER VE SAVAŞIN TÜRKİYE’YE ETKİLERİ.....	3-23
3.1. 1 Mart Tezkeresi ve Türkiye’nin 2003 Irak Savaşı Politikası.....	3-23
3.2. 2003 Irak Savaşı’nın Türkiye’ye Etkileri.....	3-25
3.2.1. Sosyal, Siyasi, Ekonomik ve Güvenlik Açısından Etkileri.....	3-25
3.2.2. 2005 Irak Seçimleri Sonrası Yeni Irak Hükümeti Ve Seçimlerin Türkiye’ye Etkisi.....	3-30
3.2.3. Kuzey Irak’ta Oluşabilecek Muhtemel Gelişmeler Ve Bunların Türkiye’ye Etkileri.....	3-32
3.2.3.1. Demokratik Üniter Yapının Muhafaza Edildiği Yapı...	3-32
3.2.3.2. Etnik Unsurlara Çeşitli Özerkliklerin Tanındığı Yapı ...	3-34
3.2.3.3. Etnik Temele Dayalı Bir Federasyon.....	3-36
3.2.3.4. Bağımsız Bir Kürt Devleti’nin Kurulduğu Parçalanmış Bir Irak.....	3-37
3.2.4. Kuzey Irak’a Yönelik Kısa ve Uzun Vadeli Politika Önerileri....	3-40
SONUÇ	3-45
KAYNAKÇA	3-51
EKLER	
1- Irak’ın Petrol ve Doğalgaz Yataklarını Gösterir Harita.....	3-54
2- KDP ve KYB’nin Yerleşim Alanlarını Gösterir Harita.....	3-55
3- Irak’ın Demografik Yapısını Gösterir Harita.....	3-56
4- Irak Türkmenlerinin Yaşadığı Bölgeyi Gösterir Harita.....	3-57
5- Kuzey Irak ile İlgili Haberler.....	3-58

TABLO LİSTESİ

1. Tablo-1: Irak'ın genel ekonomik verileri.....1-7
2. Tablo-2: Irak'ın dış ticaret yapısı.....1-8
3. Tablo-3: Irak- Türkiye ikili ticaret rakamları.....1-8

KISALTMALAR

KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	Kürdistan Yurtseverler Partisi
GKO	Geçici Koalisyon Otoritesi
ITC	Irak Türkmen Cephesi
BM	Birleşmiş Milletler
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
GK	Güvenlik Konseyi
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
BAAS	Arap Sosyalist Diriliş Partisi
AB	Avrupa Birliği

I. BÖLÜM

KUZEY IRAK'IN COĞRAFİ, ETNİK, SOSYAL, EKONOMİK, SİYASİ YAPISI VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

1. KUZEY IRAK'IN COĞRAFİ YAPISI

Kuzey Irak, Basra Körfezi Savaşı sonrasına kadar, tüm dünya için Irak Devleti'nin coğrafi kuzeyini temsil eden bir bölge olarak düşünülürken, Basra Körfezi Savaşı ile birlikte Irak Merkezi İdaresi dışında kalan ve hızla devletleşme sürecine sokulan bir oluşumun adı olarak geçmektedir. Bu süreç, Basra Körfezi Savaşı'ndan sonra, Irak ordusunun isyan eden Kürtlere karşı bir harekât düzenlemesi ve binlerce Kuzey Iraklı'nın Türkiye sınırına yığılması üzerine, BM Güvenlik Konseyi'nin, Irak'ın uyguladığı baskıyı durdurmak amacıyla, 32.enlemin güneyi ve 36.enlemin kuzeyindeki bölgeyi “uçuşa yasak bölge” ilan ederek, Irak hava sahasını üç bölgeye ayırmasıyla başlamıştır.¹ Böylece ortada Merkezi Irak Yönetimi ve kuzeyde Kürtlerin, güneyde ise Şiilerin hâkim olduğu bölgeler ortaya çıkmıştır.

Kuzey Irak, Dohuk, Erbil ve Süleymaniye'yi kapsamaktadır. Yerel Kürt partilerinin istemiş olduğu bölge ise daha güneyden geçmekte olup, aslında bölgenin ekonomik yetersizliğinden kaynaklanan gerekçe ile zengin petrol yataklarını kapsayan Kerkük bölgesini ve Musul'un bazı bölgelerini de içermektedir. Kuzey Irak, Irak'ın kuzey ve kuzeydoğusunda yer alan dağlık bir bölge olup, 438.466 kilometrekarelik alana sahip Irak Devleti'nin topraklarının 83000 kilometre karelik alanı kapsamaktadır.²

Anılan bölgenin kuzeyini, 305 km. uzunluğundaki Türkiye - Irak sınırının tamamı, doğusunu ise, Irak - İran sınırının yaklaşık 470 km. uzunluğundaki bölümü sınırlamaktadır. Bölge Türkiye, Suriye, Irak sınırını oluşturan noktadan başlar. Dicle nehrini güneye 10 km takip ederek Suriye ile 3 km sınır teşkil eder. Musul - Dohuk il sınırını takiben doğuya döner, Dohuk güneyi - Erbil güneyi – Kerkük Kuzeyi – Süleymaniye güneyini takip ederek, Zağros dağlarında İran - Irak sınırı ile birleşir.

Kuzey Irak bölgesini yeryüzü şekilleri bakımından iki kısma ayırmak mümkündür.

---

¹ Mustafa Sıtkı Bilgi, “Türk-İrak İlişkilerinin Tarihsel Boyutu”, *Irak Krizi (2002-2003)*, der. Ümit Özdag-Sedat Laçiner-Serhat Erkmen, Ankara: ASAM yayımları, 2003, s. 228

² <http://en.wikipedia.org/wiki/Iraq>

- **Yüksek Dağlar Bölgesi :**

Bu kısım İran, Irak ve Türkiye sınır bölgesini oluşturan sert ve yüksek dağlardan meydana gelmektedir. Bu bölgede dağların yüksekliği 2100-3600 m arasındadır. Bu sert kayalık arazi içinde Küçük Zap ve Büyük Zap suları akmaktadır. Bölgenin en yüksek dağları; Irak -Türkiye sınırı yakınında Mührinar Dağı (2133 m), Sermeidan Dağı (3500 m), İran-Irak sınırı yakınında Kandil Dağı (3500 m) ve bölgenin en yüksek dağı olan Hasarost Dağı (3600 m).³

- **Alçak Dağlar Bölgesi :**

Bu bölge, yüksek dağlar bölgesinin eteğini teşkil etmektedir. Güneyden kuzeye doğru sırasıyla Elşastan, Adiyye, İbrahim, Telafar, İşkeft Dağları ile Musul şehrinin kuzey batısından, Suriye sınırına kadar devam eden Sincar Dağları ile son bulur. Bu ikinci kısım dağlar bölgesinin aşağısı, Dicle Nehri'ne kadar birkaç ovidan oluşmaktadır. Bunlar Hamrin Ovası, Dibeke Ovası ve Erbil Ovası'dır. Bölgenin içerisinden Büyük Zap ve Küçük Zap geçerek Dicle'ye dökülür.

Bölge, bitki örtüsü bakımından genel olarak çıplak olmakla beraber, yer yer ağaçlık ve ormanlık bölgeler bulunmaktadır. Bölgede kara iklimi hâkimdir. Kışın ortalama sıcaklık 1 derece civarında, yazın ise 21 derece civarına yükselir.⁴

2. KUZEY IRAK'IN JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

Kuzey Irak'ın jeostratejik öneminin ortaya konabilmesi için, öncelikle Orta Doğu bölgesinin incelenmesinde yarar görülmektedir.

Orta Doğu, coğrafi açıdan Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kavşak noktasındadır. Dünya coğrafyasının hiçbir bölümünde, Orta Doğu bölgesinde olduğu kadar güç mücadelesi olmamış, imparatorluklar kurulup yıkılmamıştır. Mısır Krallığı, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları bu bölgede kurulup, bu bölgede mücadele etmişlerdir.

Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık gibi tek tanrılı dinlerin doğum yeri olan Ortadoğu, adı geçen dinlerin ve dinlere ait mezheplerin birbirleriyle mücadele alanıdır.

Orta Doğu, dünya petrol rezervlerinin üçte ikisine sahip olup, bu özelliği ile bölge devletlerine büyük avantaj ve ekonomik üstünlükler sağlayan, buna karşılık birçok sorunu da beraberinde getiren bir bölgedir.

---

³ Tezcan, Yılmaz, Kuzey Irak-2010 (Muhtemel Gelismeler), İstanbul: HAK yayımları, 1996, ss. 82

⁴ Tezcan, a.g.k., ss.80

Kısacası Orta Doğu, emperyalist güçlerle Orta Doğu'daki milletlerin egemenlik mücadelesinden daha çok, Orta Doğu'daki kaynakların, özellikle maden, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının paylaşım mücadelesinin yapıldığı bir saha olmuştur.⁵

Böyle kritik bir coğrafyanın merkezinde bulunan Kuzey Irak ise; Türkiye, Suriye, Irak ve İran arasında bulunan ve bulunduğu yer itibariyle Orta Doğu bölgesinin önemli dört ülkesini etkileyebilecek bir konuma sahiptir. Diğer bir deyişle, Türkiye'yi güneydoğudan, Suriye'yi kuzeydoğudan, İran'ı batıdan ve Irak'ı kuzeyden kontrol eder. Bu sebeple bu bölgeye yerleşecek irredentist bir yapı Türkiye, Suriye ve İran için tehdit, Orta Doğu için istikrarsızlık kaynağı olacaktır. Kuzey Irak, Türkiye'ye karşı güneyden yapılabilecek bir harekât için hem uygun arazi yapısına, hem de uygun bir etnik yapıya sahiptir.

Kuzey Irak, dünyanın en hassas bölgesi olan ve sahip olduğu petrol rezervleri ile batılı devletlerin birinci öncelikli ilgi sahasını oluşturan Orta Doğu bölgesine el atabilmek için, ele geçirilmesi ve istismar edilmesi daha kolay olan bir bölgedir. Bölgede menfaati olan ülkelerin desteklediği ve Türkiye için büyük sorunlar yaratan PKK terör örgütünün, her türlü hazırlığını yaptığı ve bir üs olarak kullandığı bölgedir.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Orta Doğu bölgesi, üç kıtanın birleşmesinden kaynaklanan jeostratejik öneminin yanı sıra, dünyanın şu andaki petrol rezervlerinin yüzde 65.7'sini barındırmaktadır. Bu büyük önem, dünyanın en güçlü ülkelerini her zaman Orta Doğu bölgesine yoğun biçimde yöneltmiştir.

(Irak'ın petrol ve doğalgaz yataklarını gösteren harita EK-1'de sunulmuştur)

3. KUZEY IRAK'IN ETNİK VE SOSYAL YAPISI

3.1. Genel Sosyal Yapı:

Irak'ın toplam nüfusu 23 milyon civarındadır. Nüfus artış oranı yıllık %3.1'dir. %97'si müslümandır. Müslümanların %57'i Şii-Caferi, %43'ü Sünni, %2'si ise Hristiyan ve diğerleridir.⁶ Sünniler sayıca az olmasına rağmen, Irak yönetimine hâkim olmuşlardır. Saddam yönetimi, bazı Şiileri göstermelik olarak çeşitli makamlara getirmiş; ancak yönetimin bütün mevkileri Sünnilere ve özellikle Saddam'a yakın kişilere verilmiştir.

Uzun süredir bölgede yaşanan karışıklıklardan dolayı sağlıklı bir nüfus sayımı yapılamamasına rağmen, Birleşmiş Milletler verilerine göre Kuzey Irak'ta bulunan üç

⁵ Kocaoğlu, Mehmet, Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu, 1995, s.168,

⁶ <http://www.enfal.de/irak.htm>

vilayetin (Dohuk, Erbil ve Süleymaniye) toplam nüfusu, 3.258.247'dir. Nüfus dağılımı ise şöyledir:⁷

<u>Dohuk</u> Kent Merkezi Ve 14 İlçe	454.000
Bağlı 35 Kasaba Ve Köylerde	285,000
Toplam	739,000
<u>Erbil</u> Kent Merkezi Ve 22 İlçe	694.764
Bağlı 28 Kasaba Ve Köylerde	422.356
Toplam	1.117.120
Süleymaniye Kent Merkezi Ve 41 İlçe	1.147.500
Bağlı 15 Kasaba Ve Köylerde	382,499
Toplam	1.529,999

Kuzey Irak bölgesi, etnik ve kültürel açıdan esas olarak Bahdinan ve Soran bölgeleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Kuzeyde, ekonomik ve sosyal açıdan daha geri ve dağlık olan Bahdinan bölgesi bulunmaktadır. Bu bölge KDP (Kürdistan Demokrat Partisi) kontrolündedir. Halkı, Kırmanç lehçesine yakın olan Bahdinan lehçesiyle konuşur.⁸ Bu bölgenin güneydeki en alt sınırını Erbil oluşturur. Erbil esasen bir Türkmen kenti olup, 20.yy boyunca özellikle de Irak hükümetinin sistemli çabaları neticesinde bu özelliğini kısmen yitirmiş, kentte Bahdinan ve Soran Kürtleri çoğunluğa ulaşmışlardır.

Süleymaniye bölgesi ise, Kuzey Irak'ın ekonomik ve kültürel yönden en gelişmiş bölgesini oluşturmaktadır. Bu bölgede kentleşmiş bir Kürt toplumundan söz etmek mümkündür. Bölge, tamamen KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği) denetimi altındadır. (KDP ve KYB'nin fiili hâkimiyet alanları EK-2'de gösterilmiştir.)

3.2. Bölgedeki Etnik Gruplar

Bölgenin etnik dokusunu Kürtler, Türkmenler, Araplar, Hıristiyanlar ve Yezidiler oluşturmaktadır.⁹ Dini ayırım da etnik ayırım çerçevesinde ele alınmış olup, netice itibarı ile etnik bir nitelik kazanmaktadır.

Bölgedeki etnik yapıların durumları şu şekildedir.

⁷ Özdağ, Ü., Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, Ankara, 1999, ss.28

⁸ Kaymaz, İ.Şerif, Musul Sorunu: Petrol ve Kürt Sorunlarıyla Bağlantılı Tarihsel ve Siyasal Bir İnceleme, İstanbul, 2003, ss. 29-30

⁹ Özdağ, Ü., Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, Ankara, 1999, ss. 28-29

Kürtler :

Kürtler, aşiretler halinde yaşamaktadırlar. Bölgenin sosyal ve siyasi yapısı içinde bu aşiretler önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel aşiret sistemi içinde köyler, bir veya birkaç süleleden gelen insanların oturduğu bir yerleşim birimidir. Bölgede aşiret sayısı 70-80 civarındadır. Bölgede yaşayan Kürtlerin sayısı 3.000.000 civarındadır.

Kuzey Irak'ta etkin olan Barzani ve Talabani aşiretlerinin aralarındaki mücadelenin ana sebebi, bölgedeki diğer aşiretleri kendilerine bağlamak ve tek otorite olma isteğidir. Bölgede KDP ve KYB'nin zayıflaması ve kontrolü kaybetmeleri durumunda, aşiretlerin kendi aralarında liderlik mücadelesi içine girecekleri, bu durumun bütün bölgeye sirayet edeceği kaçınılmaz bir sonuçtur.

Bölgedeki Kürtler dilsel, kültürel ve sosyal açıdan ciddi bir türdeşlik sergilememektedirler.

Barzani'nin hâkim olduğu Bahdinan bölgesi, feodal ilişkilerin hakim olduğu, aşiret yapısının kendisini hissettirdiği ve bu yapısını şehir içinde de sürdürdüğü bir bölgedir. Bölgede sanayi hemen hemen hiç yoktur. Toplam nüfusu, 1.900.000 'e ulaşmıştır. Ancak sınır kenti Erbil hariç tutulursa, KDP bölgesinde ancak küçük ölçekli diyebileceğimiz Zaho, Dohuk, Şaklava ve Selahattin kentleri vardır.

Güneyde Talabani'nin hâkim olduğu Soran bölgesi ise, esas itibarı ile şehirli nüfusu barındıran, feodal ilişkilerin zayıfladığı, şehirleşme ve sanayileşmenin ilerlediği bir bölgedir. Süleymaniye bu bölgedeki en büyük vilayettir.

Araplar:

Bölgeye Irak devletinin sistemli çabaları sonucu yerleştirilmişlerdir. Basra Körfezi Savaşı'ndan sonra, ortaya çıkan yapı karşısında muhalif Araplar'ın dışındakiler, Saddam'ın denetimindeki bölgeye dönmüşlerdir. Kürtler, 2003 Irak Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak bölgesinden bütün Arapları çıkarmak istemektedirler.

Türkmenler :

1957 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Irak'ın nüfusunun %10'u Türkmenlerden oluşuyordu. 2008 yılında yapılan tahminlere göre, Irak genelinde 2-2.5 milyon nüfusu bulunan Türkmenler, çoğunluklu olarak Kerkük, Erbil, Musul, Telafer, Altınköprü ve Bağdat bölgelerinde yaşamaktadırlar.

Bölgede bulunan diğer etnik nüfusa göre, en fazla asimilasyona ve sürgüne zorlanan Türkmenler, Kürtler ile Araplar arasında tampon bir bölgede bulunmakta ve birlik

beraberlikten uzak bir şekilde yaşamaktadırlar. Kuzey Irak'taki sayıları Erbil merkezli olmak üzere 300.000 civarındadır.¹⁰

Tarihleri boyunca genellikle tarım ve ticaretle uğraşan Türkmen nüfusu, bugün Erbil, Musul, Kerkük, Talafer, Altinköprü, ve Bağdat'ta yoğunlaşmıştır. Erbil Türkmenler'i bölgenin en eski kentli unsurudur.

Kürtler ve Türkmenlerin dışında bölgede; Yezidiler, Asuri / Süryaniler, Nasturiler, Keldaniler ve Ermeniler yaşamaktadırlar.

1990'lı yıllardan sonra Türk kültüründen etkilenmenin arttığı bölgede Türkçe TV ve radyo yayınlarının takibi yaygınlaşmıştır.

Bölgede yaşayan nüfusun okuma - yazma oranı oldukça düşüktür. Kuzey Irak'ta Dohuk, Selahattin ve Süleymaniye üniversiteleri bulunmaktadır. Yeterli okul ve eğitim kurumu bulunmamaktadır. Sağlık kurumları ve personeli de oldukça yetersizdir.

(Irak'ın demografik yapısını gösteren şekil EK-3'de sunulmuştur)

4. KUZEY IRAK'IN EKONOMİK YAPISI

4.1. Genel Ekonomik Yapı

Bölgede meydana gelen gelişmeler; İran – Irak Savaşı, Basra Körfezi Savaşı, 2003 Irak Savaşı, terör ve ambargo nedeniyle ekonomik hayat felce uğramıştır. Bununla birlikte KDP ve KYB'nin karşılıklı olarak birbirlerine koyduğu sınırlamalar da, ekonomiyi olumsuz etkilemektedir.

Bölgenin ekonomisinin genel olarak iki kısma ayrıldığını söylemek mümkündür. Barzani bölgesi tarıma dayanmakla birlikte, Talabani bölgesinde, tarımın yanı sıra bazı sanayi tesislerinden bahsetmek mümkündür. Bölgede ciddi bir tarımsal faaliyetten de bahsetmek zordur. Mevcut tarımsal üretim; buğday, pirinç, arpa, ayçiçeği, tütün, mercimek, nohut, sebze ve meyve üzerinde yoğunlaşmıştır. Canlı hayvan kaçakçılığı diğer bir gelir kaynağını oluşturmaktadır.

Bölgede etkili olan iki partinin gelir kaynakları ise; toplanan gümrük gelirleri, toplanan vergiler ve bazı fabrikaların gelirlerinden oluşmaktadır. Barzani bölgesinde bulunan Habur Sınır Kapısı, önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktadır.

Şiddetli enerji sıkıntısı, alt yapı tesislerinin yetersizliği ve yetişmiş insan gücü eksikliği, bölgedeki ekonomik sorunları daha da arttırarak, orta ölçekli sanayinin

---

¹⁰ www.turkmeneli.com

oluşmasını engellemektedir. Hayat standardı yoksulluk ölçüsünün biraz üzerinde olup, ücretlilerin hayat standardı gittikçe bozulmaktadır.¹¹

Kuzey Irak'ı ekonomik olarak ayakta tutan Türkiye, İran ve Irak'tan sınır ticareti yoluyla yapılan ticarettir.

K. Irak'taki ekonomik girdilerin kaynağını ağırlıklı olarak;

- BM kararı gereği Irak'ın satışa sunduğu petrol gelirlerinin % 13'ü,
- BM, Türkiye ve hükümet dışı kuruluşların yaptığı yardımlar,
- Türkiye, İran ve Suriye sınırında bulunan gümrük kapılarından alınan haraçlar,
- Kaçakçılıktan elde edilen gelirler,
- Posta ve damga pullarından elde edilen gelirler oluşturmaktadır.

Kuzey Irak'ta Kürt kontrolündeki bölge, ihtiyacını karşılayacak yeterli tarımsal potansiyele sahip olmasına rağmen, meydana gelen karmaşa ve göçler nedeniyle tarımsal üretim yetersiz seviyede kalmıştır. Hayvancılık da sınırlı olarak yapılabilmektedir.

Habur Sınır Kapısı'ndan yapılan sevkiyatın herhangi bir nedenle sekteye uğraması halinde, İran ve Suriye ile mevcut bağlantısı, bölge ihtiyacını karşılayacak nitelikte değildir. Kuzey Irak ekonomisi büyük ölçüde Türkiye'ye eklenmiştir.

4.2. Irak'ın Genel Ekonomik Verileri

Irak, elindeki petrol rezervleri itibari ile zaten bir üstünlüğe sahiptir. Fakat Irak'ın bu zengin enerji kaynaklarına rağmen, bölgedeki istikrarsızlıklar ve yaşanan savaşlar nedeniyle bazı dönemlerde ekonomik verilerinin iyi bir seyir izlemediği görülecektir. Nitekim Basra Körfezi Savaşı ve 2003 Irak Savaşı dönemindeki rakamlar bunu doğrular niteliktedir. Irak'ın genel ekonomik verilerinin incelenmesi, Irak'ın ekonomik yapısının bir göstergesi olacaktır¹².

GSYİH	113,9 milyar dolar (2008)
KİŞİ BAŞINA GSYİH	4.000 dolar (2008)
GSYİH BÜYÜME HIZI	% 6,6 (2008)
ENFLASYON ORANI	% 22 (2007)
DIŞ BORÇ	101 milyar dolar
PARA BİRİMİ VE PARİTESİ	Yeni Irak Dinarı (ID) 1 ABD Doları = 1.196 ID (30/06/2008)
GSMH'NİN SEKTÖREL DAĞILIMI	Tarım % 11,9, Sanayi % 58,8, Hizmetler % 26,7 (2007)

¹¹ Tezcan, a.g.k., ss.83

¹² www.dtm.gov.tr

DOĞAL KAYNAKLAR	Petrol, Doğalgaz, Fosfat, Sulfür
İHRACAT	66,1 milyar dolar (2008)
İTHALAT	43,5 milyar dolar (2008)

Dış Ticaret

Başlıca İhraç Maddeleri:	Petrol ve Petrol Ürünleri
Başlıca İthal Ürünleri:	Gıda, ilaç, sanayi malları
İhracatında Başlıca Ülkeler (2008):	ABD, % 36, İtalya % 13, G. Kore % 10, Tayvan % 6 İspanya % 5
İthalatında Başlıca Ülkeler (2008):	Suriye % 30, Türkiye % 20, ABD % 11, Ürdün % 5

Irak ekonomisi, daha önce de belirtildiği üzere Türkiye ekonomisi ile adeta eklemlenmiştir. Basra Körfezi Savaşı öncesinde 5,5 milyar dolarlık hacmi ile hayli yüksek olan Irak-Türkiye ikili ticareti, savaşın getirdiği ambargolar ve yaptırımlar nedeniyle durma noktasına gelmiştir. Ham petrol karşılığı Türk malı ihracatını öngören karşılıklı ticaret sisteminin uygulanmaya başlanması ile Irak'a yönelik ihracat gelirleri 2000 yılından itibaren hızla artmıştır. 2003'te ABD'nin Irak'a müdahalesi Irak ile ticaretimizde yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Irak'a yönelik olarak 1991 yılından bu yana uygulanan BM Ambargosunun 22 Mayıs 2003 tarihinde kaldırılmasıyla birlikte, bu ülkeye yönelik ihracat rakamlarında artışlar görülmüştür. Irak'a yönelik ABD operasyonunun ardından bu ülkedeki ağır insani koşulların ortadan kaldırılması için BM ve diğer uluslararası yardım kuruluşları tarafından gönderilen insani yardım sevkiyatları İskenderun, Mersin limanları ve Habur Gümrük Kapısı üzerinden sevk edilmeye başlanmıştır. Irak'tan ithalatımız Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'nın kapasitesindeki yükselme ve petrol fiyatlarında 2008 yılında görülen artışla birlikte 2007 yılına göre iki kat artış göstermiştir. Yıllık ithalatın yaklaşık %20'sinin Türkiye'den gerçekleştirilmesi, Irak'ın Türkiye'ye olan bağımlılığı için açıklayıcı bir veridir.¹³

İKİLİ TİCARETİN GELİŞİMİ (milyon \$)

	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2003	829	112	716	941
2004	1.820	467	1.353	2.288
2005	2.750	458	2.291	3.208
2006	2.589	375	2.213	2.965
2007	2.811	645	2.167	3.456
2008	3.912	1.320	2.591	5.233

¹³ www.dtm.gov.tr

5. KUZEY IRAK'IN SİYASİ YAPISI

5.1.Tarihsel Süreçte Kuzey Irak'taki Siyasi Gelişmeler

Kuzey Irak tarihi, Irak tarihinden bağımsız olarak incelenemez. Dolayısıyla, Kuzey Irak'ın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evreleri araştırırken, Irak'ın tarihiyle koordineli olarak incelemek bizi daha doğru sonuca götürecektir. Çünkü Kuzey Irak tarihi, geçirdiği evreler bakımından Irak tarihinin bir parçası olarak iç içedir.

Irak, Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1534 tarihinde, Bağdat'ın ele geçirilmesiyle Osmanlı topraklarına katılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonunda da İngilizlerce işgal edilmesiyle Osmanlı Devleti'nin Irak üzerindeki hâkimiyeti sona ermiştir. Irak, bu tarihten itibaren bağımsızlığını kazanıncaya kadar İngiliz yönetiminde kalmıştır.

İngilizler'in, Irak'ı tamamen kontrolleri altına almasıyla, bu tarihten itibaren, Irak'ın her bağımsızlık isteği karşısında Kürtleri ayaklandırarak bu isteklerinin önüne geçtiler.

5.1.1. San Remo Konferansı

San Remo Konferansı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı topraklarının paylaşıldığı Sevr Antlaşması'nın şartlarının belirlendiği, 19-26 Nisan 1920'de İtalya'da düzenlenen konferanstır.

Kürtler açısından San Remo Konferansı büyük önem arz etmektedir. Zira Kürtler, o zamana kadar dünya siyasetinde bir yere sahip değildi. Kürtler, uluslar arası politika sahnesine tarihte ilk kez San Remo Konferansı vesilesiyle çıkmıştır.¹⁴ Dolayısı ile günümüzde tartışılmakta olan ve Türkiye'nin güvenliği için potansiyel bir tehdit niteliğine sahip Kuzey Irak'ta kurulabilecek bağımsız bir Kürt devleti ihtimaline dair ilk görüşler bu dönemde ortaya konmuştur.

İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Belçika temsilcilerinin yer aldığı bu konferansta Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Osmanlı Devleti'nin topraklarının ve Ortadoğu petrolünün paylaşılması görüşülmüştür. Osmanlı Devleti'nin Asya ve Kuzey Afrika'da bulunan Arap toprakları üzerindeki bütün haklarından vazgeçmesi, bağımsız bir Ermenistan ve özerk bir Kürt devletinin kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Suriye ve Lübnan Fransa'ya, Filistin ve Irak da İngiltere'ye bırakılmıştır. Bununla birlikte konferans, bir petrol anlaşması niteliği de taşımaktadır. Bu anlaşmayla Musul, İngiltere'nin Irak'ta bölgesine kazandırılmış, Fransa'ya Irak petrollerinden %25 hisse verilmiş ve petrol

---

¹⁴ Oran, B., Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti, Ankara, 1998, ss.11

taşıma kolaylıkları sağlanmıştır.¹⁵ Nihai sonuçlarıyla San Remo Konferansı, Sevr Antlaşması'nın koşullarını belirlemiştir.

10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr antlaşması ile Türkiye, Suriye ve Irak topraklarının bir kısmında bir Kürt devleti kurulması kararlaştırılmışsa da, bu amaca ulaşamamıştır.

İngilizler, 1919 – 1922 yıllarında, şeyh Mahmut Berzenci isimli aşiret reisine iki kez özerk hükümet kurmuşlar; ancak her iki hükümet de, Irak'ın bağımsızlık isteğinden vazgeçmesi ve Kürtlerin giderek kontrolden çıkmaları üzerine, yine İngilizler tarafından kanlı bir şekilde ortadan kaldırılmıştır. Günümüzde, Kürtlerin kendi kaderlerini tayini hakkının ateşli savunucuları arasında yer alan İngilizlerin bu davranışı, Kürtlerin geleceğini değil, petrole dayalı İngiliz çıkarlarının geleceğini düşündüklerini ortaya çıkarmıştır.

İngilizler, 1921'de I. Faysal'ı Irak Kralı olarak tahta geçirmişler ve arkasından bir ittifak antlaşması yapmışlardır. 1922 yılında İngiltere ile Irak arasında imzalanan özerklik bildirisi ile İngiltere Irak Devleti 'nin Kürtlere "Özerk Hükümet" kurma hakkı tanımını sağlamıştır.

Türk Kurtuluş Savaşı sonunda yapılan Lozan Antlaşması'nda Irak'taki Musul meselesi Türkiye - İngiltere arasında çözümlenememiş ve sonraya bırakılmıştır. İngiltere, sorunu 1924'te Milletler Cemiyetine götürmüş, 1925'te Türkiye'de Şeyh Sait İsyanı'nın çıkmasında baş rolü oynamış ve 1926'da da Musul sorununun kendi lehine çözümlenmesini sağlamıştır.

5.1.2. Musul Sorunu ve Haliç Konferansı

Lozan Antlaşması'nın hükme bağlayamadığı ve ileriki süreçte çözüm öngördüğü Musul meselesi, Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak olan görüşmelerle çözülmüştür.

Musul sorunu esasında, Orta Doğu'nun en zengin petrol yatakları üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesidir. Musul üzerinde egemenlik hakkına sahip olacak güç, bölgenin ekonomik getirisinden başka aynı zamanda Irak ve Orta Doğu üzerinde de bir hâkimiyet kurmuş olacaktır. Bu durum ise diğer bölge ülkelerinin kontrolünü sağlayacaktır.

Haliç Konferansı, 19 Mayıs 1924 günü İstanbul'da yapılmıştır. Konferansta Fethi Bey, Musul'un Türkiye'ye bırakılması gerektiğine dair hazırlanmış olan belgeleri açıklamıştır. Ancak bunun karşısında İngilizler, Süleymaniye, Erbil, Kerkük, Musul illerinin Türkiye'ye bırakılmasının asla kabul edilemez olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca İngilizler Türkiye'nin yönetimindeki Hakkari'nin Beytüşşebâb, Çölemerik ve Revandız kasabaları üzerine bir gündem belirlemiş ve bu bölgeler üzerinde de hak iddia etmiştir.¹⁶

¹⁵ <http://turktarih.net/tarih/310/san-remo-konferansi>

¹⁶ <http://turktarih.net/tarih/1069/halic-konferansi-ve-musul-meselesi>

Sadece Musul meselesi üzerine çözümlerin arandığı bir konferansta böylesine isteklerle karşılaşılması İngilizlerin gerçek niyetlerine yönelik manidar bir örnek olmuştur. “İngilizler Hakkari ilini de isteyince, Atatürk sert tepki vermiştir. Bunun üzerine İngilizler konuyu Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)'a götürmek üzere İstanbul'dan ayrılmışlardır. Komisyon, Irak'taki İngiliz manda yönetiminin 25 yıl uzatılmasını, Musul'un manda sınırları içinde kaldığını, 30 Eylül 1924 günü karara bağlamıştır. Atatürk, Milletler Cemiyeti'nde sert bir konuşma yapması için Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı görevlendirmiştir. Ayrıca Türkiye, bu sırada ortaya çıkan Şeyh Sait isyanına destek veren İngilizler için 1925 Eylül'ünde Milletler Cemiyetinin Adalet Divanına başvurmuş olsa da; 16 Aralık 1925 günü Cemiyet Meclisinde onaylanan karar ile Musul Irak'a bağlanmıştır. Irak ise İngiliz mandasında kalmıştır.”¹⁷

Kürtlerin tarih sahnesine San Remo Konferansı ile çıkmaya başlamasından sonraki en önemli olay “Barzani” aşiretinin başında bulunan Molla Mustafa Barzani'nin, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, “Irak hükümetinin önemli bir muhalifi” olarak sahneye çıkmasıdır.

Barzani ile bölgedeki diğer şeyhler arasındaki çatışmaları vesile yapan Irak ordusu, İngiliz uçaklarının desteği ile Barzani'ye saldırmıştır. Değişik Kürt aşiretlerinin desteği ile Barzaniler yenilmiş ve Türkiye'ye sığınmıştır. Türk hükümeti tarafından Muş civarına yerleştirilen Barzaniler, 1943'de Irak hükümetinin ilan ettiği aftan istifade ederek Kuzey Irak'a dönmüşlerdir¹⁸. Ancak Molla Mustafa'nın daha fazla istekte bulunması Bağdat'ın Kürtlere karşı sert tedbirler almasına yol açmıştır. Barzani liderliğindeki Kürtler, bilhassa 1945 yılında ağır kayıplar vermeye başlayınca, Barzani adamlarıyla birlikte bölge dışına çıkmanın çarelerini aramaya başlamıştır.

Bu sırada, İran'da İkinci Dünya Savaşı sonunda Sovyetlerin kontrolünde, “Mahabat Cumhuriyeti” isminde bir Kürt devleti kurulmuştur. Kuzey Irak'tan çıkmak zorunda kalan Barzani ve beraberindeki yaklaşık 10.000 aşiret mensubu, bu devlete sığınarak, yeni devletin milis güçleri olmuştur. Mahabat Cumhuriyeti kurulduktan bir yıl sonra İran tarafından sona erdirilince, Barzani 27 Mayıs 1947'de 500 peşmergesi ile birlikte Sovyetler Birliği'ne sığınmıştır.

Bu dönemde, bölgede yaşayan Kürtler, kendi kaderlerini tayin hakkını almak için mücadele vermek, yaşadıkları yerleri özerkliğe kavuşturmak ve nihai hedef olarak Kürtlerin yaşadığı diğer ülkelere de genişleyerek, bağımsız bir Kürt devleti amacıyla, 1946

¹⁷ Kaymaz, a.g.k., ss.355-359

¹⁸ Özdağ, Ü., Türkiye,Kuzey Irak ve PKK, ss.21

yılında Kürdistan Demokrat Partisini (KDP) kurmuşlardır. Başkan ise sürgündeki Barzani seçilmiştir.

1958 yılında General Abdulkerim Kasım'ın gerçekleştirdiği ihtilâl ile Irak'ta Monarşi rejimi yıkılarak Cumhuriyet ilan edilmiş, ilan edilen Anayasa ile Arapların ve Kürtlerin ulusal hakları garanti altına alınmıştır. 1963 yılında Abdülkerim Kasım, BAAS Partisi'ne mensup subaylarca öldürülmüş ve iktidar BAAS Partisi'nin eline geçmiştir.

Abdülkerim Kasım'a karşı yapılan darbenin ardından, cumhurbaşkanlığına getirilen Abdulselam Arif ile Molla Mustafa Barzani arasında 10 Şubat 1964'te ateşkes anlaşması imzalanmıştır.

17 Temmuz 1968 tarihinde bir darbe ile iktidarı el değiştirmiş ve Ahmed Hasan El-Bakr Cumhurbaşkanı, Saddam Hüseyin Cumhurbaşkanı yardımcısı olmuştur.

1968 yılında iktidara gelen BAAS Partisi, 1969 Nisanında Merkezi Irak Yönetimi, Kürtlere karşı yeniden harekete geçti. Aynı yılın sonlarına doğru, Barzani ile yeni bir diyalog çabası içine giren Irak Hükümeti arasında yeni bir deklarasyon yayınlanmış ve 1970 yılında IKDP ile Kürtlere geniş haklar tanıyan bir özerklik anlaşması imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Saddam Hüseyin ile Barzani arasında, 11 Mart 1970'de Özerklik Anlaşması'na varılarak Devrim Komuta Konseyi bildirisini yayınlanmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre;

- a) Kürt nüfusun olduğu bölgelerde Arapça'nın yanı sıra Kürtçe resmi dil olacaktı.
- b) Kürt dili ve kültürü güçlendirilecek, Kürtçe Irak'ın bütününde ikinci dil olacaktı.
- c) Kürtçe edebiyat, sanat, kültürel girişimler desteklenecekti.
- d) Kürtçe basın ve televizyon oluşturulacaktı.
- e) Genel af ilan edilecekti.
- f) Irak'ın başkan yardımcılarında biri Kürt olacak, Kürtler hükümete tam olarak katılacak, kabine ve orduda görev alacak
- g) Kürt bölgesindeki tüm memurlar Kürt olacak ya da Kürtçe konuşacaktı. Bu polisler ve güvenlik şefleri için de geçerli idi.
- h) Kürtler özgürce öğrenci, kadın, gençlik dernekleri kurabilecekti.
- i) Kürt bölgesinin kalkınması için fonlar ayrılacak. Kalkınma planı çerçevesinde Kürt bölgelerine ek yardım ödenekleri ayrılacaktı.
- i) Savaşta hayatını kaybedenlerin ailelerine dul ve yetim maaşı bağlanacaktı.
- j) Tarım arazilerinin mülkiyeti için tarım reformu yapılacak

k) Kürtlerin çoğunlukta olduğu alanlar özyönetimli olarak bir araya getirilecekti.¹⁹

Anlaşmaya göre, özerklik 4 yıllık bir geçiş döneminden sonra uygulamaya konulacaktı. Ancak, dönem içerisinde askeri gücünü arttıran Irak yönetimi, anlaşmayı uygulamamıştır.

Mahalli idareleri yerinden yönetim esasına göre düzenleyen ve Kerkük bölgesi için özel bir idare tarzı öngören kanun kabul edilmiştir.

17 Temmuz 1970 tarihinde kabul edilen, Irak Geçici Anayasası'nın akabinde yayımlanan bildirinin 10. maddesi ile "Irak halkının Arap ve Kürt olmak üzere başlıca iki ulustan oluştuğu, Kürt bölgesinde resmi lisanın Kürtçe ve Arapça olduğu" kabul edilmiştir.

Ancak KDP'nin, bu özerk idarenin sınırları ve yapısı ile Kerkük vilayetinin statüsü konusundaki fikir ayrılıkları nedeniyle, mutabakata varılamamıştır. Bunun üzerine, 11 Mart 1974 tarihindeki Devrim Komite Konseyi kararı ile, geçici Anayasada değişiklik yapılarak, "Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin özerk statüden yararlanmasını" öngören Kürt Özerk Bölgesi Kanunu tek taraflı olarak kabul edilmiştir. Bu kanun ile Bağdat tarafından atama yoluyla Özerk Bölge Yasama Meclisi ve Yürütme Konseyi belirlenmiştir. 24 Şubat 1974'te Irak Devrim Komite Konseyi, tek taraflı olarak aldığı bu kararla Dohuk, Erbil ve Süleymaniye'yi kapsayan bölgeyi, Kürt Özerk Bölgesi olarak ilan etmiştir. Özerk bölge siyasi açıdan, Irak'ın devlet yapısı içinde olmakla birlikte, ayrı bir idari yapıya sahiptir. Erbil, bölgenin idari merkezi seçilmiştir. Arapça ile birlikte resmi lisan olarak kabul edilen Kürtçe, bölge halkı için aynı zamanda eğitim lisanını oluşturmuştur.

Bu tarihten itibaren, Irak'ın Sovyet Rusya tarafından desteklenmeye başlaması, Sovyet Rusya'nın Ortadoğu'da giderek yayılması, ordusu, donanması ve uçakları için yeni çıkış kapıları bulması, ABD'nin Orta Doğu politikasında derin endişeler yaratmış ve bunun neticesinde ABD, bölgede yeni bir güç unsuru oluşturmak maksadıyla, İran'ı desteklemeye başlamıştır. ABD destekli İran, bu tarihten itibaren Irak yönetimini yıkmak için, Kuzey Irak'taki Kürtlere desteğini arttırmış ve Kürtleri Irak'a karşı bir koz olarak kullanmaya başlamıştır.

Bu dönemde ABD, İsrail ve İran'ın Kürtler üzerindeki destekleri her geçen gün artmış, Kürtler bağımsızlıklarına kavuşacaklarına inanmaya başlamış ve hatta Barzani, "Şayet davamızda başarıya ulaşırsak ABD'nin 51. eyaleti olmaya hazırım".²⁰ diyecek kadar ileriye gitmiştir. Bu ifade, K. Irak'ta bir otonomi elde edildiği takdirde, bunun ABD'nin bölgedeki uydusu olma eğiliminde olduğunu açıkça ortaya koyan bir delil niteliğindedir.

¹⁹ Yıldız, Kerim. Irak Kürtleri, İstanbul, 2005, ss.47-48

²⁰ Turan Yavuz, ABD'nin Kürt Kartı, ss.58

Ancak, tarihin her devresinde büyük güçlerin Ortadoğu'daki bir piyonu olmaktan kurtulamayan Kürtlerin bu heyecanları kısa sürmüş, 6 Mart 1975 tarihinde Cezayir'de bir araya gelen OPEC Örgütü ülkeleri toplantısında iki azılı düşman Irak ve İran, bir anda tüm dünyanın şaşkın bakışları altında anlaşmış, Irak'ın Şattül- Arap iddiasından vazgeçmesine karşılık, İran da Kürtlere verdiği desteği çekmiştir. Cezayir protokolünün 6 Mart tarihinde imzalanmasından bir süre sonra, Irak ordusu Kürtler üzerine yürümeye başlamış ve İran'ın Kürtlerden silah desteğini kesmesi üzerine, Kürtler ağır yenilgiye uğramış, 200.000 kaçak Irak Kürdü, İran'a sığınmak zorunda kalmıştır.

1975 anlaşması neticesinde İran'ın yardımları kesmesi ile Kürt hareketi önemli bir sekteye uğramıştır. 1964 yılına kadar, Irak Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) çatısı altında mücadelesini sürdüren Irak'lı Kürtler, kendi aralarındaki görüş ayrılıkları nedeniyle Barzani ve Talabani liderliğinde ikiye bölünmüştür. KDP'den ayrılan Celal Talabani, 1964-1975 yılları arasında örgütlenme çalışmalarını Suriye'de sürdürerek, 1975 yılında KDP'nin en büyük rakibi olarak KYB'i kurmuştur.

Mart 1979'da Molla Mustafa Barzani'nin ölümü ile, KDP'nin başına oğlu Mesut Barzani geçmiştir. Yine aynı yıl içerisinde, İran'da Şah'ın tahtan indirilmesi sonucu Humeynî iktidarı eline almış ve İran - Irak ilişkileri yeniden bozulmaya başlamıştır.

22 Eylül 1980'de Irak, ABD'nin desteğini aldıktan sonra ağır sınır ihlallerini bahane ederek İran'a savaş ilan etti.²¹ Batı Avrupa bu savaş karşısında tarafsız kalmışsa da birçok Avrupa Topluluğu üyesi ülkeler ve ABD, Irak'a daha sempatik bakmışlardır. Bunun birinci nedeni İran'daki İslami radikalizmin Körfez'e devrim ihracı çabalarıdır. İkinci nedeni Batıya karşı düşmanca hislerle hareket eden İran'ın, Körfez'e egemen olması ile birlikte Batının esas enerji kaynağının İran'ın kontrolü altına girecek olmasıdır. 1980 yılında Orta Doğu'dan ihraç edilen 870 milyon ton petrolün 362 milyon tonu Batı Avrupa'ya gitmiştir. Orta Doğu'ya olan bu bağımlılık bölge politikalarının da belirleyicisi olmaktadır. İran'a karşı olan bu tavrın bir diğer nedeni ise Irak'ın İran'a karşı kullandığı silahların Batı Alman ve Fransız malı olması dolayısı ile ortaya çıkan çıkar çatışmalarıdır. Bu sebepler dolayısı ile ABD, Sovyetler Birliği, Fransa ve Almanya gibi ülkeler Irak'ı destekleyerek bu ülkeye ekonomik ve askeri yardım yapmışlardır. Türkiye ise bu savaş sırasında tarafsızlık politikası uygulamış, her iki tarafa da eşit yaklaşmış, iki tarafla da yakın temaslarda bulunmuş ve iki ülke ile olan ticaret hacmini çok yüksek rakamlara çıkarmıştır. Bu dönemde Kerkük-Yumurtalık Boru Hattı'nın ikincisi de yapılmış, İran ile ticaretimizin

---

²¹ Şahin M.&Taştekin M., II.Körfez Savaşı, Ankara, 2006, ss.117

toplam hacmi 2 milyar dolara çıkmıştır.²² İran – Irak Savaşı’nda Kürtler, önceleri özerklik vaadiyle İran’a karşı Irak ordusu ile birlikte savaşmış, daha sonra taraf değiştirerek İran’ın yanında yer almışlar, İran’dan para ve silah temin etmişler ve Irak’ın kuzeyinde geniş bir bölgeye hâkim olmuşlardır. Bağdat yönetimi Kürtlerin bu dönemdeki saldırılarını Halepçe saldırısı ile bastırmıştır. İran bu olayda Kürtleri yalnız bırakmış, yardım etmemiştir.²³ Halepçe Katliamı; dünya kamuoyunda büyük bir tepki ve kızgınlığa yol açmıştır. Bu tepki üzerine BM Güvenlik Konseyi’nin bir yıl önce aldığı ateşkes çağrısını önce Irak, arkasından İran Temmuz 1988’de kabul etmişler ve bu karar 20 Temmuz 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Savaşın sona ermesi ile birlikte, Irak bir kısım kuvvetlerini Kürtlerin kurtarılmış bölge diye adlandırdıkları Kuzey Irak’a sevk etti. Irak kuvvetlerinin giriştiği harekât sonucunda Kürtlerin 70.000’i Türkiye’ye, 100.000 kadarı da İran’a sığınmak zorunda kaldı. Batılı ülkeler sığınmacılara herhangi bir maddi yardımda bulunmadıkları gibi Türkiye’yi de sığınmacılara kötü davranmakla, yetersiz şartlarda barındırmak ve insan haklarından yoksun bırakmakla suçladılar.

Basra Körfezi Savaşı’nın başlaması ile birlikte, KYB ve KDP liderlerinin önderliğinde Ağustos 1990’da Şam’da bir araya gelen Kürt partileri, Irak Kürdistan Cephesi’ni kurmuşlardır. Basra Körfezi Savaşı’nın hemen akabinde, Saddam’ın Kürtlerin ayaklanmasını kanlı bir şekilde bastırması nedeniyle, Kürtleri korumaya yönelik olarak 36. paralelin kuzeyinde güvenli bölge ilanı edilmiştir

Basra Körfezi Savaşı sonrasında başlayan uygulamalar ve Saddam Hüseyin’in bölgeyi boşaltması sonucunda, Kuzey Irak’ta Merkezi Irak Yönetimi’nin otoritesi dışında, Kürt grupların hâkimiyet kurduğu ayrı bir bölgenin oluşmasına neden olmuştur. Bölgedeki otorite boşluğu, bir yandan KDP ve KYB’nin iki ayrı yerel yönetim oluşturarak, Kuzey Irak’taki devletleşme sürecini giderek hızlandırmalarına, diğer yandan PKK terör örgütünün varlığını güçlendirmesine sebep olmuştur.

Ortaya çıkan otorite boşluğundan istifade ile K. Irak’ta süratli bir gelişme gösteren Kürt hareketi, Mayıs 1992 tarihinde yapılan parlamento seçimleriyle 1930 yılından beri devam eden organize olma çabalarının en önemli adımını gerçekleştirmiştir. Seçimler sonucunda teşkil edilen 105 kişilik mecliste, KDP ve KYB 50’şer milletvekili çıkarırken,

---

²² Armaoğlu, F., 20.YY Siyasi Tarihi, Ankara, 1991

²³ Arı, T., Basra Körfezi ve Orta Doğu’da Güç Dengeleri, İstanbul, 1998

geriye kalan 5 milletvekilliği Asurilere verilmiştir.²⁴ Bölgedeki Türkmenler ise seçimleri protesto etme kararı almıştır. Bu sebeple Irak Türkmen Cephesi seçimlere katılmayı reddetmiştir

Teşkil edilen hükümet 7 KYB, 6 KDP, 1 Hristiyan, 1 de Komünist orijinli olmak üzere 15 üyeden oluşmuştur. K.Irak'ta teşkil edilen Kürt parlamentosu, 5 Ekim 1992 tarihinde, Federe Kürt Devleti'ni onaylamış ve söz konusu federal yapının Erbil, Süleymaniye, Dohuk ve Kerkük'ü içerdiğini açıklamıştır. Ancak, bu durumu hiç kimse tanımadığı için geçerliliği olmamıştır.

Bölgedeki Kürtler, oluşturulması planlanan devletin alt yapısını oluşturmak maksadıyla, polis teşkilatının tesisi, güvenlik ve istihbarat teşkilatının oluşturulması, bürokratik yapının teşkili, bankacılık faaliyetleri, üniversite kurulması, Kürt pasaportu ihdas etme, gümrük işlemlerinin esasa bağlanması, yeraltı kaynaklarının işletilmesi gibi çalışmaları yürütmektedirler. Kuzey Irak'ta Türkiye'dekine benzer bir idari teşkilatlanma vardır: İl, ilçe, ve köy olarak bölümlenen idari birimlerin yöneticileri vali, kaymakam ve muhtardır. İl ve ilçelerdeki belediye başkanları, vali ve kaymakamların emrinde çalışırlar. Belediye Başkanı parti tarafından atanır.

Basra Körfezi Savaşı sonrasında başlayan uygulamalar ise, Kuzey Irak'ta Merkezi Irak Yönetimi'nin otoritesi dışında, Kürt grupların hâkimiyet kurduğu ayrı bir bölgenin oluşmasına neden olmuştur. Bölgedeki otorite boşluğu, bir yandan KDP ve KYB'nin iki ayrı yerel yönetim oluşturarak Kuzey Irak'taki devletleşme sürecini giderek hızlandırmalarına, diğer yandan PKK terör örgütünün varlığını güçlendirmesine sebep olmuştur.

5.2. Kuzey Irak'taki Siyasi Partiler ve Gruplar

• Irak Kürdistan Demokrat Partisi (IKDP) :

Barzani'nin başkanlığındaki bu parti Türkiye hududuna yakın bölgelerde etkindir. 1930'lu yıllardan bu yana Irak yönetimine karşı mücadele veren Mesut Barzani liderliğindeki KDP, Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgeleri içine alacak biçimde özerklik elde etmek ve daha sonra bağımsızlığa ulaşmak amacıyla faaliyet göstermektedir.

Etkili olduğu yerler başta Zaho ve Dohuk olmak üzere Erbil'in bir bölümünü de içine alan ve Bahdinan olarak adlandırılan bölgelerdir. Silahlı peşmerge sayısının 35000-45000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

---

²⁴ Michael Gunter, "A de facto Kurdish State in Northern Iraq," Third World Quarterly, Cilt. 14, Sayı. 2, 1993, s. 295.

Gücünü bütün K. Irak bölgesine yaymak ve Kürtlerin tek temsilcisi olmak maksadıyla, KYB ile 2003 Irak Savaşı'na kadar olan süreçte sürekli savaş halinde olmuştur.

- **Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) :**

1975 Haziran ayında kuruldu. Türkiye'deki, İran'daki ve Suriye'deki çoğu Kürt Örgütleriyle ilişkiler kuruldu. Feodal ve aşiret ilişkilerine karşıdır. Radikal bir tarım reformunu savunur. Kürt toplumundaki merkezci eğilimler ve solcu gruplarla müttefik halindedir. Ana sloganı "Ulusal eşitlik ve federasyon " biçimi altında kendi kendini yönetme hakkıdır. Genel Sekreteri Celal Talabani'dir.

- **Diğer Siyasi Partiler :**

K. Irak'ta bulunan İslâmi partilerinin çoğunluğu İran desteklidir. Aynı zamanda Suudi Arabistan ve Avrupa'dan destek alan İslâmi partiler de mevcuttur. Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren Irak, Suriye, İran, İngiltere, Fransa gibi ülkelerin açık destek verdikleri Kürt ve komünist partiler, birbirlerinden küçük ayrılıklar gösterebilirler de "bağımsız bir Kürdistan" ideallerine hizmet konusunda birleşmektedirler.

- **Kürt Aşiretler Birliği (KAB) :**

KDP ve KYB'nin liderliğinde Kürt cephesinin temsil ettiği siyasi oluşum, gerçekte bütün Kürt aşiretlerini kapsamadığı gerekçesiyle, aşiret düzeninde yaşayan Kürtlerin temsil edilmeleri için daha uygun şartları olan ve bütün aşiret liderlerinin katılımının sağlandığı bir teşkilat olarak ortaya çıkmış, ancak mevcut gelişmeler nedeniyle Kürt Aşiretler Birliği etkinlik sağlayacak aşamaya gelememiştir.

- **Türkmenler :**

1957 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Irak nüfusunun %10'u Türkmenlerden oluşmaktadır. Nüfus sayımının sonuçları 1959 yılında kamuoyuna açıklandığında, Irak'taki Türkmen nüfusu 567.000 olarak tespit edilmiştir. 2008 yılında yapılan tahminler, Irak'ın genelinde 2-2,5 milyon civarında Türkmenin bulunduğu yönündedir. Türkmenlerin 300000 kadarı ise Kuzey Irak'ta yer almaktadır.²⁵ Tarihleri boyunca genel olarak ticaret ve tarımla uğraşan Türkmen nüfus bugün Erbil, Musul ve Kerkük'te yoğunlaşmıştır. 2003 senesinden bu yana Kerkük vilayetine yönelik 375000'in üzerinde yoğun bir Kürt nüfus aktarması ve

---

²⁵ www.turkmeneli.com

eş zamanlı olarak devam eden Araplara ve Türkmenlere yönelik etnik temizlik neticesinde Kerkük'ün zaten bozulmuş olan etnik dokusu iyice tahrip edilmiştir²⁶

Türkmenlerin nüfus çoğunluğu ile Kuzey Irak'ta yaşadıkları bölgeler zengin petrol bölgeleridir. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmak istenmesinin en önemli nedenlerinden biri de bu topraklara sahip olmasından kaynaklanıyordu. Türkmenlerin Türk kökenli olmaları ve bölgenin Türkiye'ye çok yakın olması, Kerkük petrollerini ele geçirmeyi hedef edinen bazı yabancı ülkeleri daima huzursuz etmiş ve bu ülkeler bu bölgenin civarında yaşayan Türkmenleri rakip ve düşman olarak gören Kürtleri her zaman kullanmışlardır.

- **PKK Terör Örgütü :**

Kuzey Irak'ta, KDP ve KYB'den sonra üçüncü büyük güç olma yönünde gayret gösteren PKK Terör Örgütü; 1980 yılından itibaren örgütlenme faaliyetlerini Suriye ve Lübnan'da sürdürmüş, müteakiben Lübnan'da rahat hareket edemeyeceğini anlayarak, meydana gelen karışıklıklardan da istifade ederek, Kuzey Irak'ı kendisine üs olarak seçmiştir.

K. Irak'ta kurduğu kamplarda elemanlarını eğiten PKK terör örgütü; Suriye, Irak, İran, Yunanistan, KYB ve KDP'nin desteğiyle yıkıcı ve bölücü faaliyetlerini sürdürmektedir.

TSK'nin yürüttüğü mücadele sonunda yıkılma aşamasına gelen terör örgütü, Körfez Krizi'nin bölgede oluşturduğu otorite boşluğu ve peşmergelerin ayaklanması sonucu, ortaya çıkan yeni imkânlardan da istifade ederek tekrar toparlanmış ve bölgede meydana gelen otorite boşluğundan da yararlanarak, büyük ölçüde lojistik ve kamp imkanlarına kavuşmuştur.

Başlangıçta Kürt olgusu ile hareket ederek, PKK Terör Örgütü'nün faaliyetlerine göz yuman Kürt gruplar, PKK terör örgütünün güçlenmeye başlaması ile birlikte, örgüt ile otorite mücadelesine girmişlerdir. Türkiye'nin baskısıyla, özellikle KDP ile PKK arasında zaman zaman çatışmalar olmuş, ancak göstermelik faaliyetlerin ötesine gidememiştir. Kürt grupların, bölge ülkelerinin ve hatta Batılıların Türkiye'ye karşı kullandığı bir koz haline gelmesine rağmen, özellikle TSK'nin sürdürdüğü etkili mücadele sonunda, PKK terör örgütünün etkinliği azaltılmış, elebaşı yakalanmış ve örgüt siyasallaşma gayretleri içerisine girmiştir.

---

²⁶Özdağ, Ü., 15 Ocak 2009, 21. Yüzyıl

II.BÖLÜM

TARİHSEL GELİŞİM İÇERİSİNDE KUZEY IRAK'IN DURUMU VE UYGULANAN POLİTİKALAR

1. Basra Körfezi Savaşı'nın Kuzey Irak'a Etkileri

Körfez Savaşı; 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile uluslar arası güçlerin, bu işgalin karşısında durarak Irak'ı Kuveyt'ten çıkarma kararı üzerine yaşanmıştır. Bu savaş öncesinde işgalin sona erdirilmesi için yoğun diplomatik görüşmeler yapılmış; fakat Irak'ın olumsuz tutumu üzerine silahlı mücadele kararı verilmiştir.

Kuzey Irak'ta mevcut oluşumun temelleri, özellikle Körfez Savaşı'ndan sonra atılmıştır. Bu savaşla birlikte Orta Doğu'daki dengeler değişmiş ve Kuzey Irak siyasal olarak yeni güç ilişkilerinin sahnelendiği bir bölge haline gelmiştir. Dolayısıyla Basra Körfezi Savaşı'nı, bu dönemdeki Kuzey Irak'ı ilgilendiren gelişmeleri ve bu bölgeye yönelik Türkiye'nin politikalarını incelemek yerinde olacaktır.

1.1.Basra Körfezi Savaşı'nın Sebepleri

Basra Körfezi Savaşı, Soğuk Savaş'ın bitişi ile oluşturulan yeni sistemin uygulanmaya başlandığı ve dünya üzerindeki dengelerin değiştiği bir dönemde gerçekleşmiştir. Saddam Hüseyin'in Soğuk Savaş sırasında izlediği ABD ve SSCB gibi iki büyük güçle “dengeli pozitif ilişki” politikası, Soğuk Savaş sonrasında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte değişmiştir. Yeni politikaya göre Orta Doğu'da meydana gelecek boşluğu Irak dolduracaktır.

1980 yılında İran-İrak Savaşı'nda Irak, ABD'nin desteği ile hareket etmiş ve ABD-İran arasındaki olumsuz ilişkilerden faydalanma arzusuyla savaş kararı vermiştir. Savaş esnasında çok sayıda Amerikan silah şirketi Irak'a kimyasal ve biyolojik silah satışı yapmıştır.²⁷ Irak bu dönemde güçlü bir orduya ve yüksek silah kapasitesine sahip olmuştur. İran ile Irak'ın savaşı 1988 yılında bitirmesinin ardından Irak'ın elinde biriken askeri yığınak şöyleydi: “ 1 milyon asker, 5500 tank, 600'den fazla savaş uçağı ve büyük miktarda kimyasal ve biyolojik silah”²⁸ Irak'ın askeri yönden bu kadar gelişmesinin başlıca etkeni ise ABD'nin kendisi olmuştur.

²⁷ Cevizoğlu, Hulki, Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi, 1.Basım, İstanbul:Form Yayınları, 1991,ss.275-284

²⁸ İnat, Kemal.Irak:Uluslar arası Hukukun Sonu mu? Kemal İnat-Burhanettin Duran-Muhittin Ataman. Dünya Çatışma Bölgeleri içinde. Ankara, 2007, ss.8

İran-İrak Savaşı bittikten sonra (1988) Irak yönetimi kendi bağımsız politikasını izlemeye başlamıştır. Irak'ta orduya yönelik olarak yeni yatırımlar başlamış ve özellikle de kitle imha silahlarının üretimi hızlanmıştır. 1990 yılına gelindiğinde Irak ordusu Ortadoğu'nun en büyük ordularından birisi durumuna gelmiştir. Saddam Hüseyin elindeki bu gücün etkisiyle İsrail'i kitle imha silahları ile yok etme tehdidinde bulunmaya başlamıştır. Bu İsrail aleyhtarı tutumu nedeniyle Arap dünyasının arkasında olduğuna inanan Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i petrol arzını arttırarak Irak'ın maddi kayıp yaşamasına neden olmakla suçlayarak işgal etmiş ve 28 Ağustosta Kuveyt'in 19. ili olduğunu açıklamıştır.

1.2. Basra Körfezi Savaşı

Bölgesel hegemonya kurma çabası içine giren Irak, 1990'ların ikinci yarısında Ortadoğu'da silahlanmış bir ülke olarak yerini almıştır. Irak'ın bu yeni konumu ise ABD ve İsrail'in bölgedeki stratejik varlığı için bir olumsuzluk yaratmıştır.

Irak, Kuveyt'i işgal ederek Orta Doğu bölgesinin ekonomik, askerî ve siyasi dengelerini kendi lehine değiştirmek istemiştir. Irak ve Kuveyt'in petrol rezervlerinin Saddam Hüseyin'in kontrolü altına girmesi, petrol piyasasında ABD ve Batı aleyhine bir durum yaratırdı. Irak'ın, dünya petrol rezervlerinin %20'sini ele geçirmesiyle OPEC içindeki rolü ve gücü daha da artardı. Askerî ve ekonomik olarak güçlenmiş olan Irak, eğer Kuveyt'te kalabilmeyi başarsaydı bölgedeki diğer ülkelerin güvenliklerini de tehdit eder hale gelirdi. Bütün bu tehdit algılamaları nedeniyle Başkan Bush, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesine sessiz kalmamış ve hemen hemen tüm devletleri Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi şemsiyesi altında toplayarak Irak'a karşı mücadele etmeye başlamıştır. ABD bir yandan Sovyetler Birliği, Çin ve Avrupa ülkelerini yanına çekerken diğer yandan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden Irak'a karşı birçok karar çıkartmayı başarmıştır.²⁹ Fakat Irak, BM Güvenlik Konseyinin aldığı, 15 Ocak 1991'e kadar Kuveyt'ten çekilmesi kararına uymayınca, 17 Ocak'ta ABD'nin önderliğinde müttefik bombardımanı başlamıştır. Bir aydan fazla süren bombardımandan sonra, 24 Şubat'ta "Çöl Fırtınası" adı verilen kara harekâtına başlayan ABD, İngiltere, Fransa, İtalya gibi ülkelere oluşan müttefik kuvvetleri, yüz saat içinde Irak'ı saf dışı etmişlerdir.

---

²⁹ Şahin M.&Taştekin M., II.Körfez Savaşı, Ankara, 2006, ss.34

1.2.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları ve Irak'ın Uluslararası Statüsü

Irak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları ile farklı bir kimliğe bürünmüştür. Kuveyt'in yanında yer alan müttefik devletler kendi politikalarını uygulayabilmek için meşru bir zemin arayışı içine girmiş ve bunu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin hukuksal niteliği ile birleştirerek çözmüşlerdir.

Irak'ın 1990'daki Körfez Savaşı ile 2003 Irak Savaşı'na kadar olan dönemdeki yapısı incelendiğinde Irak'ın uluslararası statüsünün iki ana hat üzerinde şekillendiği görülmektedir:

- (i) Güvenlik Konseyi kararlarında temelini bulan hukuksal yönü
- (ii) ABD önderliğindeki müttefiklerin davranışlarıyla belirlenen fiilî yönü.³⁰

Körfez bunalımı ve savaşı sonrası Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar Irak'taki bu ikili yapılanmanın ana eksenini oluşturmuştur. Bu kararlar Irak'ı, hak ve fiil ehliyetinden yoksun bırakması itibariyle önemlidir:

- (a) Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile Güvenlik Konseyi, 660 sayılı kararı alarak
- (b) Irak'ı kınamış ve işgale son vermesini istemiştir.

(c) İşgalden dört gün sonra 6 Ağustos'ta alınan 661 sayılı karar, Irak'a karşı uygulanacak olan iktisadi tedbirleri içeriyordu. Bu ekonomik ambargo Irak'ın toplam dış satımının %99,5'ini oluşturan petrol satımını engelleyerek yalnızca Eylül 1990-Ocak 1992 arası 26,5-32 milyar dolarlık zarara neden olmuştur. Ayrıca ham petrolünü arıtmak için gerekli rafineri kapasitesine sahip olmayan ülkede benzin kullanımı karneye bağlanmış, yedek parça temin edemeyen endüstri kesiminin büyük kısmı üretimi durdurmuş, otomobil lastiği gibi birçok ürün bulunamaz hale gelmiş, yiyecek ve ilaç sıkıntısı baş göstermiştir. 31

(d) ABD'nin ısrarla üzerinde durduğu bu karar, Irak'taki hukuksal ve fiilî iki farklı sürecin başlangıcı olmuştur. Çünkü bu karar ile birlikte Kuveyt'in meşru müdafaa hakkının varlığı belirtilmekle birlikte, Güvenlik Konseyi dışında bu krizde aktif rol almak isteyen güçlerin de silahlı kuvvet kullanılabilmesine izin verilmiştir.

(e) 665 ve 670 sayılı kararlar, Irak'a getirilen kısıtlamaların devamı olan deniz ve hava ablukasıdır.

(f) 678 sayılı karar Körfez Savaşı'nı hukuksal bir zemine oturtan niteliği ile önemlidir. Bu kararla birlikte Irak'tan işgale son vermesi ve tüm Güvenlik Konseyi kararlarına uyması istenmiş, eğer Irak 15 Ocak 1991'e kadar kendisinden istenilenleri

³⁰ Şahin&Taştekin, a.g.k., ss.4

³¹ Armaoğlu, a.g.k. ss.47

yerine getirmese, Kuveyt Hükümeti ile birlikte hareket eden devletlerin, işgalin sonlandırılması amacıyla gerekli bütün yolları kullanabileceği belirtilmiştir.

(g) Basra Körfezi Savaşı 28 Şubat 1991’de müttefik güçlerin askerî operasyonları durdurması ile birlikte sona ermiştir. Güvenlik Konseyi de 687 sayılı kararı alarak ateşkes şartlarını belirlemiştir. Bu kararla Irak saldırı ve işgal eylemlerinden ve bunların yol açtığı her türlü zarardan sorumlu tutulmuştur. Karara göre Irak’ın katkılarıyla finanse edilecek bir tazminat fonu kurulacak, Irak’ın petrol ve petrol ürünleri ihracatının belirli bir oranı bu iş için ayrılacaktır. Güvenlik Konseyi aldığı 705 sayılı kararla bu oranı, yıllık gelirlerin azami %30’u olarak belirlemiştir. Bu fon hesabının idaresi Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’ne verilmiştir. Fakat hesabın tamamı tazminatlar için kullanılmayacak; bunun yanında silahsızlanma operasyonları, sınır tespiti için yapılan masraflar, Irak’ın ihtiyaç duyduğu ve Güvenlik Konseyi’nin insanî amaçlarla izin verdiği yiyecek ve ilaç alımlarının giderleri de özel hesaptan karşılanacaktır. Irak, bu durum karşısında ilk olarak Güvenlik Konseyi’nin belirlediği şartlarda petrolünü satmayacağını açıklamıştır. Bunun üzerine alınan 778 sayılı kararla Irak’a ait yurtdışında bulunan ve Kuveyt’in işgalinden sonra dondurulmuş olan malvarlığının kullanılması öngörülmüştür. Sonraki yıllarda ise Irak hükümeti baskılar sonucu yiyecek karşılığı petrol uygulamasını belirli dönemler için kabul etmiştir.³²

Körfez bunalımı ile başlayıp 2003 Irak Savaşı’na kadar devam edecek olan sürecin hukuksal yönünü oluşturan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin fiilî yapılanmaya olan katkısı açıktır. BM Genel Sekreteri gelişen olaylar çerçevesinde ilk olarak, “Birleşmiş Milletler’in, Irak’a karşı aldığı tedbirleri uygulamak için Güvenlik Konseyi’nin önceden tasvibi olmadan herhangi bir şekilde kuvvete başvurulması Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın ihlâl edilmesidir. BM Antlaşması’nın 42. maddesi her türlü abluka eyleminin önceden, Güvenlik Konseyi’nin izin vermesiyle yapılabileceğini öngörür” açıklaması yapmış, bu açıklamasından birkaç gün sonra tamamen farklı bir söylem geliştirmiş, uygulama için abluka teriminin kullanılmasının doğru olmadığını, yapılanların Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olduğunu belirtmiştir. BM Genel Sekreteri, müttefik güçlerin savaştaki uygulamalarına meşru bir zemin kazandırma gayesi ile katkıda bulunmuş ve dünyada gelişen yeni sistemin varlığını ortaya koymuştur.

Irak’ın kuzey ve güney bölgelerinde uçuşa yasak bölge konulması, Güvenlik Konseyi izni olmadan değişik gerekçelerle Irak’ın periyodik bir şekilde bombalanması, hükümeti devirmek için ülke içerisinde çeşitli grupların organize edilmesi ve silahlandırılması gibi

---

³² Şahin& Taştekin, a.g.k., ss.23

uluslararası hukukla bağdaşması mümkün olmayan birçok uluslararası mahkeme kararında mahkûm edilmiş eylemler, 2003 yılına kadar hukuk haline getirilmiştir. Böylece Irak'ın kısıtlı statüsünün sonuçları daha da ağırlaşmış ve 2003 yılına gelindiğinde Irak'taki rejim son bir darbeye yıkılacak hale gelmiştir.³³

1.2.2. Türkiye'nin Basra Körfezi Savaşı Politikası

1.2.2.1. Türkiye'nin Körfez Savaşı'ndaki Yeri ve Etkisi

Körfez Krizi'nde Türkiye, İran-Irak Savaşı'ndaki gibi tarafsız kalmamış ve savaşın başından sonuna kadar Irak'ın karşısında ve ABD'nin yanında yer almıştır. Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği 2 Ağustos 1990 günü Türkiye Dışişleri Bakanlığı bir açıklama ile Kuveyt'in işgalinin kabul edilemez bir durum olduğunu ve Kuveyt'e egemenlik haklarının geri verilmesi gerektiğini bildirmiştir.³⁴ Türkiye'nin savaş karşısındaki bu kesin tavrı Irak'ı daha da zor bir durumda bırakmıştır. Çünkü Türkiye'nin ABD tarafında yer alması ile Irak'ın savaşabileceği alan genişleyebilirdi. Türkiye'nin bu politikasında dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal etkin rol oynamıştır.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal bu dönemde Saddam'ın devrileceğini, Ortadoğu'da haritanın yeniden çizileceğini, Türkiye aktif davranırsa buradan daha büyük bir pay alabileceğini söylüyordu. Bu da doğrudan akla Musul-Kerkük'ü getirmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay ile yaptığı görüşmelerde, ordunun sınır ötesi bir harekât için hazır bulundurulmasını istemiş, Musul ve Kerkük'ün Misak-ı Milli sınırları içinde kaldığını vurgulamış, bu sorunun akademik ve bürokratik değil, pratik ve dinamik bir şekilde ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Sonuçta, Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dan şahsen gelen ve ordunun bu yönde hazırlanmasını isteyen talebine uymamış ve Aralık 1990'da istifa ederek tavrını ortaya koymuştur.

Basra Körfezi Savaşı'nın, Türk dış politikası açısından büyük önem taşıyan özellikleri vardır: Birincisi, bu savaş sırasında karar verme mekanizmasında ciddi bir sorun yaşanmıştır. Türkiye'nin yanı başında güvenlik ve dış politikayı doğrudan ilgilendiren gelişmeler olurken, Dışişleri Bakanı Ali Bozer (11 Ekim 1990), Milli Savunma Bakanı Safa Giray (18 Ekim) ve Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay (3 Aralık 1990) gibi en kritik konumdaki yetkililer, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın tutumuna tepki göstererek istifa etmişlerdir. İkincisi, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın bu soruna yaklaşımı eleştirilerek,

³³ Şahin& Taştekin, a.g.k., ss.28

³⁴ Armaoğlu, a.g.k., ss.60

Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'na girişiyle, İncirlik'ten havalanan ABD uçakları arasında benzerlik kurularak, Türkiye'nin savaşa sürüklenmekte olduğu endişesi dile getirilmiştir.

Türkiye Körfez Savaşı'nda taraf olmuşsa da savaşa girmemiştir. Fakat gerek ABD'ye, gerekse koalisyon kuvvetlerine tarihi kolaylıklar sağlamıştır. Bu kolaylıkları şu şekilde sıralayabiliriz.

(a) Türkiye, Irak sınırına 100.000 kişilik askeri yığınak yapmıştır. Bu da Irak'ın sekiz tümenini kuzeyde tutmasını sağlamış ve diğer cephelere ayıracağı kuvvetleri azaltmıştır.

(b) İncirlik Hava Üssü'nde çalışan işçilerin grevi, ulusal ve ittifak çıkarları nedeniyle ertelenmiş ve Hava Üssü operasyona hazır hale getirilmiştir.

(c) Irak'tan gelen ve Türkiye sınırları içinden geçen Yumurtalık Petrol Boru Hattı kapatılmıştır.

(ç) TBMM, hükümete savaş yetkisi izni veren bir karar almıştır.

(d) ABD'nin F-111 ve Koalisyon Kuvvetleri uçaklarının İncirlik Hava Üssü'nden Irak'a yapacağı hava operasyonlarına izin verilmiştir.

(e) Irak'tan gelen ve Saddam Hüseyin'den kaçan 500.000 mülteciye sahip çıkmıştır.

(f) Türkiye, Irak'taki 36. paralelin kuzeyindeki etnik grupları Saddam rejiminden korumak için, özel statülü birçok uluslu kuvvet olan Provide Comfort (Çekiç Güç) Harekâtına müsaade etmiştir.

Türkiye'nin ABD'den talebi ise, Irak'ın, Türkiye'ye saldırması halinde NATO'nun destek ve yardım güvencesi vermesi, ayrıca krizde meydana gelen ve gelecek olan maddi kayıpların karşılanması şeklinde olmuştur.³⁵

Türkiye'nin Basra Körfezi Savaşı'nda, Ortadoğu bölgesinde oluşturulmaya çalışılan yeni sisteme entegre olarak, bölgede etkin rol oynama gayesi ile oluşturduğu ABD destekli Irak karşıtı politikası karşısında Irak, çeşitli yaptırımlar uygulamaya çalışmıştır. Kerkük-Yumurtalık petrol hattının bir borusunu tamamen kapatmış, ikincisinin kapasitesini %30'a düşürmüştür. Irak'ın bu uygulaması üzerine Türkiye de Güvenlik Konseyi'nin 661 sayılı kararını takiben Kerkük-Yumurtalık Boru Hattı'nı tamamen kapatarak Irak'ın Türkiye üzerinden petrol ihracını engellemiştir. Ayrıca Bakanlar Kurulu kararı ile Irak ve Kuveyt'in Türkiye'deki mal varlıkları dondurularak bu iki ülkeyle ticarete son verilmiştir.³⁶

³⁵ Kadir Sağlam, Orta Doğu'da ve Dünyada Körfez Savaşıyla Değişen Güç Dengeleri, ss.189

³⁶ Armaoğlu, a.g.k., ss.60

1.2.2.3. Basra Körfezi Savaşı'nın Türkiye Açısından Sonuçları

Basra Körfezi Savaşı sonuçları, hem PKK terör örgütünün faaliyetleri, hem de Kuzey Irak'taki oluşumunun nedenleri olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Genel olarak bakıldığında, Türkiye bu bunalımda hem ekonomik, hem de siyasi açıdan büyük kayıplara uğramıştır.

Ekonomik açıdan, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ABD'den ve Körfez ülkelerinden yüksek oranda yardım beklentisi vardı. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, bu beklentisini Eylül 1990'da Washington'a yaptığı ziyarette dile getirmiş, tekstil ithalatına konan kısıtlamaların kaldırılması, askeri modernizasyona destek olunması ve borçların hafifletilmesi talebinde bulunmuştur. Ancak bunların bir kısmı karşılanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin daha sonraki 10 yıl içinde Irak'a uygulanan ambargo yüzünden uğradığı kayıpların 100 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. Türkiye bundan sonra ABD'yle ilişkilerinde ne zaman Irak konusu gündeme gelse bu noktayı ileri sürecek, ama Türkiye'nin kayıplarını telafi edecek bir çözüme gidilmeyecektir.

Siyasal açıdan ise, Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan ekonomik sorunlar PKK terörünü artırmıştır. Öncelikle, bölgede işsizliğin artması PKK'nın çok işine yaramıştır. İkinci olarak, Kuzey Irak'ta oluşan güç boşluğu sayesinde PKK buraya yerleşerek, Türkiye'ye yönelik faaliyetlerini artırmıştır.

Türkiye'nin Basra Körfezi Savaşı'ndaki katkısı nedeniyle, Türkiye-AB ilişkilerinde ilerleme sağlanacağı beklentisi de beklenen sonucu vermemiştir.

Türkiye, yine Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın beklentisinin aksine, savaş sonrasında, Orta Doğu'daki barış süreci için Madrid'te yapılan zirveye çağırılmamıştır. Daha sonraki çalışma gruplarında alt düzeyde temsil edilmiştir. Hatta, savaştan sonra Kuveyt'in yeniden imarı konusunda da Türkiye'ye beklediği müteahhitlik fırsatları sunulmamıştır.

Türkiye'nin bu krizdeki en önemli kazancı, kendisi silah kullanmadan, devamlı su sorununu gündeme getirip diğer Arap ülkelerini bu konuda etrafında toplayarak, Türkiye'yi tehdit eder nitelikte davranan Irak'ın askeri gücünün kırılmış olmasıdır.

Savaş sonrasında ortaya çıkan en önemli gelişmelerden biri, Kuzey Irak'taki Kürtlerin, Türkiye'yi de doğrudan etkileyen durumlarıydı. Türkiye'nin Basra Körfezi Savaşı'nda ABD'yle girdiği iş birliği, daha sonra Kuzey Irak'ta meydana gelen gelişmelerle yeni bir boyut kazanmıştır.

1.3.Körfez Savaşı'ndan Sonra Bölgede Uygulanan Politikalar

1.3.1.Kürtlerin Ayaklanması ve Huzur Operasyonu

Amerika ve diğer müttefiklerin, 1991 yılının Ocak ayında hava bombardımanı ile fiilen başlayan Basra Körfezi Savaşı sonrasında, Irak'ın yenilgisi ile ülkede başlayan siyasi ve askeri otorite boşluğu nedeniyle, hâkimiyet ABD'nin eline geçmiş ve Kuzey Irak'ta hareketlenmeler ve ayaklanmalar artmaya başlamıştır.

Irak ordusunun yenilgisi ile biten Basra Körfezi Savaşı'ndan sonra, Güney Irak'taki Şii yönetime karşı Mart 1991'de bir ayaklanma başlatmışlardır. Şii ayaklanması Kürt bölgelerini de harekete geçirmiş, ilk direniş 2 Mart 1991'de Süleymaniye'de başlamıştır. Bu isyanda Kerkük, Erbil ve Dohuk isyancıların kontrolüne geçmiştir. Irak ordusu Musul'u zor koruyabilmiştir. Musul ve Kerkük petrollerinin kurulacak bir Kürt devleti için vazgeçilmez olduğunu, petROLSÜZ devleti kuramayacaklarını bilen Irak Kürdistan Cephesi, Musul'u da ele geçirmek için ısrarla mücadele etmişlerdir.

Irak ordusu, müttefiklerin savaş uçağı kullanmasını yasaklaması sebebiyle isyanı bastırmada başlangıçta zorlansa da, 21 Mart 1991'den itibaren helikopter desteğıyle Kürt isyancıların direnişini çözmüştür. Savaş sonrasında Irak'ın parçalanması daha çok İran'ın işine yarayacağından, ABD Saddam'ın işbaşında kalması için Kürtleri yarı yolda bıraktı ve ayaklanmayı desteklememiştir.

Irak Ordusu ilerlerken, peşmergeler ve halk, Türkiye ve İran'a doğru çekilmeye başlamıştır. Türkiye sayıları 500.000'e varan sığınmacıları, PKK terör örgütü mensuplarının da bunlar arasında sızabileceğı, Batılı ülkelerin sığınmacılara herhangi bir yardımda bulunmaya yanaşmayacağı ve sorunun Türkiye'ye taşınacağı endişesiyle kabul etmek istemese de, baskılar karşısında kabul etmek zorunda kalmıştır.³⁷ Bunun üzerine, Türkiye BM'den Irak'a baskı yapılmasını ve bir tampon bölge kurulmasını istemiştir.

5 Nisan 1991'de BM'nin 688 sayılı kararı ile Irak-Türkiye sınırına yığılan yüz binlerce insanın can güvenliklerini korumak, insani yardım sağlamak, Irak ordusunun saldırısını engellemek amacıyla Huzur Operasyonu başlamıştır. 10 Nisan'da, ABD Irak'a 36. enlemin kuzeyinde tüm askeri faaliyetlerin ve tüm uçuşların yasaklandığını bildirmiştir. 17 Nisan'da Müttefik Güçler ABD, Hollanda, İspanya, İtalya, İngiltere ve Fransa'ya ait birlikler Türkiye ve K.İrak'ta konuşlanarak çalışmalarına başlamışlardır. İlk aşamada 5000 kişilik bir kara birliğı bölgeye konuşlanmıştır. Huzur Operasyonu'nun askeri birliğı olan "Kalkık Horoz" veya yanlış tercüme edilmiş şekli ile Çekiç Güç'ün görev alanı, 36. enlemin kuzeyindeki Irak toprakları ile sınırlandırılmıştır.

³⁷ Oran, B., Türk Dış Politikası, İstanbul, 2003, ss.260

1.3.2.Çekiç Güç

Nisan ayında başlayan Huzur Operasyonu, 15 Temmuz 1991’de sona ermiş, yerine ikinci Huzur Operasyonu veya Çekiç Güç diye adlandırılan ikinci safha başlatılmıştır. “Türkiye, 12 Temmuz 1991’de aldığı bir Bakanlar Kurulu kararıyla, içinde TSK’nın da yer aldığı gücün Türkiye’de konuşlanmasına izin vermiştir. Türkiye, bununla birlikte İncirlik ve Batman’daki NATO tesislerinin NATO dışı amaçlarla, yani alan dışında kullanılmasını kabul ederken, kendisi de Çekiç Güç’e katılıyor ve Türk komutanının, görev kuvveti komutanıyla aynı rütbe ve statüde olması koşulunu getirmiştir. Ayrıca, Çekiç Güç’ün faaliyetlerinde Türk Genelkurmayı’nın onayı gerekirken, bu amaçla Türkiye’ye gelecek silahlar yine Türkiye’nin denetimine tabi olacaktır. Bu gücün süresi ise 6 aylık sürelerle uzatılacaktır”³⁸. Eylül 1991’de kara birlikleri Türkiye’nin isteği üzerine çekilince, Çekiç Güç İncirlik ve Pirinçlik’te konuşlanan 77 uçak ve helikopterden oluşan bir kuvvet haline gelmiştir. Toplam görev yapan kişi sayısı ise 1862’dir.³⁹

Bu dönemle birlikte, bu gücün 36. enlemin kuzeyinde Irak topraklarında, Irak ordusunu etkisiz hale getirmesi, Kürt liderlerini Irak’a karşı cesaretlendirmiştir. Irak Kürdistan Cephesi liderleri Bağdat yönetiminden uzaklaşmaya başlamışlardır.

Bu dönemlerde her iki Kürt grubu da Türkiye’ye yakınlaşmışlardır. Bunun nedeni, Türkiyesiz bir huzur operasyonu olamayacağını görmeleridir. Yine bu dönemlerde İran ve Suriye’nin sınır kapılarını zaman zaman kapamasına karşın, Türkiye’den böyle bir sıkıntı gelmemekteydi. Türkiye ile ilişkilerinin iyileşmesinin bir sonucu olarak da KDP ve KYB, PKK’ya karşı mücadelede Türkiye ile iş birliğine gitmişlerdir.

Çekiç Güç, Kuzey Irak’ta belirli bir ferahlama ve Kürtlere avantaj sağlarken, 1990’lar boyunca Türkiye’nin en tartışmalı konularından biri olmuştur. Gerek muhalefet partileri, gerekse kamuoyunda, Türkiye’nin kendi eliyle Kuzey Irak’ta bir Kürt devleti oluşturması süreci olarak değerlendirilmiştir. Çekiç Güç’ün lehinde ve aleyhinde çok sayıda argüman ileri sürülmüştür. Lehteki görüşler şöyle sıralanabilir:

Çekiç Güç, Saddam’ın Kürtleri ezmesini ve Kürtlerin Türkiye sınırına yığılmalarını engellemektedir. Türkiye Çekiç Güç’ün varlığı nedeniyle, Kuzey Iraklı Kürtlerin ezilmesine engel olarak Kürt halkıyla bir sorunu olmadığını ileri sürebilmekte ve Çekiç Güç’ün sayesinde PKK’nın Kuzey Irak’ta güçlenmesini önlemektedir.⁴⁰ Çünkü, Türkiye

³⁸ Oran, B., Türk Dış Politikası ss.261

³⁹ Oran, B., Kalkık Horoz, Ankara ss.101

⁴⁰ Oran,B., Kalkık Horoz, Ankara ss.150-162

Çekiç Güç'e izin verirken, ABD de Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarına tepki göstermemiştir.

Güvenli bölgenin Kürtler açısından en önemli sonuçları; merkezi hükümetin Kuzey Irak'taki kontrolünü kaybetmesi, bunun sonucunda özerk bir bölgenin doğması ve Irak'taki Kürt sorununun uluslararası bir nitelik alması ile fiili Kürt varlığının kurulması olmuştur. Çekiç Güç'ün bölge jeopolitiği açısından yarattığı sonuçlar ise şunlardır: Irak'ın devre dışı kalması, yeni durumun bölge devletlerindeki Kürt sorunlarını körüklemesi ve bölge devletleri arasında Kuzey Irak merkezli bir güç mücadelesinin doğması.⁴¹

Eğer Çekiç Güç'ün süresi uzatılmazsa başka bir ülkeye yerleşme olasılığı gündeme gelmiştir ki, bu durumda Türkiye kendi topraklarına konuşlanmış kuvvetleri daha yakından denetleme olanağını yitirecektir. ABD ile ilişkiler açısından Çekiç Güç; yardım, bölgesel işbirliği ve Kuzey Irak'a yönelik operasyonlar gibi konularda, Türkiye'nin elinde tuttuğu bir kozdur. ABD ise Çekiç Güç ile Orta Doğu petrolünü garantiye almış ve potansiyel tehdit konumunda bulunan İran ve Irak'ı çevrelemiştir.⁴²

Çekiç Güç'ün aleyhindeki görüşler ise, bunun PKK'ya yardım ettiği, Kuzey Irak'ta bir otorite boşluğu yarattığı ve burada bir Kürt devletinin kurulmasına yardımcı olduğu noktalarında toplanmaktadır.⁴³ “Çekiç Güç'ün göreve başlamasından sonra PKK faaliyetlerinde bir artış görülmesi, Türkiye basınında Çekiç Güç'e ait helikopterlerin PKK'ya yardım malzemesi attığı ve PKK'lı yaralıları taşıdığı yolunda haberlerin yer alması, bu yöndeki kuşku ve rahatsızlığın artmasına neden olmuştur”⁴⁴. Bu arada, Çekiç Güç'ün yerleşmesinden sonra Türkiye, Kuzey Irak'taki gelişmelerle daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu yaklaşım Türkiye'nin bölgedeki gelişmelere dâhil olarak kendi aleyhine bir durumun ortaya çıkmasını önlemesi şeklinde tanımlanmış ve Türkiye gerçekten de bundan sonra bölgedeki gelişmelerin içinde doğrudan yer almaya başlamıştır. Bunun da en önemli göstergeleri Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) lideri Mesut Barzani ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) lideri Celal Talabani'nin Temmuz 1992'de Özal'ın talebi üzerine Ankara'ya gelerek görüşmelerde bulunmaları olmuştur. Burada ayrıca kendilerine diplomatik pasaport verilmiştir. Türkiye, Kuzey Iraklı Kürt grupların Ankara'da temsilcilik açmalarına da izin vermiş ve ayrıca bölgede bazı alt yapı çalışmalarına da yardımcı olmuştur.

Devam eden süreçte Irak'taki Kürt hareketini ve Kuzey Irak'taki gelişmeleri şekillendiren etkenler şunlar olmuştur:

- Fiili bir Kürt devletinin inşası

---

⁴¹ Ofra Bengio, “The Challenge of to the Territorial Integrity of Iraq,” *Survival*, Cilt. 37, Sayı. 2, Yaz 1995, ss. 79

⁴² Oran, B., Kalkık Horoz, Ankara, 1998, ss.150-162

⁴³ Oran, B., Kalkık Horoz, Ankara, 1998, ss.163-165

⁴⁴ Oran, B., Türk Dış Politikası, ss.263

- Kürtler arasındaki iç savaşlar,
- Türkiye ve İnan'ın Kuzey Irak'ta oynadığı aktif rol
- ABD'nin Irak politikasındaki değişim ve Kürtlerin bu politika içindeki yeri

III.BÖLÜM

2003 IRAK SAVAŞI

Bu savaş, sebepleri itibarı ile uluslararası hukuka aykırı ve uluslararası organizasyonların kararı dışında, ABD ve İngiltere'nin arzusu ile gerçekleştirilmiştir. Saddam Hüseyin'in Irak halkına yaptığı bütün zulümlere rağmen, tüm dünya kamuoyunun karşı çıktığı bir savaştır. Ancak kamuoyunun bu karşı çıkışı, Saddam Hüseyin'e verilen bir destek mahiyetinde algılanmamalıdır. Irak'taki rejimin devrilebilmesi için öncelikle uluslararası güçlerin organizasyonunda başka yollar denenmesi gerekirken, bütün dünyanın karşı çıkmasına rağmen savaş en acı bir şekilde yaşanmış ve ortada bıraktığı sefalet, yoksulluk ve açlığın yol açtığı kargaşa yaşanmaya devam etmektedir.

1. 2003 Irak Savaşı Öncesi Gelişmeler

1.1. ABD'nin Bölge Politikası

ABD'nin günümüze değin süregelen Orta Doğu politikasının üç hedefi gerçekleştirmeyi amaçladığı görülmektedir. Bunlar ;

(i) Orta Doğu bölgesinin (doğal kaynak ve zenginlikleri ile) bölge içinden veya dışından ABD karşıtı bir devletin kontrolüne girmesini önlemek:

ABD, ulusal güvenlik stratejisinde belirttiği gibi kendisine rakip olabilecek bir gücün oluşmasını istememektedir. Bu gücün oluşumunu engellemenin en önemli yolu enerjiyi kontrol etmektir. BP AMOCO şirketi tarafından, Dünya petrol rezervinin 143 milyar ton olduğu, yıllık ortalama 3.3 milyar ton harcama tutarında 43 sene sonra biteceği hesaplanmaktadır.⁴⁵ Gelişmiş ülkeler her geçen gün artan bir oranda enerji kullanmaktadır. ABD, muhtemel rakipleri olan Çin, Hindistan ve Avrupa Birliği'nin de enerji ihtiyaçlarını denetim altına almayı hedeflemektedir.

Moskova kaynaklarına göre ABD, yeni askeri doktrinini Soğuk Savaş'ın başlamasıyla kabul ettiği caydırıcılık stratejisinden çıkarlarını tehdit eden ülkeleri etkisiz hale getirme stratejisine dönüştürmüştür.

ABD, hem bölgenin petrol kaynaklarına sahip olmak, hem de kendisine alternatif bir bölgesel gücün ortaya çıkmasını engellemek istemektedir.

Ayrıca, ABD'nin Orta Doğu'ya yerleşmesi sonucunda;

(a) Gücü her geçen gün artan ve gittikçe ABD için milli menfaatleri yönünden tehlike oluşturan, petrol ihtiyacının büyük bir kısmını Orta Doğu'dan karşılayan AB ülkelerini, petrolün bu ülkelere kesintisiz akışını kontrol ederek, kendi çıkarlarına aykırı hareket etmesini engelleyebilecektir.

---

⁴⁵ Hürriyet Gazetesi, 11.06.1999

(b) Amerikan petrol şirketlerinin, ABD'nin bölgeye yerleşmesiyle dünyanın ikinci büyük rezervli petrol yataklarına hâkim olacağından çekinen Rusya'nın, bölge ülkelerine yaklaşarak, ABD çıkarlarını tehdit etmesini engelleyebilecektir.

(ii) Batı dünyasının besleyen petrolün ve bu petrolün ulaşım yolları ile Basra Körfezi'nin kontrol altında bulundurulması:

Ortadoğu petrol rezervi (675,6 milyar/varil) dünya petrol rezervinin (1016,9 milyar varil) yüzde 63.3'ünü oluşturmaktadır. Bu oran kapsamında Irak'ın petrol rezervi (112,5 milyar varil) dünya petrol rezervinin % 10' unu oluşturmaktadır.⁴⁶

Halen mevcut petrol kaynakları göz önüne alındığında, petrol rezervlerinin 2046 yılına kadar ihtiyaçları karşılayabileceği değerlendirilmektedir.

Dünyanın en büyük petrol ithalatçısı konumunda olan ABD; günlük 20 milyon varil olan kullanımının 12 milyon varilini ithal etmektedir. Bu ihtiyacının büyük bir kısmını Ortadoğu bölgesinden karşılamaktadır.⁴⁷

Önümüzdeki 70 – 80 yılın dünya enerji ihtiyacının % 70'i Kafkaslar ve Orta Doğu'dan karşılanacağı ve ABD'nin şu anda enerji tüketiminin sadece % 26'sını kendi toprakları içinden, geri kalanını dışarıdan karşılamak zorunda olduğu düşünüldüğünde, petrolün ABD için bugün ve gelecekte ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Irak'ın dünyadaki ikinci büyük rezervli petrol yatakları, Irak'taki rejim değişikliğinden büyük çıkarı olan ABD ve BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasındaki görüşmelerin ana zeminini oluşturmaktadır.

Diğer taraftan Orta Doğu petrollerinde kontrol sahibi olan ABD, Orta Asya petrollerinden hem önemli bir pay almak istemekte hem de en büyük rakibi olabilecek güç AB'nin bağımsız bir petrol alanına girmesini engelleyerek, bu petrol alanını da kendisi kontrol etmek istemektedir.

Gerçekte ABD, bugün bir şekilde Orta Doğu petrollerini kontrol edebilmektedir. ABD'nin kontrol edemediği bölge Orta Asya enerji havzasıdır. ABD'nin Irak ve Türkiye'ye yerleşerek İran üzerinden Orta Asya'ya güç projeksiyonu yapmayı planladığı Orta Asya'nın enerji kaynaklarının işletime açılmasıyla bu kaynakları ve petrol boru hatlarını kendi kontrolünde şekillendirmeye çalışacağı değerlendirilmektedir.

(iii) İsrail'in varlığının ve güvenliğinin korunması

ABD eski başkanlarından Jimmy Carter "İsrail'le bizim özel bir ilişkimiz vardır. Ülke içinde ve dünyada hiç kimse Orta Doğu'daki birinci hedefimizin İsrail'in sürekli var oluşunu ve bunun barış içinde gerçekleşmesini sağlamak olduğundan şüphe etmemelidir"

⁴⁶ Şahin&Taştekin, a.g.k., ss.335

⁴⁷ Şahin&Taştekin, a.g.k., ss.339-341

diyerek, ABD'nin İsrail'e yönelik politikasını ortaya koymuştur. Bu politika halen geçerliliğini korumaktadır.

İsrail'e yönelik en büyük tehdidi oluşturan Arap Devleti, Irak'tır. Bu ülkedeki rejim değişikliği, İran'da da rejim değişikliğini başlatabilecektir. Bunun sonucunda Suriye, en yakın müttefiki olan İran'ı ve İsrail'e karşı stratejik derinliğini oluşturan Irak'ı kaybedeceği için, İsrail'e karşı yumuşama politikası içerisine girecektir. İsrail'in güvenliği açısından, Saddam Yönetimi'nin devre dışı bırakılması ve Irak'ta kendine müzahir yeni bir rejim oluşturulması ABD'nin önemli çıkarları arasındadır.⁴⁸

ABD'nin Irak'ı şekillendirdikten sonra, muhtemel hedefinin, İsrail için diğer bir önemli tehdit olan İran olabileceği değerlendirilmektedir. Müteakiben aynı durum Suriye için de söz konusu olabilecektir. ABD ve İsrail'in bu yapı aracılığı ile Orta Asya'ya ve Orta Doğu'yu kontrol altına almayı planladığı ve bunu aşamalı olarak gerçekleştirebileceği, asıl hedefin ise büyük İsrail Devleti (Nil Nehri-Kızıl Deniz-Fırat Nehri arası) olduğu değerlendirilmektedir.

(iv) Orta Doğu'daki iç istikrarsızlıkların bölgesel sistemi etkileyecek radikal hareketlere dönüşmesinin engellenmesi:

ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirerek Irak'ta kurmak istediği demokratik yapı, başta Suudi Arabistan olmak üzere diğer bölge ülkelerinde de benzer beklentilerin oluşmasına neden olabilecek ve bu beklentilerin oluşması rejim sorunlarını da beraberinde getirecektir. Bölgede görülebilecek muhtemel istikrarsız yapı, petrol fiyatlarında artışlar yaratacak ve bu durum, ABD'nin çıkarlarını tehlikeye düşürecektir.⁴⁹

ABD, tarihin her döneminde bu ana amaçlar üzerine politikalar üretmiş; fakat bu politikalarını farklı yöntemler kullanarak uygulamıştır. Bu sebeple ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik bu politikalarını dönemsel olarak incelemek yerinde olacaktır.

1.1.1. George Herbert Walker Bush Dönemi

Bush yönetimindeki ABD, bu dönemde dünyadaki mevcut sistemi tamamen değiştirerek "tek süper güç" olarak var olmayı istemiştir. Bu amaçla ABD, Orta Doğu'daki konumunu güçlendirmek istemiş, SSCB'nin dağılması ile şekillenen yeni yapılanma içindeki liderliğini, güçlenerek sürdürme gayesi ile politikalar üretmiştir.

ABD'nin dünya siyaset arenasında oluşturmaya çalıştığı sistemde önemli olan asıl unsur, Irak'ın kontrol altına alınarak Orta Doğu'da bölgesel güvenliğin sağlanması ve ABD varlığının kesinleşmesidir.

⁴⁸ Şahin-Taştekin, a.g.k, ss.33

⁴⁹ Prados, 1991, s. 35., Clifton W. Flowers, The Kurds in Northern Iraq: U.S. Policy Towards Their Search for Autonomy and Independence, National Defense University, 1993, s. 24.

ABD açısından bölgesel güvenlik terimi üç ögeden ibarettir:

- “Makul” (aşırı silahlanmaya gitmeden ve mevcut düzeni bozmadan) bir askerî “denge” sağlanmasıyla bölge ülkeleri arasında barışın devam etmesi
- Bölge devletlerinin rejimlerinin iç ve dış tehditlere karşı korunması
- Bölgenin dünyanın geri kalanıyla ilişkilerini stratejik (diğer büyük güçlerin bölgeden uzak tutulması) ve ekonomik (petrolün akışı) bağlamda aynen sürdürmesi.⁵⁰

Basra Körfezi Savaşı’nda, Kuveyt’teki işgalin sona erdirilmesi amacı ile hareket edilmesi, Irak’ta gerçekleştirilmek istenen ABD egemenliğinin uygulamaya geçirilmesi için bir meşru zemin olmuştur. Savaşın başlamasıyla birlikte ABD güçleri, Irak’ı Kuveyt’ten çıkarmış; fakat Irak topraklarında devam eden bir işgal uygulamasına gitmemişlerdir. Bush’un bu kararının arkasında ise üç neden vardır:

(i) Bush, uluslararası hukukî ve siyasi konsensüsü dikkate almıştır. Savaşı BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayandırmıştır. Bu kararlar içinde Irak’ın işgal edilmesine yönelik bir madde yoktur.

(ii) İran-İrak Savaşı esnasında Irak ordusu çok güçlenmiştir. Elinde çok güçlü silahlar mevcuttur.

(iii) Irak’ın işgal kararı ile ABD, Irak’ta bir iç savaşla karşı karşıya gelebilecektir..

(iv) ABD’nin Saddam Hüseyin’i devirmesi halinde yaşanacak rejim değişikliği, Irak ile birlikte bölgedeki diğer ülkeleri de etkileyebileceğinden burada yaşanacak rejim sorunları bölgedeki istikrarsızlığı artırabilecektir. Bu muhtemel durum ise ABD’nin çıkarları ile çelişmektedir.

Bush, bu nedenlerle Irak’ı işgal etmemiş; ancak kontrol altında tutmuştur. BM Güvenlik Konseyi’nin 687 sayılı kararını takiben Irak’ın silahsızlandırılması, savaş gücünün denetim altına alınması ve kuzeydeki Kürtlerin Bağdat’ın saldırılarından korunması gerekçeleri ile Irak’ı fiilen üçe bölen bir askerî süreç başlatmıştır.⁵¹

1.1.2. Clinton Dönemi ve Çifte Çevreleme Politikası

ABD’nin Irak’ı mağlup etmesine rağmen Bush, seçimleri kaybetmiş ve Demokrat Parti adayı Bill Clinton yeni devlet başkanı olmuştur. Clinton Yönetimi, Orta Doğu’daki iki temel sorunu birbirini destekleyen iki politikayla aşmayı hedeflemiştir: Arap-İsrail Barış Süreci’ni desteklemek ve İran ile Irak’ı birlikte çevrelemek. Irak ve İran, dünya petrol

⁵⁰ Fred Halliday, “The Gulf War and its Aftermath: First Reflections” International Affairs, Cilt 67, Sayı. 2., 1991, s. 230

⁵¹ Şahin&Taştekin, ss.13-16

rezervlerinin % 65'ine sahip olan Orta Doğu bölgesinde yer almaları itibariyle özellikle ilgi duyulan iki ülkedir.⁵² Çevrelemenin sınırları, bu bölgenin stratejik önemi ile çizilmiştir.

1.1.2.1.Çifte Çevreleme Politikası'nın Unsurları

Bu dönemde ABD'nin dış politikası özde değişmemiş, Irak baskı altında tutularak tamamen silahsızlandırılmış ve birçok Saddam karşıtı Iraklı Şii, Kürt ve Sünni muhaliflerin örgütlenmesi sağlanmış, Irak'ın güçsüz bir devlet olarak varlığını sürdürmesine imkân verilmiştir. Fakat Bush yönetiminin "Irak'ın işgal edilmesi" anlayışından uzak durulmuş ve Irak'a karşı İran'ı da içine alan Çifte Çevreleme Politikası izlenmiştir.

"Çifte Çevreleme Politikası"nın temel öğeleri şunlardır:

- İran ve Irak'ın, askerî açıdan çevrelenmesi
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde uygulanacak ekonomik yaptırımlarla, bu rejimleri baskı altına alarak davranışlarını değiştirmek.
- Müttefiklerle işbirliğini artırmak
- Her iki ülkenin de rejimlerini zayıflatmak
- Irak'ın kuzeyinde ve güneyinde uçuşa yasak bölgeler oluşturularak Irak yönetiminin bu bölgedeki askerî varlığını sınırlandırmak
- Irak'ın kitle imha silahlarının denetlemek ve yeniden silahlanmasını engellemek⁵³

1.1.2.2.Çifte Çevreleme Politikası'nda Kürtlerin Yeri

Clinton yönetimindeki ABD, bölgede kurulabilecek bir Kürt devletine karşı çıkıyordu. ABD'nin bu görüşünün temelinde üç neden vardır:

(i) Kürt devletinin kurulması, Irak'ın geri kalanının da parçalanmasına yol açacaktır. Irak'ın parçalanması halinde ise;

a) Irak'ın güneyinde ortaya çıkacak muhtemel bir Şii Arap devleti İran'ın etki alanına girecek ve Körfez'deki Arap devletleri daha büyük bir İran baskısıyla karşılaşacaktır.

b) Irak'ın parçalanmasıyla birlikte Basra Körfezi civarında ortaya çıkan gerginlik sonucunda petrol piyasaları olumsuz etkilenecektir.

c) Parçalanma diğer bölge ülkelerinde de benzer ayrılık taleplerine neden olabilecektir. Bu ise ABD'nin bölgesel stratejik ilişkilerinde olumsuzluklar yaratacak ve bölge kaos ortamına sürüklenebilecektir.⁵⁴

⁵² Anthony Lake, "Confronting Backlash States," Foreign Affairs, Mart-Nisan 1994, Cilt. 73, Sayı. 2

⁵³ Erkmen, Serhat Ahmet, Amerikan Hegemonyasının yeniden inşasında bölgesel faktörlerin rolü: ABD'nin Kuzey Irak Politikası örneği, tez

(ii) ABD'nin 1990'ların başında bağımsız Kürt devletinin kurulmasına dair görüşleri açıktır. ABD, Iraklı Kürtlerin kısa sürede bir devlet kurabileceğini düşünmemiştir. Irak'ta uluslararası koruma altında bir bölgenin yaratılması, Iraklı Kürtlerin Bağdat'tan daha bağımsız hareket etmesini sağlamıştır. Fakat Kuzey Irak'ta bir devlet kurulabilmesi için gerekli altyapı yoktur. Kürt partilerinin örgütlenmeleri, birbirleriyle ilişkileri, Kuzey Irak'taki siyasal ve ekonomik durum ve Kürtlerin askerî kapasitesi bir devlete temel oluşturamayacak kadar zayıftır. ABD, Huzur Operasyonu'nun sona ermesi durumunda Bağdat'ın kısa sürede tekrar Kuzey Irak'ı kontrol edebileceğini düşünüyordu.

Kuzey Irak'ta kurulabilecek muhtemel bir Kürt devleti, coğrafi konumu gereği, çevresindeki bölge ülkelerine bağımlı olarak yaşamak durumundadır. Çünkü dış dünya ile olan ilişkilerini bu komşu ülkeler üzerinden yürütmek zorundadır. Bu durum ise Türkiye, İran ve Suriye gibi komşu ülkeler için kabul edilemez bir nitelik taşımaktadır. Bu ülkelerin demografik yapılarında da Kürtlerin olması, benzer ayrılıkçı hareketlerin oluşmasına neden olabilecektir. Bu sebeple bağımsız bir Kürt devleti bu ülkeler için son derece tehlikelidir. Orta Doğu'daki çıkarlarını tehlikeye atmak istemeyen ABD, özellikle Türkiye'yi kaybetmemek için Türkiye'nin kesin bir tavırla karşısında durduğu bir politikayı destekleyemeyecektir.

ABD'ye göre Irak'taki Kürt sorunu, Kürtlere özerklik verilmesiyle çözülebilecektir. Huzur Operasyonu sayesinde Kürtler yeni kurumlarını ve fiili özerkliklerini koruyabileceklerdir. Bağımsız Kürt devletine karşı çıkan Batılı ülkeler de bu özerk yapıyı destekleyebilecektir. Orta Doğu'da, gelişen olaylar karşısında her zaman bir politika aracı olarak kullanılabilir bu "özerk Kürt bölgesi", ABD'nin de menfaatleri için en uygun çözümdür.

1998 yılına gelindiğinde ise ABD, Irak politikasında değişime gitmiştir. İç politikasındaki gelişmeler ve Çifte Çevreleme Politikası'nın sadece Irak'ı baskı altında tutarak İran'a karşı etkili olamaması ve Saddam Hüseyin'i devirememesi gibi nedenlerle başarısız olması bu süreci değiştirmiştir.

Gelişen bu olaylar neticesinde ABD'nin politika değişikliğine giderek Kuzey Irak'ı tekrar üs olarak kullanmaya karar vermesi, Kuzey Irak'ta önceki döneme göre daha aktif

---

⁵⁴ Graham Fuller, "Respecting Regional Realities," Foreign Policy, Yaz 1991, Sayı 83, s. 41.

bir politika izlenmesini zorunlu kılmıştır. Bundan sonra ABD, yeni Irak politikası için gerekirse savaşıacaktır.

ABD'nin bu dönemden sonra uygulamaya koyduğu sert politika Saddam Hüseyin'i kesin olarak devirmeyi amaçlamıştır. Kürtler, bu politika çerçevesinde büyük bir öneme sahiptir. Kürtlerin kendi silahlı güçlerinin olması ve mevcut siyasal yapıları bu önemin aslı unsurudur. Kürtler arasında daha önce vuku bulan "iç savaş" durumundan "barış sürecine" geçilmesinin Washington Antlaşması ile tescillenmesi ve ABD-Kürt işbirliğinin gerçekleştirilmesi, ABD'nin yenilenen Irak politikasının ilk adımı olmuştur. ABD'nin teşviki ile 17 Eylül 1998'de KDP lideri Mesut Barzani ve KYB lideri Celal Talabani arasında imzalanan, Iraklı Kürt gruplar arasındaki çatışmaları sonlandıran Washington Antlaşması'na göre;

- KDP ve KYB, Irak'ın toprak bütünlüğünü ve siyasal birliğini kabul etmiştir. Kürtlerin kontrolü altında bulunan Dohuk, Süleymaniye ve Erbil, Irak Devleti'nin bir parçasıdır

- KDP ve KYB, Irak Kürtlerinin insan haklarının ve siyasi haklarının garanti altına alınacağı birleşik, çoğulcu ve demokratik bir Irak oluşturulması için çalışacaklardır.

- Irak'ın, ulusal birliği ve toprak bütünlüğü korunacak şekilde federatif bir ülke olması istenmektedir.

- Taraflar arasındaki anlaşmazlıkları gidermek, bölgedeki insani yardım çalışmalarını yürütmek, 1992'deki seçim sonuçlarına uygun bir hükümet ve meclis oluşturmak, bölgenin bütün gelirlerini kontrol etmek ve yerel seçimleri düzenlemek üzere bir Yüksek Koordinasyon Konseyi kurulacaktır.

- Yüksek Koordinasyon Konseyi, İran ve Türkiye sınırlarının ihlal edilmesini önlemek üzere KDP ve KYB arasında işbirliği yapılmasını sağlayacaktır.

- Yüksek Koordinasyon Konseyi, üç ay zarfında yerel parlamento tarafından onaylanacak bir yerel hükümet oluşturacaktır.

- Yüksek Koordinasyon Konseyi, bölgede PKK mevcudiyetine ve PKK'nın Türk sınırını ihlal ederek barış ve istikrarı bozmasına izin vermeyecektir.

- Yerel meclis, üç ay zarfında Erbil'deki binasında toplanacaktır. Bu meclis, görevi seçimlerin yapılmasından sonra yeni hükümete devredecektir.⁵⁵

---

⁵⁵ Özkan,T., CIA Kürtleri; Kürt Devletinin Gizli Tarihi, Alfa Yayınları, İstanbul, 7.Basım, 2004, ss.310-311

1.1.3. George Bush Yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar

1.1.3.1. Yeni Muhafazakâr Görüş

George W. Bush dönemi politikaları Yeni Muhafazakârlık anlayışı ile şekillenmiştir. Petrol ve silah şirketleriyle, İsrail lobisiyle bağlantısı olan kişilerden oluşan Yeni Muhafazakârlara göre Clinton döneminde uygulanan Çifte Çevreleme Politikası başarılı olmamış, ABD'nin Orta Doğu'daki varlığını tehlikeye düşürmüştür. Bu sebeple ABD daha sert hareket etmeli, gerekirse askerî harekât ile bu bölgedeki varlığını güçlendirmelidir. Yönetimdeki yeni Muhafazakârlara göre;

(i) ABD Silahlı Kuvvetleri daha da güçlendirilmelidir.

(ii) ABD'nin süper güç niteliğinin devamı için ABD kuvvetleri dünyanın stratejik bölgelerindeki yerini almalıdır.

(iii) ABD'nin Basra Körfezi'ndeki güvenliği sağlanmalıdır. Bu sebeple gerekirse Irak'la savaşılmalıdır. Potansiyel tehdit olan İran da dikkatle izlenmelidir.

Yeni Muhafazakâr görüşün uygulanması kolay değildir. Uluslararası platformda bu sertlik yanlısı politikaya karşı tepkilerin yükselmesi muhtemeldir. Yeni Muhafazakâr politikanın uygulanabilmesi için meşru bir dayanağın varlığı şarttır. 11 Eylül saldırıları, bu politikanın devreye sokulabilmesi için tetikte bekleyen ABD yönetimini harekete geçirmiştir. Orta Doğu'daki dengelerin değiştiği, dünya siyasetinin değişime uğradığı bu saldırılar neticesinde savaşa meşruiyet kazandırılmıştır. Dünya, 21. yüzyılı Irak Savaşı ile karşılamıştır.

1.1.3.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD'nin Yeni Bölge Politikası

11 Eylül saldırısı sonrası ABD'nin Orta Doğu politikasına etki eden üç boyutun daha ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar;

(i) Orta Doğu'nun kitle imha silahları deposu haline gelmesini engellemek:

11 Eylül saldırısından 6 ay sonra, Başkan Bush yaptığı konuşmada bu hususu; “Şu ana kadar bildiğimiz terörü destekleyen bazı devletlerin kitle imha silahlarına sahip olmaya çalıştıkları veya hali hazırda sahip olduklarıdır. Terörist gruplar bu silahlara sahip olmak için büyük bir çaba göstermektedirler ve sahip olduklarında bu silahları vicdansızca kullanabileceklerdir” şeklinde ifade etmiştir.

Bölge ülkelerinden İran, ABD karşıtı söylemlerine rağmen, Afganistan'da “kazanan” tarafta yer alma politikasını ustaca yürütmekle birlikte, Arap - İsrail anlaşmazlığını körüklemektedir. İran, başta Rusya olmak üzere Çin, Suriye ve Irak'la olan yakınlaşmasını artırmaktadır. Kitle imha silahlarını geliştirme yolunda gayret sarf etmekte ve bu konuda Rusya, Çin ve Kuzey Kore ile ilişkilerini geliştirmektedir. Bu nedenle ABD tarafından “şer odağının bir parçası” olarak nitelendirilmektedir.

ABD, bölgede yerleşerek kitle imha silahlarının yaygınlaşmasını, bu silahların terörist unsurların eline geçmesini ve yerinde imha ederek, ülkesine karşı kullanılmasını önlemek istemektedir.

(ii) Orta Doğu'nun terörün kaynağı haline gelmesine mani olmak:

ABD'ne yapılan terörist saldırılar kamuoyunun dikkatini, gelecekte bu saldırılardan nasıl korunulması gerektiğine yöneltmiştir. Ancak, kamuoyunun çok küçük bir kısmı aynı yöndeki bir başka gerçeğin farkına varabilmiştir. Terörizmi destekleyen birçok ülkenin balistik güdümlü mermi programları gün geçtikçe daha da gelişmiş ve öldürücü bir seviyeye gelmiştir.

Tehdidin niteliğindeki karmaşık yapı ve yıkım gücü, tehditten zarar göreceğlerin bu ortamı değiştirme yönünde her türlü tedbiri almasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda "terörist devlet" olarak ifade edilen ülkeler ile globalleşmiş terör örgütlerini yeni tehdit olarak gören ABD, 11 Eylül terör olayını takiben Afganistan odaklı olarak başlattığı terörle mücadele kampanyasının uzun süre devam edeceğini belirtmiş ve tutumunu da sertleştirmiştir. Bu nedenle, ABD'ne karşı düşmanlık ifade eden her ülke, bu ülkenin rejimi ve iktidarı, ABD için artık "potansiyel yeni tehdit" olarak algılanmaktadır.

ABD'nin Irak'a yönelik operasyonunun nedeni sadece Saddam Hüseyin'i devirmek olmayıp, Orta Doğu'da El - Kaide, El - Ensar, Hamas, Hizbullah gibi radikal - İslamcı, anti-Amerikancı örgütlerin politikalarına son vermek ve İsrail'in güvenliğini sağlayacak bir süreci başlatmaktır. Zira, 11 Eylül saldırısı nedeniyle ruhen derinden yaralanan ABD, ikinci bir 11 Eylül tehdidi altında yaşamak istememektedir.

(iii) Başta Irak olmak üzere bölge ülkelerinde kendisine müzahir demokratik bir rejim tesis etmek:

Orta Doğu'daki totaliter rejimler, ABD'nin bölgede rahat hareket etmesini engellemeye başlamıştır. Bölgeye demokrasinin getirilmesi, ABD'ye hareket serbestisi kazandıracaktır. Bölgedeki etnik ve mezhep farklılıkları, kısa vadede demokrasi ile birlikte birbirleriyle mücadeleye girecek, Yugoslavya örneğinde olduğu gibi parçalanmalar ve kaos meydana getirebilecektir. Orta vadede ise kontrolü daha kolay küçük devletçikler ortaya çıkacak, bu durum ABD ve İsrail'e bölgeye yönelik politikalarını uygulamada kolaylıklar sağlayacaktır. ABD yönetiminin bölgeye demokrasi getirme isteğinin altında yatan gerçek nedenin bu olduğu değerlendirilmektedir.

ABD, bölgedeki petrolün millileştirilmesini engellemek, petrolün batıya kesintisiz olarak akışını ve İsrail'in güvenliğini sağlamak amacıyla, bölgede kendisine müzahir demokratik bir rejimin tesis edilmesini hedeflemektedir. Bu politikanın esasını, öncelik Irak ve İran'da olmak üzere diğer bölge ülkeleri oluşturmaktadır.

İran, ABD'nin Irak politikasının önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bugün İsrail'in varlığını ve petrol akışını tehdit edebilecek en önemli unsurların başında İran gelmektedir. Gerek askeri gücünü geliştirmesi bakımından gerekse İsrail'in varlığını kesin bir kayıtla tanımayacağını her vesileyle açıklamış olması, hem de Arap – İsrail barışını her anlamda engelleyen bir ülke olması sebebiyle, diğer bir önemli hedef Orta Doğu'daki İran'dır.

Saddam rejiminin devrilerek ABD'ne müzahir yeni bir rejim kurulması durumunda; 11 Eylül sonrasında Afganistan'da ABD yanlısı bir yönetimin kurulmuş olması nedeniyle; Afganistan'dan başlayarak, güneyde Pakistan ve kuzeyde Azerbaycan, batıdan ise Türkiye ve Irakla çevrilmiş bir İran ortaya çıkacaktır.

ABD İran'da halkın kendisinden kaynaklanacak bir hareket sonucunda meydana gelecek bir rejim değişikliğini de desteklemektedir. Irak'ta destek bulmakta zorlanan ABD, İran konusunda AB ve Rusya'nın tepkisi ile karşılaşacağını da bilmektedir. ABD, İran'da bir değişim istemekte ancak bu değişimin askeri yollarla ortaya çıkmasını istememektedir. Bu faktörler ABD'yi İran konusunda Irak'tan farklı bir politika izlemeye zorlamaktadır.

ABD ordusunun Irak'a ve bölgeye yerleşmesi ile İran, Suriye ve Suudi Arabistan gibi ülkeler, Irak'taki demokrasi denemesinin etkisi ve ABD askerî gücünün yaratacağı baskı ile rejimlerinde değişiklik yapma ihtiyacını hissedeceklerdir. Zaten ABD'nin niyeti de askerî varlığı ile bölgeye güç projeksiyonu yapmaktır. Fakat bu güç projeksiyonunun Orta Doğu ile sınırlı kalmayacağı, asıl hedefin Orta Asya olacağı değerlendirilmektedir.

1.2. İsrail'in Bölge Politikası

İsrail, bir devlet olarak var olduğundan beri tek bir politika izlemiştir: Orta Doğu'da, İsrail için potansiyel tehdit konumunda bulunan ülkeleri yıkma veya istikrarsız bir konumda tutma politikası. Buna göre İsrail, kendi varlığına tehdit teşkil ettiğini düşündüğü ve Arap kimlikleriyle dikkat çeken düşman ülkelerde görülen ayrılıkçı hareketleri destekleyecektir. İsrail'in değişmez politikasına göre, bölgede mevcut bölünmüş bir Arap dünyası İsrail'in çıkarlarına en uygun olanıdır.

İsrail, bölgeyi istikrarsızlaştırma politikası bağlamında Irak'ı da bir düşman ülke olarak görmüş ve Irak hükümetine karşı ayaklanan Kürtlere hem silah yardımıyla bulunmuş, hem de onları askerî eğitimle desteklemiştir. Bu durum İsrail eski Başbakanı Menachem Begin tarafından 1980 yılında resmi olarak açıklanmıştır. Begin, İsrail'in Kürtlere insani yardımın yanında, silah ve askerî danışmanlar da gönderdiğini açıklamıştır.⁵⁶

1990'ların sonundan itibaren Türkiye ile yakın ilişkiler içinde olan KDP içinde İsrail, son dönemde etnik örgütlemesini hızlandırmıştır. KDP içinde üst düzey yönetici

---

⁵⁶ Şahin&Taştekin-a.g.k., ss,125

konumunda otuz kadar Kürt Yahudisinin olması, İsrail'e örgütlenmede ayrı bir güç sağlamaktadır. Üst düzey yöneticiler arasında KDP Genel Başkan Yardımcısı Sami Abdurrahman; KDP Dohuk kenti sorumlusu Fazıl Miran, asayiş sorumlusu Franso Hariri ve Kerim Sincari'nin adlarını vermektedir.⁵⁷

İsrail, bölgeye yönelik istikrarsızlaştırma politikası ile Filistin'e yapılan yardımların kesilmesini sağlayarak Filistin Sorunu'nda güçlü bir pozisyonda kalmayı hedeflemiştir.

Ayrıca bölgeyi ABD ile birlikte kendi kararları doğrultusunda şekillendirmek istemişler ve dolayısı ile Irak'ın zengin enerji kaynaklarından yararlanmayı amaçlamışlardır.

1.3. ABD'nin ve İsrail'in Orta Doğu Politikasında Irak'ın Önemi

ABD, dünyanın ikinci büyük petrol rezervine sahip olan Irak'ta rejim değişikliği yapmak ve Irak petrolüne hâkim olmak suretiyle, diğer büyük güçleri kendisine bağımlı kılma düşüncesindedir. Irak'ın bazı nitelikleri, ABD'nin oluşturmaya çalıştığı Büyük Orta Doğu Projesi'nin uygulamaya geçirilmesi için kilit rol oynamaktadır:

- (1) Irak'ın coğrafi konumu nedeniyle Orta Doğu petrol rezervlerini kuzeyden ve batıdan kontrol etmesi
- (2) Kuzeyden sıcak denizlere el atan ilerleme istikametleri üzerinde bulunması
- (3) Rejim değişikliğini kolaylaştıracak bir etnik yapıya sahip olması
- (4) Saddam Hüseyin'in liderlik özelliğinden kaynaklanan ABD'nin menfaatlerini ve İsrail'in güvenliğini tehdit eden saldırgan yapısı
- (5) Irak'ın terör örgütlerini politika aracı olarak kullanması
- (6) Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olma yeteneği ve bunu ABD'nin çıkarlarını tehdit edecek şekilde terör örgütleri vasıtasıyla kullanma heves ve arzusu

ABD'nin dünya politikasında İsrail, büyük önem arz eden bir konumda bulunmaktadır. ABD için en büyük dost ve müttefik ülke olan İsrail'in bölgede güçlenmesinin sağlanması ve İsrail'in varlığının garanti altına alınmasının istenmesi, ABD'nin temel ve değişmez bir politikası olmuştur. Bu bağlamda Orta Doğu'da yeniden kurulmak istenen sistemin içinde ABD ile birlikte İsrail'in çıkarları da mevcuttur.

İsrail'in dış politikası ise kendisine düşman olarak gördüğü ülkelerin yıkılması amacı üzerinde şekillenmiştir. Irak da bir Arap devleti olarak bölgede İsrail için bir tehlike yaratmaktadır. Bu sebeple parçalanmış bir federal Irak, gerek Arap milliyetçiliği

---

⁵⁷ Özdağ, Ü., Kerkük, Irak ve Ortadoğu, İstanbul, 2007, ss.53

tehlikesinin ortadan kalkması gerekse yeni oluşacak düzendeki muhtemel Batı yanlısı tutumu nedeniyle İsrail için en iyi seçenek olacaktır.

Irak, sahip olduğu petrol rezervleri başta olmak üzere, verimli toprakları, nüfusu, belirli ulusal politikaları, modernize olan askeriyesi, endüstriyel ve bilimsel alt yapısı ile öteki Arap ülkelerinden çok farklı bir yapıya sahip olmuş ve bu nedenle İsrail'in bölgede direkt hedefi haline gelmiştir. Saddam Hüseyin'in Filistinlilere verdiği destek de Irak'ı hedef ülke durumuna getiren nedenlerden biridir. Bir rapora göre Saddam Hüseyin, Filistin'e 20 milyon dolardan fazla para vermiştir.⁵⁸ Dolayısıyla Irak tehlikesinin ortadan kaldırılması ile Filistinlilerin direnişi de zayıflayacak ve İsrail, Filistin meselesinde kazanan taraf olacaktır. Ayrıca Irak'ta varlığını sürdürecektir bir ABD-İsrail gücünün bölgedeki faaliyetleri, İran'ın takibi ve tehlikeli hamlelerinin engellenmesi açısından stratejik olarak önemlidir.

Bütün bu nedenler dolayısı ile Irak, hem ABD hem de İsrail çıkarları için mutlak surette müdahale edilmesi gereken bir ülke haline gelmiştir. Yahudi lobisinin etkisindeki Yeni Muhafazakâr grup yönetimindeki ABD, 11 Eylül saldırılarının yarattığı meşru zeminde yürüyen bu politikasını "kitle imha silahlarının mevcudiyeti" söylemi ile destekleyerek artık hayata geçirebilecektir.

1.4. 2003 Irak Savaşı Öncesinde Avrupa Birliği ve NATO Krizi

Irak krizi gerek Avrupa Birliği içerisinde ve gerekse AB-ABD ekseninde ciddi anlaşmazlıkların yaşanmasına yol açmıştır. "AB her ne kadar ortak güvenlik ve dış politika konularına önem verdiğini her fırsatta dile getirirse de, bu alanda ortak bir duruş belirlemede başarılı olamamıştır. Özellikle Irak krizinin çıkışı ile kendi içerisinde ciddi bir kampaşmaya doğru gitmiştir. AB kendi içerisinde ki çekişmenin yanı sıra, Irak krizinin AB-ABD boyutu bu soruna NATO'yu da dâhil etmiştir."⁵⁹

Irak krizinin, gerek savaş öncesi ve gerekse savaş sonrası durum göz önüne alındığında, AB için özellikle de Ortak Güvenlik Politikası ve Dış Politika için önemli bir örnek teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Irak krizinin çıkışından itibaren kendi içerisinde ciddi bir kampaşmaya doğru giden AB üye ülkelerinin bir ortak dış politika ve güvenlik politikası oluşturmada ki başarısızlığı daha yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır.

---

⁵⁸ Şahin&Taştekin, a.g.k.,ss.122

⁵⁹ Banu TEPE - Seda SERDAR, Irak Krizi (2002-2003), ss.185

Irak krizi nedeniyle hem AB içerisinde hem de AB ile AB aday ülkeler arasında gerginlikler yaşanmıştır. Birliğin içerisinde oluşan kamplaşmada AB'nin motor gücü olarak görülen Fransa ve Almanya, ABD görüşlerine ters düşen bir bakış açısı benimsemişlerdir. Krizle ilgili olarak kamplaşma ilk başta kendini İngiltere ile Fransa-Almanya ekseninde hissettirmiştir. Almanya ve Fransa kendisini mümkün olduğunca kıta Avrupa'sından uzak tutmaya çalışan İngiltere ile Irak konusunda anlaşamamıştır.

AB içerisinde ve aday ülkelerin de katkılarıyla artan görüş farklılıklarının en asgariye indirilmesi ve bu kriz ortamında birliğin ortak bir duruş belirleyebilmesi için, AB dönem başkanı Yunanistan harekete geçmiş ve 17 Şubat 2003 tarihinde bir zirve düzenlemiştir. Bu zirve sonucunda AB, Irak'ın tam ve etkili bir biçimde silahsızlandırılmasını talep etmiş ve sadece son çare olarak savaşa başvurulabileceğini belirtmiştir. Bu karar krizin başından beri savaşa hayır diyen Almanya için geri bir adım olarak kabul edilebilir. Fransa'nın ise bu karar sonucunda uzlaşmacı bir tavır sergilediği düşünülmüştür. Ancak bu zirve beklenen sonuçları doğurmamıştır. AB ikiye ayrılmış durumunu muhafaza etmiştir. Irak konusunda Amerika ile birlikte olan tarafta İngiltere, İspanya, İtalya, Danimarka, Portekiz, Hollanda ve İrlanda. Biraz daha sabırlı olma tarafında ise Almanya, Fransa, Belçika, Yunanistan, Finlandiya, İsveç ve Avusturya yer almıştır.

Irak krizi yaklaşımında bir bölünmüşlük yaşayan ABD ile AB arasında bir de yaklaşım farklılığı bulunmaktadır. AB, Irak sorununu birincil sorun olarak değerlendirmemekte, birincil sorun olarak Filistin-İsrail sorunun görmektedir. AB, bölgede istikrarın sağlanması gerektiğini düşünmektedir ve Irak sorununun silahlı çözümünün bölgeyi daha büyük bir istikrarsızlığa sürükleyeceği düşüncesindedir. Aynı zamanda Almanya, Irak'ın ABD'lerinin yansıttığı kadar tehlikeli olmadığını düşünmektedir.

AB Orta Doğu'nun istikrarı için endişelense de savaşın önüne geçmeye çalışsa da bu konuda başarılı olamamıştır. Bu açıdan uluslar arası alanda AB'nin yetkisi ve rolü ciddi anlamda sorgulanmaya başlamıştır.

1.5. Savaşın Nedenleri

Bu savaş, sebepleri itibarı ile uluslar arası hukuka aykırı ve uluslar arası organizasyonların kararı dışında, ABD ve İngiltere'nin arzusu ile gerçekleştirilmiştir. Saddam Hüseyin'in Irak halkına yaptığı bütün zulümlere rağmen, tüm dünya kamuoyunun karşı çıktığı bir savaştır. Ancak kamuoyunun bu karşı çıkışı Saddam Hüseyin'e verilen bir

destek mahiyetinde algılanmamalıdır. Irak'taki rejimin devrilebilmesi için öncelikle uluslar arası güçlerin organizasyonunda başka yollar denenmesi gerekirken, bütün dünyanın karşı çıkmasına rağmen savaş en acı bir şekilde yaşanmış ve ortada bıraktığı sefalet, yoksulluk ve açlığın yol açtığı bir kargaşa yaşanmaya devam etmektedir. Savaşın karar vericileri olan ABD Başkanı George Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair'in savaş öncesi açıklamalarına bakarak savaşın nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar;

- (i) Irak'ın elinde kitle imha silahlarının bulunması
- (ii) Irak'ın elinde BM kararları hilafına olarak uzun menzilli füzeler bulunması
- (iii) Bu silahları elinde bulunduran Saddam Hüseyin'in bölge barışını tehdit ediyor olması
- (iv) Saddam Hüseyin'in Usame Bin Ladin'e yardım ederek dünya terör hareketlerini destekliyor olması
- (v) Irak halkının Saddam'ın totaliter rejiminden kurtarılarak, demokratik bir sisteme kavuşturulması⁶⁰

2. Irak'ın İşgali: 2003 Irak Savaşı ve Sonrasındaki Gelişmeler

2.1. Savaşın İcrası

Koalisyon kuvvetleri harekâtın ağırlık merkezi olarak, stratejik seviyede Saddam rejimini ve Bağdat şehrini tespit etmiştir. Harekâtın maksadı, iki cepheli bir boğma harekâtı ile Bağdat şehrinin kısa sürede ele geçirilmesi ve rejimin değiştirilmesidir. Bu maksadı gerçekleştirmek amacıyla, Koalisyon kuvvetleri başlangıçta iki cepheli bir plan yapmıştır. Bu plana göre kuzeyde Türkiye üzerinden ve güneyde Kuveyt üzerinden bir cephe açılarak Irak kuvvetleri iki cepheli bir muharebeye zorlanacak ve Irak ordusunun kuvvet çoğunluğu oluşturmasına engel olunacaktır. Bu maksatla kuzeyden kullanmayı planladığı ABD'nin 4. Mknz. P. Tüm. Akdeniz'e intikal ettirilmiş ve Türkiye'nin Güney Doğu bölgesinde lojistik üs oluşturmuştur. Ancak TBMM'den, Türkiye'de yabancı asker bulundurmasına izin veren tezkerenin çıkmaması üzerine birliklerini ve lojistik üssünü Basra Körfezi'ne kaydırmak zorunda kalmıştır.

Koalisyon kuvvetleri, özellikle meskûn mahal muharebelerinden kaçınarak, harekâtın ağırlık merkezi olan Saddam ve Bağdat şehrine yönelmeyi, meskun mahallere ise özel kuvvetlerle girmeyi planlamaktaydı. Bağdat şehrinin etrafında bulunan hava alanlarının

---

⁶⁰ Şahin&Taştekin, a.g.k., ss.53-60

özel kuvvetlerle ele geçirilmesi planlanmıştır. Bu hava alanlarını kullanarak bölgeye havadan kuvvet ve lojistik destek getirmeyi amaçlamıştır.

Bağdat rejimine karşı, Şii ve Kürt muhalifleri kullanarak bir üstünlük elde etmeyi de amaçlamıştır. Ancak bu muhaliflerden kuzeydeki Kürtleri kullanmayı başaramamıştır. Şii'leri yanlarına çekmeyi başaramadıkları gibi çoğunlukta olduğu güney kesimde direnişle karşılaşmışlardır.

Irak'ın savunma planı, klasik bir savunma şekli yerine, savunmasını ülke geneline yayarak özellikle stratejik ve ekonomik önemi haiz bölgelere dayandırmak ve zaman kazanmak için her yola başvurarak dünya kamuoyunun desteğini sağlamaktır. Irak meskûn mahallere dayanan topyekûn bir savunma şekli uygulamayı amaçlamıştır. Güneyde bulunan nizami birliklerini Fırat ve Dicle Nehirleri boyunca Bağdat'a gelen yaklaşma istikametlerini tıkayacak şekilde savunma için tertiplemiştir. Nehir üzerindeki köprülerin tahribi için hazırlık yapmış ve bölgede engeller inşa ettirilmiştir.

Koalisyon kuvvetlerinin harekâtını geciktirmek, savaşıma azim ve iradesini kırmak maksadıyla engel sisteminden yoğun bir şekilde istifade edecek şekilde meskûn mahalleri tahkimli bölge şeklinde düzenlemiştir. Musul çevresinde oluşturulan en içte zırhlı araçların, ikinci kademede piyade birliklerinin, üçüncü kademede yine zırhlı birliklerin, en dış kademede toprak mevzilerin bulunduğu, dört kademeli bir emniyet kuşağı oluşturulması, halka silah, gaz ve iki aylık gıda maddesi dağıtılması, bu planın icrasıdır.

20 Mart günü saat 04.30'da Bağdat'taki hedeflerin hava kuvvetleri ve füzeler tarafından vurulması ile 2003 Irak Savaşı başlamış ve harekâtın yirmi ikinci gününde Bağdat şehri ele geçirilmiştir.

2.2. Savaş Sonrası Gelişmeler

2003 Irak Savaşı sonrasında ABD, Irak'ta yeniden yapılandırma sorumluluğuna emekli general Jay Garner'ı getirmiştir. Irak'ın yeniden yapılandırılmasından sorumlu Garner, Irak'ta kurulacak yönetim için çalışmalarını sürdürürken, siyasi süreci yönlendirmek üzere, ABD Başkanı Bush, Dış İşleri Bakanlığı Terörle Mücadele Dairesi'nin eski başkanı Paul Bremer'i, Irak'taki sivil yönetimin başkanlığına resmen atamıştır. Bremer'in, Garner ve Irak Özel Temsilcisi S. Halilzad'ın amiri konumunda olacağı açıklanmıştır. Irak'ın başına bir sivilin atanmasının Irak'ta askeri işgal havası bulunduğunu öne süren Avrupalı ve BM yetkililerine bir yanıt niteliği taşıdığı

vurgulanmıştır⁶¹. 11 Mayıs 2003'te, Orgeneral Tommy Franks imzasıyla, "Irak Bağımsızlık Radyosu" tarafından, 1968 yılında Saddam'la birlikte iktidara gelen ve "Arap üstünlüğü ve milliyetçiliği" öğretisini işleyen Baas Sosyalist Partisinin lağvedildiği duyurulmuştur.

Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesinden sonra ilk seçim Musul'da yapılmıştır. Geçici Konsey'in 24 üyesi ve belediye başkanının belirlendiği seçimler farklı etnik grupların kendi temsilcilerini belirlemelerinin ardından, iki yüzden fazla delegenin belediye başkanını seçmesi şeklinde yapılmıştır. Üçü de Sünni Arap olan adaylardan Gnham el Basso belediye başkanı olmuştur.

GKO Başkanı L.Paul Bremer 23 Mayıs 2003 tarihinde, Irak silahlı kuvvetlerini tamamen dağıttığını açıklamıştır. Bunun sonucu olarak yaklaşık 400.000 kadar Irak vatandaşının bir anda işsiz kaldığı tahmin edilmektedir.

Ancak, Irak'ın istikrarının Irak'lılar tarafından sağlanması ve Saddam'ın devrilmesinden sonra ortaya çıkan otorite boşluğunun doldurulması gereğinin, bitmek bilmeyen saldırılar sonucu ortaya çıkması üzerine, özgürlüğüne kavuşturulan Irak'ın tamamen Baas etkisinden arınmış olarak teşkil edilecek milli savunma kuvvetleri için ilk adımlar GKO tarafından atılmıştır.

Bu maksatla, ilk personel alımları Temmuz 2003'de başlamış, eğitimlerine başlanmıştır. İlk tümenin personel ihtiyacının büyük kısmı Kürt silahlı gruplardan karşılanmıştır.

24-25 Mayıs 2003'te Kerkük'te oluşturulan otuz kişilik Kent Konseyi'nce vali yardımcılarının belirlenmesinin ardından, Kerkük Valiliği için seçim yapılmıştır. Kent Konseyi, sadece Türkmen ve Kürt adayların katıldığı seçimde, Kürt aday Abdurrahman Mustafa'yı yirmi oyla vali seçmiştir. ABD'li General Reymond Odierno başkanlığında yapılan seçimde, Türkmen aday Mustafa Kemal Yayıcı ise on oy almıştır.

Saddam döneminde, rejime muhalif gruplar genellikle siyasi hayatta yer alamamıştır. Harekat sonrasında ise bu grupların liderleri, arkalarındaki kamuoyu desteği ile yeni Irak yönetiminde söz sahibi olma çabasına girişmişlerdir. Irak halkının çoğunluğunu Şiiiler oluşturmakta ve Irak Geçici Hükümet Konseyinde on üç Şii temsilci bulunmaktadır.

İkinci büyük Arap grubu olan Sünni Arapların Irak Hükümet Konseyinde Kürtlerle aynı sayıda temsilci sahibi olmalarından da görüleceği gibi Saddam dönemindeki etkinliklerini

---

⁶¹ Cumhuriyet Gazetesi 08 Mayıs 2003

kaybetmiş olmaları dolayısı ile büyük oranda ABD'ye karşı direnişin arkasında görüntü vermektedirler.

Kürt gruplar ise, Barzani ve Talabani başta olmak üzere ABD'ye yakınlıkları dolayısı ile hem Irak yönetiminde hem de dış politikasında etkin görünmektedirler.

Şii'lerden büyük destek göreceğini uman ABD bu konuda yanılmıştır. Savaş sonrası başta başkent Bağdat olmak üzere ülke genelinde Şii'ler tarafından ABD işgali büyük gösterilerle protesto edilmiştir.

Gelişen süreç içerisinde ABD'nin Irak'ta savaş sona erdi açıklamasından sonra Irak'ta yapılan eylemler ve direniş sonucunda ABD askerleri kayıplar vermeye başlamıştır. Zayıfların artmasıyla birlikte iç kamuoyunda zor duruma düşen ABD hükümeti, bölgedeki kuvvetlerini rahatlatmak maksadıyla özellikle müslüman ülkelerden kuvvet talep etmiştir. O gün itibarı ile en çok gündeme gelen ülkeler Türkiye , Pakistan, Bangladeş ve Hindistan olmuştur. Birçok ülke gibi Türkiye de ABD'nin bölgeye asker gönderilmesi çağrısını değerlendirmiş ve 7 Ekim 2003'te Türkiye'nin Irak'a bir yıllığına asker göndermesine ilişkin Başbakanlık tezkeresi Meclis Genel Kurulu'nda 183'e karşılık 358 oyla kabul etmiştir.

Kamuoyunun Irak'a asker gönderilmesi konusunda "tavsiye kararı" beklentisiyle izlediği Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında asker gönderilmesinden yana olan Genelkurmay Başkanlığı, "Her askeri görevde bir risk vardır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) geleneği, verilen görevi her zaman yerine getirmektir" diyerek, son kararı hükümete bırakmıştır.

Tezkerenin kabul edilmesi ertesinde yapılan asker gönderme planları, Irak Geçici Hükümet Konseyi'nin Türk askerini istememesi, özellikle Irak Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) lideri Mesud Barzani'nin, Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin (GYK) Türk askerine onay vermesi halinde Konsey üyeliğinden istifa edeceğini söylemesi, merkezi Londra'da bulunan Suudilerin El Şark El Avsat gazetesinde yayımlanan demecinde Türk askerinin Irak'a girmemesi yönünde GYK üyeleri arasında görüş birliği bulunduğunu belirtmesi, "Sadece Türkiye'den değil herhangi bir komşu ülkenin asker göndermesi Irak'ta çok tehlikeli bir durum yaratacaktır. Biz tutumumuzda ısrarlıyız. Eğer Hükümet Konseyi Türk askerini kabul ederse istifa ederim" diyen Barzani ayrıca, Türklerin, Irak'ın karşı çıkmasına rağmen Irak topraklarına asker gönderirlerse, bunun (sonuçlarının) bütün

sorumluluğu kendilerine ait olacaktır."ifadesi Kürt liderlerin gerçek yüzlerini bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Aynı zamanda ABD'lerinin Türk askeri konusunda bir talebi olmaması üzerine bekletilmeye alınmış ve nihayetinde talebin gerçekleşmemesi üzerine yetki meclise geri iade edilmiştir.

Bölgedeki Kürt gruplar lehinde yanlı bir hareket tarzı izleyen ABD, Türkiye'nin tepkisini çekmek pahasına da olsa, PKK terör örgütü ile olan bağlantılarına devam etmiş, Kasım 2003'te meydana gelen çatışma neticesinde taraflar arasında esir değişiminde aracılık yapmıştır.

Kerkük Vilayet Meclisi, Türkiye'nin insani yardım amacıyla Kerkük'te hastane yapmasını kabul etmemiş, Kerkük Vilayet Meclisi Başkanı Tahsin Kahya, Türkiye'nin Kerkük'te yaptıracığı hastanenin ele alındığı meclis toplantısında, Kürtlerin hastanenin yapımına itiraz ettiklerini söylemiştir. Kürtlerin bu şekildeki davranışları Türkleri Irak'ta görmek istemediklerini bir kez daha teyit etmiştir.

21 Kasım 2003'te; Türkiye ile Irak Geçici Yönetim Konseyi arasında, Ovaköy Sınır Kapısının açılması ve Nusaybin-Bağdat demir yolunun aktif olarak kullanılmasına yönelik antlaşma imzalanmıştır⁶²

14 Aralık 2003'te; Saddam Hüseyin, Tikrit yakınlarındaki bir bağ evinde "Kızıl Şafak" adlı operasyonla ele geçirilmiştir.

2.2.1. Irak'ın Yeniden İnşasında Kürtlerin Durumu

Kürtler, 2003 Irak Savaşı ile birlikte ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi kapsamında tekrar önem kazanmışlardır. ABD, Kürtlerle kuracağı iyi ilişkileri bu projenin gerçekleştirilmesinde bir araç olarak kullanabilirdi.

Kürtlerin yerleşmiş olduğu Kuzey Irak bölgesi, coğrafi konumu itibariyle stratejik bir öneme sahiptir. Kürtlerin kontrol edilmesi ve uygulanmak istenen politikalar bağlamında yönlendirilmesi, ABD'nin Orta Doğu'daki etkinliğini güçlendirmiştir. Kuzey Irak ile ilişkilerini geliştirmiş bir İran'a karşı, istikrarsızlaştırma politikası olarak, Kürtlerin desteklenmesi, ABD'nin elindeki bu kozun bir örneğidir. Fakat ABD'nin ilgilendiği ve direkt bağlantı kurarak üzerinden politikalar ürettiği asıl bölge, Kuzey Irak'taki Kürtlerin

---

⁶² Milliyet Gazetesi , 22 Kasım 2003

yaşadığı yerlerdir. Kuzey Irak Kürtlerinin örgütlenmiş yapısı ve silahlı birliklerinin olması, ABD'nin bu ilgisinin ana nedenidir.

Savaşın başlaması ile birlikte ABD, Saddam'ı belki de beklenenden daha kısa sürede devirmiştir. Ancak devamında Irak'ın yeniden inşası sırasında hiç de ummadığı bir direniş gücü ile karşılaşmıştır. İşte burada Kürtler devreye girmektedir. Askerî olarak örgütlenmiş yapıları ile Kuzey Irak peşmergeleri, Irak'ta güvenliğinin tesisi ve yeni düzenin oluşturulması esnasında direnişçi gruplara karşı aktif rol üstlenmişlerdir. ABD, Iraklı Kürtlerin bölgedeki etkinliğine dayanarak Kuzey cephesini açmıştır. Iraklı Kürtler 80 bin peşmerge ile ABD'nin yanında savaşa katılmışlardır.⁶³

ABD'nin bir diğer amacı, Irak'ın etnik olarak göze çarpan Arap niteliğinin ortadan kaldırılmasıdır. ABD, savaş sonrasında oluşturulacak siyasi yapıda Kürtleri destekleyerek Irak'ın Arap kimliğini zayıflatmayı düşünmüş ve bu yönde adımlar atmıştır.

1 Mart tezkeresinin reddi ile Türkiye bu sürecin dışında kalmıştır. Bu durumda Kürtler, ABD için kendilerinin önem kazandıklarını görmüştür. Kürtler, ABD'nin Irak'taki harekâtında verilecek desteğe karşılık olarak kendi isteklerini sıralayacaklardır. Bölgedeki mevcut gelişmeler ve ABD'nin tutumu, Irak'ın kuzeyinde bulunan Kürt unsurları tarafından kullanılmıştır. Kürt unsurların amaçları şunlardır:

- Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesi
- 1991 Basra Körfezi Savaşı ile elde edilen kazanımların anayasal çerçevede garanti altına alınması isteği
- ABD ile sıcak ilişkilerin sürdürülmesi,
- Federal Irak'ta özerk bir yapı isteği
- Türkmenlerin yönetimde etkisizleştirilmesi
- Türkiye'nin Kuzey Irak'tan uzak tutulması gerektiği düşüncesi

Kürtler 2003 Irak Savaşı ile çok ciddi kazanımlar elde etmişlerdir. ABD'nin, Iraklı direnişçilere karşı ihtiyaç duyduğu desteğin gerekliliği, Kürtlere bu kazanımları sağlamıştır. Bağımsız bir Kürt devleti isteğinin realitesinin olmaması ve Kürtlerin bu durumun farkında olması, ABD'nin de parçalanmış bir Irak yerine federal bir Irak'ı tercih etmesi Kuzey Irak'ta özerk bir Kürt varlığını da beraberinde getirmiştir. Merkezi

---

⁶³ Şahin&Taştekin, a.g.k, ss..297

yönetimde de çoğunluğu ele geçiren Kürtler, Irak'ın yeniden inşasında hedefledikleri birçok koşulun gerçekleşmesini sağlamış ve yeni yapı içinde güçlü bir konuma sahip olmuşlardır.

2.2.2.Musul-Kerkük'ün İşgali ve Süleymaniye Baskını

Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin denetimine girmesi, Türkiye'nin Irak politikasındaki kırmızı çizgilerinden birisidir. Türkiye'ye göre savaş sonrasında da enerji potansiyeli ve demografik yapısı ile Irak'ın en önemli şehirlerinden ikisi olan Musul ve Kerkük'te görülebilecek demografik yapının değiştirilmesine yönelik çabalar asla kabul edilebilir değildir. Fakat 2003 Irak Savaşı sonrasında gelişmeler, Türkiye'nin bu ilkesinin fiili geçerliliğini sorgulamamıza neden olmuştur.

Türkiye, Irak Savaşı'nda Irak Türkmenlerinin güvenliği için endişe duymuştur. Zira 1 Mart Tezkeresinin reddedilmesinin bir yaptırımı olarak Türkiye, Irak'ta yaşanan süreçten tamamen dışlanmış olacaktır. Iraklı Türkmenlere yönelik gerçekleşmesi muhtemel saldırılar ise bölgede kaos ortamı yaratacaktır. ABD'nin verdiği garantiye rağmen Türkiye için kabulü imkansız olayların yaşanması bu endişeyi daha da artırmıştır. Nitekim harekâtın hemen sonrasında ABD'nin Irak'taki sivil yöneticisi olan “Garner, K.Irak bölgesine giderek Kürt Liderlerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu temasları sırasında, Kerkük'te “Kerkük'ün bir Kürt kenti olduğunu” açıklamasını yapması Türkiye'de, Irak'taki iç dengelerin bozulabileceği endişesine yol açmış ve Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin daha da gerilmesine neden olmuştur.”⁶⁴ Iraklı peşmergelerin Musul ve Kerkük'e girerek nüfus ve tapu dairelerini yağmalaması, Arap ve Türkmenlere yönelik saldırıların artması üzerine Türkiye daha fazla bekleyememiş ve sınıra yığınak yaparak ABD ve Kürtlerin bu faaliyetlerine cevap vermiştir.

Türkiye ile ABD arasında derin izler bırakan ve iki ülke arasındaki gerilimin zirve yapmasına neden olay ise Süleymaniye'de yaşanan “Çuval olayı”dır. Süleymaniye'de gerçekleşen saldırı, uzun süre planlanmış, muhtemel sonuçları analiz edilmiş ve birçok hedefe, bir saldırı ile ulaşmayı hedefleyen bir stratejik saldırıdır. Bu niteliği ile saldırıyı planlayanlar, saldırı sonrası için de iç içe geçmiş bir dizi önlem geliştirmişlerdir. Bu önlemler, krizin devamı sürecinde gündeme getirilmiştir. ABD'nin bu stratejik saldırıyı gerçekleştirmesinin temel nedenleri şu başlıklar altında toplanabilir.

- TSK'yi Kuzey Irak'tan çekilmeye, Amerikan mutlak denetimini kabule zorlamak

---

⁶⁴ Şimşir Bilal, Türk Irak İlişkilerinde Türkmenler, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2004. s.282

• Pentagon'daki yeni-muhafazakâr ekibin 1 Mart Tezkeresinin reddine karşılık olarak TSK'dan intikam almak istemesi

- TSK'da bulunduğu inanan anti-Amerikancı ekibe gözdağı vermek
- Türkmenlere, Türkiye'nin kendilerini koruyamayacağını anlatmak
- Türkmen Cephesi'ni Irak siyasetinden tasfiye etmek
- Müttefik olunan Kürt gruplara yanınızdayız mesajı vermek
- PKK'ya, TSK'nin bölgede ABD'siz etkin olamayacağı mesajını vermek

ABD, bu sekiz hedefe ulaşmak için, Pentagon'daki yeni muhafazakâr grubun açık onayı ile harekete geçerek, NATO içinde moral sarsıntısı yaratacak bu saldırıyı gerçekleştirmiştir”.⁶⁵

2.2.3. Değiştirilen Demografik Yapı: Türkmenlerin Durumu, Kerkük ve Telafer'in Kürtleştirilmesi

Irak Türkmenleri, yaşadıkları bölgenin stratejik ve coğrafi önemi nedeniyle tarihin her döneminde baskı altında kalmıştır. Irak'ın enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen güçler, asimilasyon politikaları uygulayarak Türkmen nüfusunun azalmasına ve mevcut nüfusun bölünerek siyasal düzlemde etkinliğini yitirmesine neden olmuşlardır.

Türkmenlerin yaşadığı bölgeye olan ilginin nedenleri ise şunlardır:

- Irak'ın en verimli petrolünü üreten Kerkük, Türkmen sınırları içerisinde yer almaktadır.
- Bu bölgede sulama sorunu bulunmamaktadır. Tarımsal ürünler bu bölgeden sağlanmaktadır.
- Irak'ın, Türkiye ve Suriye gibi komşu ülkelerle olan bağlantısı Türkmen nüfusun yoğun olduğu bu bölge ile sağlanmaktadır.
- Kerkük- Ceyhan petrol boru hattı bu bölgede yer alan Telafer'den geçmektedir.

Irak'ta genel olarak KDP'nin hâkimiyeti altındaki bölgede yaşayan Türkmenler, bu sebepler dolayısı ile tarihin her döneminde çeşitli güçlerin baskılarına maruz kalmışlardır. “Kerkük'ün mahalli yönetiminde Türk karakterinin korunması ve Türkçe'nin Kerkük'te resmi bir dil olması” gibi taleplerin kabulü ile edinilen kazanımlar, 1923'ten beri uygulanan

---

⁶⁵ Ü.Özdağ Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi ss.233

asimilasyon politikaları ile bir kayba dönüşmüştür.⁶⁶ 1970'lerde Saddam Hüseyin'in Kerkük'ün demografik yapısını değiştirme çabaları, 1991 Basra Körfezi Savaşı'nın Türkmen birliğinin bölünmesine neden olması gibi olumsuz sonuçlarıyla devam etmiştir. 2003 Irak Savaşı sonrasında yaşananlar ise bu sürecin en ağır halkası olacaktır.

1 Mart tezkeresinin reddi ile Türkiye bu süreçten dışlanmış. Büyük bir gücün desteğinden mahrum kalan Türkmenler, kendilerini zor bir mücadele içinde bulmuşlardır. Türkiye'nin bu kararı ABD'yi Kürtlerle işbirliğine itmştir. Bu işbirliği ise Irak'ın yeniden inşasında Kürtlerin etkinliğinin bir hayli artmasına neden olmuştur. ABD bir yandan Türkiye'ye Kerkük ve Musul'un yapısının korunacağına dair garanti vermiş, diğer yandan da Türkiye'nin savaştan doğan zararının tazmin edilmesi amacıyla onaylanan 8,5 milyar dolarlık kredinin ön şartı olarak Türkiye'nin Kuzey Irak'a tek taraflı olarak müdahale etmesini yasaklamıştır.⁶⁷ Bu ikilemin varlığı, ABD'nin Türkiye'ye karşı çok da dürüst davranmadığının bir ifadesidir. Bundan sonra yaşanacaklar savaşta aktif rol üstlenen Kürtler lehine kazanımları ortaya çıkaracaktır.

10 Nisan 2003'te Türkiye'nin kırmızı çizgilerinin ihlâli anlamına gelen bir gelişme yaşanmıştır. Talabani'ye bağlı Kürt peşmergeler Kerkük'e girmiş ve Kerkük, peşmergeler tarafından yağmalanmaya başlanmıştır. Tapu ve nüfus dairelerine girilmiş, kayıtlar parçalanmış ve yakılmıştır. Nihayetinde tapu ve nüfus kayıtları yok edilmiştir. Bu gelişmeler, Talabani-Barzani ikilisinin Kerkük'te demografik yapıyı değiştirme niyetlerinin ilk işareti olmuştur. Talabani'nin peşmergeleri Kerkük'e girince Barzani de peşmergelerini Musul'a yollamıştır. Artık Musul da yağmalanmaya hazırdır. Türkiye bunun üzerine harekete geçmiş ve ABD ile görüşerek peşmergelerin 24 saat içinde Kerkük ve Musul'dan çıkarılmasını istemiştir. İki gün Kerkük'te kalan peşmergeler amaçlarına ulaşmıştır. Kayıtlar yok edilmiş, Türkmen mahallelerine baskınlar düzenlenmiş ve ölü sayısı 10'u geçmiştir.⁶⁸

Musul ve Kerkük'ün yanında değiştirilmek istenen demografik yapısı ile dikkat çeken Türkmen yerleşim yerlerinden bir diğeri ise Telafer'dir. 300000 civarındaki nüfusu ile dünyanın en büyük ilçesi olan Telafer, stratejik bir öneme sahiptir: Türkiye, Türkmenler ve Arap dünyası arasında bir geçiş noktasını oluşturmaktadır. Türkmen nüfusundan dolayı bu kent KDP ve KYB'nin kontrolü altında değildi. Ancak Musul üzerinde bir baskı kurmak

⁶⁶ Şahin&Taştekin-a.g.k., ss.305-318

⁶⁷ Şimşir, a.g.k., ss 287-291

⁶⁸ Bilâ, F., Ankara'da Irak Savaşları, 2007, ss. 233-235

isteniyorsa Telafer'in de kontrol edilmesi gerekirdi.⁶⁹ Bu nedenle Telafer'in de asimilasyon politikaları ile değişimi mutlak surette şarttı. Peşmergeler, Musul ve Kerkük'te olduğu gibi Telafer'e de girmek istemiştir; fakat Türkmenler bunu engellemeyi başarmıştır. ABD de Barzani'nin amacına uygun şekilde hareket etmiş ve bazı direnişçilerin Telafer'e sığındığı haberleri üzerine Telafer'e operasyon düzenlemiştir. Bombaların altında kalan Türkmenler bu dönemde büyük baskı görmüş, bazı Türkmen köyleri boşaltılmış ve bu yerlere Kürtler yerleştirilmiştir. Bu durumu da “tehcire maruz kalan Kürtlerin geri dönmesi” olarak meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bugün gelinen noktada Telafer'den göçe zorlanan Türkmen sayısının 100,000 olduğu, göç ettirilen Türkmenlerin yerine 25,000 Kürdün yerleştirildiği Iraklı kaynaklar tarafından ifade edilmektedir.⁷⁰ Bu demografik operasyon sonrasında ise kardeşi kardeşe kırdırma politikası uygulamaya geçirilmiştir. Telafer'de Şii Türkmenler ile Sünni Türkmenler arasında bir çatışma ortamı yaratılmak istenmiş ve bunda da başarılı olunmuştur. Gayrimeşru etnik değişim politikaları sonucu ortaya çıkan yeni resimde Kürtler, Irak'ın stratejik bölgelerindeki yerlerini almışlardır.

(Türkmenlerin yaşadıkları bölgeleri gösteren şekil EK-4'te gösterilmiştir.)

2.3. Savaşın Sonuçları

Savaşın üzerinden aylar geçmesine rağmen Irak topraklarına hâkim olan ABD askeri yetkililerinden Irak'ta kitle imha silahları bulunduğuna dair her hangi bir bilgi alınamamış, kimyasal maddeler ve silahlar bulunamamıştır. Savaş öncesinde dünyaya ve bölgeye korku salınmak istenen füzelerin varlığı ile ilgili de kamuoyuna açıklama yapılmamıştır.

ABD, BM silah denetçilerinin Irak'a girmesi ve incelemelerini sürdürmesine uzun bir süre izin vermemiştir. Silah denetçilerinin bölgede bulunmasının ne gibi sakıncaları olduğu dünya kamuoyunda merak konusu olmuştur.

Irak Savaşı, 21 günlük seyrinde bütün strateji uzmanlarını hayrete düşürecek şekilde Bağdat'ın düşüşü ile sonuçlanmıştır. Irak'ın geleceği ile ilgili cevaplanması gereken önemli soruları birkaç grupta toplamak mümkündür:

- (1) Irak'ın yeniden yapılandırılmasında BM nasıl bir görev üstlenecek?
- (2) Irak' ta nasıl bir rejim oluşturulacak?
- (3) Irak'ta geçici koalisyon güçlerinin askeri idaresi ne kadar sürecek?
- (4) Mahalli idareler nasıl kurulacak?
- (5) Irak'ın inşasında hangi ülkeler görev alacak?

---

⁶⁹ Özdağ, a.g.k., ss.494

⁷⁰ Cumhuriyet- 29 Nisan 2006

Irak'ın yeniden yapılandırılmasında BM'nin rolünün ne olacağı konusu henüz açıklık kazanmış değildir. Bu husus savaş süresince ABD ile en kuvvetli müttefiki İngiltere arasında bazı tartışmalara yol açmış İngiltere, savaş sonrası Irak'ın yapılanmasında görevin tamamı ile BM'e bırakılmasını istemiş, ABD ise bu görüşe karşı çıkmıştır. Nitekim bu konuda bir uzlaşma sağlanmamıştır. Fakat gelişen süreç içerisinde büyük kayıplar veren ve çıkmaza giren ABD, BM tekrar Irak'ta görmek istemektedir.

3. Türkiye'nin 2003 Irak Savaşı'na İlişkin Politikası, Tezkereler ve Savaşın Türkiye'ye Etkileri

3.1. 1 Mart Tezkeresi ve Türkiye'nin 2003 Irak Savaşı Politikası

Tarihsel sürece bakıldığında Türkiye'nin Irak'a yönelik dış politikasına bakıldığında üç ana hedefin amaçlandığı görülür. Bu hedefler, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve bölgede bir Kürt devletinin kurulmasının engellenmesi, PKK terörünün önlenmesi, Irak'ta yaşayan Türkmenlerin korunmasıdır.

2003 Irak Savaşı'na gidilirken Türkiye, iç politikasındaki kaos ortamından sıyrılmaya çalışmış ve yeni bir seçim dönemine girmiştir. Böyle bir ortamda gelişen olaylar neticesinde Türkiye kırmızı çizgilerini belirlemiştir:

- (i) Bağımsız bir Kürt devletinin Kuzey Irak'ta ilan edilmesi
- (ii) Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin denetimine girmesi
- (iii) Kürtlerin bağımsızlaşmasına yol açacak adem-i merkeziyetçi yapıların ortaya çıkması
- (iv) Yeni oluşturulacak yapıda Türkmenlerin de Kürtler gibi Irak nüfusunun ana unsurlarından biri olmaması
- (v) Meşruiyet zemini olmadan uluslararası bir müdahaleye taraf olunması
- (vi) ABD'nin bölgeye yönelik hazırlık ve hedefleri tam belli olmadan ve Türkiye açısından kabul edilebilir bir sonuç üzerinde anlaşma sağlanmadan müdahaleye taraf olunması⁷¹

Bülent Ecevit, 19 Kasım 2002'de başbakanlık görevini Abdullah Gül'e devrederken Türkiye'nin Irak'ta savaşa girmemesini tavsiye etmiştir.⁷² Ancak yeni hükümet,

---

⁷¹ Bilâ, F., a.g.k, ss.161

⁷² Bilâ, F., a.g.k. ss.184

Türkiye'nin bu harekâtın bir parçası olarak çeşitli kazanımlar elde edebileceğini düşünmüş ve bu konuya olumlu bakmıştır. Amerika'nın Irak'a düzenlemiş olduğu operasyonda Türkiye'yi zor durumda bırakan mesele ise; Amerikan yönetiminin, askeri harekât planlarına Türkiye'yi dâhil etmesi, bu bağlamda Türkiye'den, Amerikan askerlerine topraklarını açmasını istemesidir.

ABD, Türkiye'ye 80 bin asker, 250 uçak konuşlandırmak istiyor, bunun için 14 havaalanı ve 5 limanı; İncirlik, Batman, Diyarbakır, Muş, Malatya üsleri ile İskenderun, Antalya ve Mersin limanlarını kullanmayı talep etmiştir.⁷³ Ancak Amerikan yönetimi, zor ikna ettiği ve harekât için ihtiyaç duyduğu Kürt grupların karşı çıkması üzerine Türk askerinin operasyon sırasında Kuzey Irak'a geçmesini istememiştir. Türkiye'ye, bu yardımlarına karşılık olarak yüklü miktarda askeri ve ekonomik yardımda bulunulacağı taahhüt edilmiştir. Kürt devletinin kurulmayacağına dair güvence verilmiştir.

Amerika'nın diplomatik baskıları ve kararlılığı neticesinde Türkiye, hareketli günler yaşamaya başlamıştır. Hükümet Amerika'nın isteğine uygun olarak, üslerin modernizasyonuna ilişkin tezkereyi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne göndermiştir. 6 Şubat'ta, mecliste yapılan oylama neticesinde, üslerin modernizasyonu için Amerikan askerlerinin ilgili üslerde inceleme yapmaları ve gerekli modernizasyon işlemlerine başlamaları yönünde üç aylık izin verilmiştir.

Özellikle askeri yetkililer ve diplomatlar, iki açıdan üslere izin verilmesini yerinde bulmuştur:

(i) 1991 yılında Türkiye, İncirlik Üssü'nü açarak, harekât sırasında uluslararası koalisyona destek vermek için üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Bu sayede Irak halkının ve yönetiminin husumetini üzerine çekmemiştir.

(ii) Bu üsler NATO üsleriydi ve ABD yönetimi NATO'nun karar verme süreçlerini işleterek üslerin kullanımını konusunda Türkiye'den izin almaksızın NATO'dan gerekli izni alabilirdi.

Amerikan askerlerinin Türkiye'ye konuşlandırılması ve büyük bir kısmının daha sonra Kuzey Irak'a gönderilmesi konusunda ABD'nin talep ettiği ikinci izin, 1 Mart günü TBMM'nde oylanmış ve ret edilmiştir. Bu gelişme ise, Almanya, Fransa ve Yunanistan gibi savaş karşıtlarını sevindirirken, savaşa destek verenleri şaşkına çevirmiştir. Hatta Amerikalı

---

⁷³ Bilâ, F., a.g.k. ss.178

yöneticiler, kararın hemen ardından karar karşısındaki şaşkınlıklarını ve kızgınlıklarını ifade etmişler, ayrıca Türk-Amerikan ilişkilerinin yara aldığını belirtmişlerdir.

Ankara'nın, 1 Mart öncesinde gerilen ve sonrasında bozulan Türk-Amerikan ilişkilerini düzeltme çabaları Washington'a, Türkiye'ye yönelik etkili bir baskı politikası geliştirme fırsatı vermiştir. Türkiye'nin Soğuk Savaş boyunca ve sonrasında Türk-Amerikan ilişkilerini Türkiye'nin "jeopolitiğinin kullanılmasına" dayandırması, diğer bir ifade ile "benim önemli bir jeopolitik konumum var" merkezli dış politika yapması, ABD'nin bu noktaya vurgu yaparak Türkiye'ye "artık benim için jeopolitik önemin bitti" mesajını vermesine neden olmuştur. Özetle, "Irak Savaşı sırasında bize yardım etmeyen Türkiye, ne zaman stratejik olarak önemli olabilir ki" şeklinde hadiseye yaklaşan Washington, Türkiye'ye "Avrasya'da işbirliği alanı daraldı", "Balkanlarda işbirliği yapılacak konu yok", "Irak ve Orta Doğu'da sizinle işbirliği yapmamız söz konusu değil", "geriye sadece terörizme karşı savaş ve kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesi konusunda işbirliği kalıyor" gibi görüşlerin yer aldığı bir sonuca ulaşmıştır. Bu yaklaşım ise, Ankara'da büyük bir paniğe neden olmuştur. Türk kamuoyunda panik yaratmak amacıyla yapılan bazı yorumlarda ABD'nin Türkiye'yi cezalandıracağından, Türkiye'nin ekonomik krize gireceğinden, Türk ordusunun K. Irak'a giremeyeceğinden bahsedilmiştir.⁷⁴

3.2. 2003 Irak Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri

3.2.1. Sosyal, Siyasi, Ekonomik ve Güvenlik Açısından Etkileri

Irak sorunu, bölgenin olduğu gibi Türkiye'nin de karşı karşıya bulunduğu önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bölgede koalisyon güçleri tarafından icra edilen harekâtın Türkiye'ye ekonomik, sosyal, siyasi ve güvenlik açısından önemli etkileri olmuştur.

(i) Ekonomik Açısından :

Irak'a yönelik askeri müdahale, 1994 ve 2001 ekonomik krizleri ve artan iç ve dış borç stoğu ile kırılğan bir nitelik taşıyan Türk ekonomisinde ciddi kayıplara neden olmuştur. Her ne kadar TBMM'nin tezkerenin onayı ile 25 milyar dolarlık bir kaynağın ABD'den sağlanacağı telaffuz edilmiş olsa da, 1991 Körfez Krizi ve sonrasında Irak'a konulan ambargolar Türkiye'nin 80-100 milyar dolarlık kayıpları yanında küçük rakamlar olarak kalmaktadır.⁷⁵

⁷⁴ Özdağ, Ü., Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi ss.134

⁷⁵ İdris ADİL- Talip AKTAŞ Türkiye Irak Ekonomik ilişkileri ve yaklaşan savaş tehlikesi ss.39

Bununla birlikte 2003 Irak Savaşı öncesi ve sonrasında aşağıdaki beklenti ve gelişmeler olmuştur:

- Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFO), Irak'a yapılacak gıda yardımı kapsamında, on iki Türk firmasına yaklaşık 100 bin tonluk gıda siparişi vermiştir.

- ABD Yönetimi, Irak'ın kuzeyine girmemesi şartına bağlı olarak savaş bütçesinde Türkiye'ye, bir milyar dolar hibe ya da 8,5 milyar dolara kadar kredi ve kredi garantisi sağlanmasını öngörmüştür.

- Irak'tan Türkiye'ye olabilecek muhtemel mülteci akınına karşı alınan tedbirler kapsamında, bütçeden 360 trilyon TL pay ayrılmıştır. Ancak beklenen mülteci akını gerçekleşmese de yaklaşık 10 trilyon TL kaynak harcanmıştır.

- Türkiye'nin turizm geliri kaybı, başlangıçta 5 milyar dolar olarak tahmin edilmiştir. Ancak, hareketin tahmin edilenden daha kısa sürmesi nedeniyle, bu kayıp 1,5 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin harekâta fiilen katılmaması ve hareketin kısa sürede sona ermesinin, Türkiye'nin turizm geliri kaybının artmasını önlediği, bilakis ABD'nin Irak Harekatına karşı olan ve Türkiye'ye turist gönderen Avrupa ülkeleri ve Rusya Federasyonu'nun Türkiye'ye turist gönderilmesini desteklediği bile söylenebilir.

- ABD Ordusu Irak ve Afganistan'ın da içinde olduğu bölgelerdeki yeniden inşa faaliyetini üç büyük Amerikan grubu üzerinden yürüteceğini açıklamıştır. Her ne kadar bazı Türk grupları kendi aralarında konsorsiyumlar oluşturmak suretiyle bu kanallara girmeye çabalasalar da, Irak'ın yeniden inşasında Türk Hükümeti'nin yardım ve desteği olmadan bunu başaramayacakları açıktır. Türk grupları, yalnızca yeniden inşa değil, yeni Irak'a gıdadan temizlik malzemesine, kırtasiyeden ev aletlerine her şeyin sağlanmasında rol aldıkları takdirde ekonomik kayıpların azalacağı değerlendirilmektedir.

- Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgeye yaptığı yığmak, askeri harcamalarda artışa neden olmuştur.

(ii) Sosyal Açıdan:

- Türkiye'de kendini dini ve siyasi açıdan Irak Halkı'na yakın hisseden gruplarla, ABD karşıtı grupların düzenledikleri savaş karşıtı gösteriler toplumsal huzursuzluğa neden olmuştur.

- ABD'nin Irak'ın kuzeyinde konuşlu Kürt gruplara ayrıcalıklı yaklaşımı ile Türkiye'nin savaş sebebi saydığı bağımsız Kürt devletini cesaretlendiren yaklaşımı, Türkiye'nin ciddi tehdit algılamalarına neden olmuştur.

(iii) Siyasi Açıdan :

• Körfez Harekâtı'ndan beri ABD ve İngiltere'nin Kuzey Irak politikasındaki, resmi ve gayri resmi yaklaşımlar (PKK'ya sağlanan doğrudan ve dolaylı destek, Irak'ın kuzeyindeki Kürt grupların Guam Adası'nda devletleşme yolunda eğitilmesi vb⁷⁶.) incelendiğinde, Kürtleri stratejik müttefik olarak seçmiş oldukları değerlendirilmektedir. Bu durum bölgede Türk-Kürt ve Arap-Kürt çatışmaları yaratacaktır. Bu çatışma ortamında ABD için; Orta Doğu'da Arapları ve Türkiye'yi kontrol edecek, uzun vadede Türkiye'yi Orta Asya'dan ayıracak Kürt devletinin kurulması yararına olacaktır. Bu perspektiften bakıldığında Irak'ın kuzeyinde ABD ile Türkiye'nin amaç ve menfaat çatışması içerisinde olması kaçınılmaz gözükmektedir.

• ABD ile asker bulundurma ve geçişi ile ilgili görüşme sürecinde, ABD'nin Türkiye'yi tatmin edici yazılı güvenceler vermemesi ve Irak'ın kuzeyinden Türkiye'yi uzak tutma politikası, Kürt devleti ve çatışmalar tezini doğrular niteliktedir. Eğer tezkere geçmiş olsaydı, belki de ne zaman gideceği belli olmayan 80 bin kişilik bir güç ile ABD'nin Kürt politikasının gerçekleştirilmesi Türkiye'ye yaptırılacak (Çekiç Güç'te olduğu gibi) ve kısa zamanda Türkiye büyük siyasal ve sosyal karmaşalara maruz kalabilecektir.

• İkinci tezkerenin TBMM'de kabul edilmemesi neticesinde, Türkiye-ABD ilişkileri gerginleşmiştir. Bu konuda, ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in "Türkiye hata yaptığını kabul etmelidir ve ABD'den özür dilemelidir" şeklindeki açıklaması ve Türk ordusunu gerekli liderlik rolünü oynamamakla suçlaması, ABD tarafının yaklaşımını ortaya koymaktadır.⁷⁷ Bunun sonucu olarak da, Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde Türkiye'nin görüşleri dikkate alınmamıştır. Bu durumun bir yansıması olarak, Kerkük'te yapılan valilik seçimlerinde Türkmen aday seçtirilmemiştir.

• ABD, harekâtın başlangıcında, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunacağı ve Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt Devleti kurulmayacağına dair Türkiye'ye bir çok kez taahhütte bulunmasına karşın, harekâtın sonunda yaptığı bazı uygulamalarda, verdiği taahhütlerin hilafına davranışlarda bulunduğu değerlendirilmektedir. Buna örnek olarak, Irak'a Genel Vali olarak atanan Emekli Korg. Jay Garner'ın Kerkük'ün bir Kürt kenti olduğunu açıklaması⁷⁸; Kürtlerin Kerkük ve Musul'a girmesine müsaade edilmesi gibi uygulamalar gösterilebilir.

⁷⁶ Kaymaz, İhsan Şerif, Akademik Bakış, Cilt I, Sayı I, Kış 2007, Emperyalizmin Kürt Kartı. ss.188

⁷⁷ Yetkin, M., Radikal, 23.08.2003

⁷⁸ "Ankara Kerkük için rahatsız", Radikal, 25 Nisan 2003

• Irak nüfusunu oluşturan üç ana etnik gruptan biri olan ve nüfusun %12'sini teşkil eden Türkmenlerin, ABD tarafından yeni yapılanmada, Türkiye'nin tüm ısrarlarına rağmen, göz ardı edilmesi, Türkmen nüfusun varlığını ve güvenliğini tehdit altına sokmuştur. Konuyla ilgili olarak; derhal BM gözetiminde Türkmen nüfusunun sayımı talebinin dünya gündemine getirilmesi, Türkmenlerle ilgili olarak tüm dünyada siyasal tanıtımın gerçekleştirilmesi ve konunun insan hakları örgütlerinin dikkatine sunulmasına yönelik tedbirlerin alınması, Türkmen ve Irak politikasında ordu ve savaş merkezli politika yerine ekonomik ve politik baskı yollarının seçilmesi gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'de, Türkmen meselesine olan ilgi arttırılmalıdır.⁷⁹

• Irak'la ilgili olarak yaşanan bunalım ve ardından başlayan savaş, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini arka plana düşürmüş gibi görünse de, bu konu ülkemizin gündemindeki önceliğini yitirmemiştir.

• Türk kamuoyunda, Musul ve Kerkük'te Türkiye'nin hakları olduğu ile ilgili değerlendirme ve yorumlar karşısında, Fransa ve Almanya gibi AB ülkelerinin yaptığı açıklamalar, bölgede Türkiye'nin sınırlandırılması ve Kürt-Türk ayrışması konusunda ABD ile ortak siyaset içerisinde olduğu sonucunu doğurmaktadır.

(iv) Güvenlik Açısından :

• Irak'ta savaş başladığı günden beri Türk istihbarat birimleri PKK terör örgütünü yakından izlemiştir. Ayrıca istihbarat birimleri, bölgedeki diğer Kürt gruplar gibi PKK'nın da Merkezi Irak Yönetimi'ne ait silah depolarının yağmasına katıldığını tespit etmişlerdir. Elde edilen bilgilere göre, bu yolla PKK çok sayıda C-4 patlayıcı ve ağır silahı Irak Ordusu depolarından yağmalamıştır.

• Kerkük'te petrol üretimine dönük çalışmalar, Türkiye için yeni kaygılar yaratmaktadır. Irak'ın kuzeyindeki Kürtler, Irak ordusunun çekilmesinden sonra denetim altına aldıkları Kerkük'te petrol üretimine başlamışlardır.

• Kerkük petrollerine sahip çıkmış olan bir Kürt devletinin güçlenmek ve bağımsızlaşmak olanağı artacağından Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulabilmesi olasıdır.⁸⁰ Dolayısı ile Türkiye gerek ABD kontrolü altında gerekse ABD kontrolünün kalkması veya başarısızlığa uğraması durumunda, bir Kürt devletinin kurulmasını önleyecek önlemleri almak zorundadır.

⁷⁹ Özdağ, Ü., Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi, İstanbul, 2007, ss.452

⁸⁰ Birand, M.Ali, Hurriyet, 2 Ekim 2002

• Irak'ta petrol üretiminin yeniden başlamasının hukuki üst yapısı hazırlanmadığı sürece bölgedeki Kürtlerin petrol kuyularını çalıştırarak gelir elde etmeleri, Türkmenlerin ise Irak'ın yeniden yapılanma sürecinde söz sahibi olamamaları ve de petrol gelirlerinden pay alamamaları konusu Türkiye'nin güvenliğini olumsuz etkileyebilecektir.

• Müteakip dönemde, İran ve Suriye'nin antidemokratik rejimlerini değiştirme yolunda adım atmamaları üzerine, ABD tarafından benzer bir müdahaleye maruz kalmaları halinde, doğu ve güney yanımızda sıcak çatışma alanları oluşabilecektir. Bunun da güvenliğimizi olumsuz etkilemesi kaçınılmaz olacaktır.

• Türkiye'nin güvenliği, Türkiye'ye ilerde tehdit oluşturabilecek Irak, İran ve Suriye gibi devletlerin gücünün azalması ve bu devletlerin daha kontrollü bir dış politika izlemeleri arzu edilen bir gelişme olacaktır. Ayrıca Orta Doğu'da demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş Türkiye'nin ekonomik kazanımlarını artıracığı gibi siyasi olarak da diyalog kurabileceği yeni komşu rejimlerin gelişmesini sağlayabilecektir.

• Orta Doğu gelişmeleri bağlamında Türkiye'yi etkileyebilecek bir başka unsur da dünyada siyasal İslam akımının geleceğidir. Türkiye'nin içeride algıladığı bir başka tehdit, laik anayasal düzene karşı gelişen “radikal siyasal İslâm”dır. ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik başlattığı girişimin temelinde de siyasal İslâm hareketinin ve onun etkisi altında ABD'ye karşı ortaya çıkan terör olgusu yatmaktadır. ABD, gerek “önleyici müdahale doktrini” ile gerekse yeni “Orta Doğu siyaseti” ile gerçekte kendine yönelen radikal siyasal İslâm hareketini etkisizleştirmeye çalışacaktır. ABD'nin bu girişiminin Türkiye ve Türk siyasal hayatı üzerine de etkisi olacaktır. ABD'nin bu mücadelesinin Orta Doğu ve İslâm ülkelerinde yaratacağı tepkilerin Türkiye'de laik anayasal düzeni koruma yönündeki çabaları olumsuz yönde etkilememesi için Türkiye'nin bilinçli müdahalesi gerekli olabilecektir.

• ABD'nin yeni stratejisinin bir başka unsuru Müslüman dünyada modern ve ılımlı hükümetleri desteklemektir. Doğal olarak özellikle bunlardan enerji kaynaklarını kontrol edenlerine özel bir önem verilecektir. Bu bağlamda Orta Asya ve Hazar Havzası, ABD stratejisinin önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Orta Asya bir yandan zengin doğal kaynakları, öte yandan önemli bir Müslüman nüfusu barındırması nedeniyle ABD'nin önemle üzerinde duracağı bir başka bölge olacaktır. ABD'nin Orta Asya ve Hazar Havzası'na yönelik politikasını yakından takip etmek ve mümkün olabildiği ölçüde Türkiye'nin güvenliğine katkı sağlayacak şekilde etkilemek gerekmektedir. Orta Asya ve

Hazar Bölgesi'nde bulunan doğal kaynakların ve bu kaynakların Batı pazarına ulaşım yollarının güvenliği Türkiye açısından hayati önem taşımaktadır.

• “Orta Doğu'nun sürekli bir istikrarsızlık içinde olması, batılı devletlerin Hazar ve Orta Asya kaynaklarına yönelmelerinde en önemli sebeptir.”⁸¹ Türkiye'nin çıkar ve güvenlik çevresinde yer alan bölgelerdeki gelişmelere uzaktan bakması mümkün değildir. Irak olayları bu olguyu doğrulamaktadır. Türkiye, bu gelişmelerin içinde yer almak zorunda kalacaktır. Bu durum yakın gelecekte Türkiye'nin güvenliğini ve geleceğini en derinden etkileyecek önemli bir faktördür. Bundan dolayı Türkiye, şu sıralar güvenlik kavramları üzerinde daha çok dikkatli çalışmalar yapmalı, bunun yanı sıra yalnız güvenlik açısından değil ekonomik, siyasi ve yönetim açısından yeni uzun dönemli hedefler belirleyip daha uzun vadeli stratejileri yapıp uygulamalıdır. Böylece uluslararası alanda Türkiye'nin menfaatlerinin daha iyi korunabileceği değerlendirilmektedir.

3.2.2. 2005 Irak Seçimleri Sonrası Yeni Irak Hükümeti Ve Seçimlerin Türkiye'ye Etkileri

30 Ocak 2005'teki seçimlere Şiiiler, Kürtler ve Türkmenler katılmıştır. Sünniler ise bu seçimlere protesto amaçlı olarak katılmamıştır. Sünnilere göre işgal altındaki bir ülkede demokrasinin varlığından bahsedilemediğinden seçimlerin yapılması da manasızdır. Sünnilerin bu görüşünün arkasındaki esas neden ise başkadır: Irak'ta her zaman iktidarda olan Sünnilerin bu seçimde azınlık durumuna düşmesi kesin olduğundan Sünniler bu sonucu yaşamak yerine seçimlere girmemeyi tercih etmiştir.⁸²

30 Ocak seçimleri görünüşte demokratik iken uygulamada yaşanan gelişmeler neticesinde gayrimeşru bir hal almıştır. Seçimlerden önce Kerkük Nüfus Dairesi'ne girilmiş ve kayıtlar tahrip edilmiştir. Devamında ise 75000 Kürt Kerkük'e yerleştirilmiştir. Kerkük Seçim Kurulu, Kerkük'e yerleştirilen Kürtlerin seçimlere katılamayacağını açıklayınca KDP ve KYB, seçimlerden çekildiklerini açıklamış; fakat ABD'nin devreye girmesi ile Kerkük'e gelen Kürtlerin meşruluğu onaylanmıştır.⁸³

30 Ocak seçimlerinden Şiiiler birinci parti olarak çıkmıştır. Kürtler ise gayrı meşru uygulamaların etkisi ile ikinci parti olmuştur. Bu sonuç Kürtler için büyük bir kazanımdır; çünkü olağandan daha fazla bir temsil hakkına sahip olmuşlardır. Başbakan olan Şii İbrahim El Caferi bundan sonra Kürtlerle pazarlığa oturmak zorunda kalacaktır. Ayrıca

⁸¹Turan, Aslıhan, www.bilgesam.com, 16.03.2010

⁸²Şahin&Taştekin, a.g.k., ss.310

⁸³ Özdağ, a.g.k., ss.435

Irak Cumhurbaşkanlığı'na da Celal Talabani getirilmiştir. Yeni Irak yönetiminde Kürtler etkin bir konuma gelmiştir. Türkmenler ise seçimde başarılı olamamıştır. Irak Türkmenleri Cephesi'ne 93000 oy çıkmış ve sadece üç milletvekilini meclise sokabilmişlerdir.⁸⁴ Irak nüfusunun %12'sini oluşturan Türkmenlerin seçimlerdeki bu başarısızlığının arkasında ise Kürtleştirme politikaları, Kürtler tarafından kurulan kukla Türkmen partileri ve yaratılan Şii-Sünni çatışması gibi etkenler vardır.

15 Aralık 2005 seçimlerinde de genel durum değişmemiştir. Şiiler %41.2 ile yine birinci parti olmuş, Kürtler ise %21'lik oy oranı ile ikinci parti olmuşlardır. 30 Ocak seçimlerine göre koltuk sayıları azalmış olsa da Irak yönetiminin en büyük iki gücü olarak iktidar olmuşlardır.

ABD'nin işgali sonrasında oluşturulan yeni Irak yönetimi, dolaylı olarak Orta Doğu'yu yeniden şekillendireceğinden, dünya ülkelerinin dış politikalarını da etkileyecektir. Türkiye de Irak'taki bu yapı değişikliği üzerine yeni bir eksen üzerine kayacaktır. Irak'ta Türkiye'nin çıkarları aleyhine meydana gelmiş olan bazı değişimler bu eksen kaymasının ana nedenidir. Kürtlerin bağımsız bir Kürt devleti hayallerini yeniden yapılanma sürecinde zaman zaman gündeme getirmeleri, PKK terör örgütünün Kuzey Irak'taki faaliyetleri ve bu faaliyetlere karşı Irak Yönetiminin etkili bir mücadele yürütmemesi, Irak'taki Türkmen varlığının korunmaması, Musul ve Kerkük'ün, Kürtlerin hâkimiyetine bırakılması gibi etkenler Türkiye'yi ABD'den uzaklaştırmıştır. Nitekim bu sürecin devamında Türkiye; Rusya, İran ve Suriye eksenine kaymıştır. Bu ülkelerle olan ilişkilerini ekonomik ve stratejik işbirliği politikaları ile geliştirmiştir. Türkiye'nin bu karşı atağına rağmen Irak'ta kurulan yeni sistemde Türkiye'nin görüşleri, belki de 1 Mart Tezkeresinin reddinin ABD'de yarattığı öfkenin de etkisiyle, tamamen göz ardı edilmiştir. Diğer yandan Türkiye, bölgedeki çatışma ortamını engellemeye karşı bu sürece dâhil tüm ülkelerle diyalog kurmaya çalışmış, bir nevi "arabuluculuk" rolü oynamıştır. Fakat Türkiye'nin Irak politikasının bu konular bağlamında başarılı olduğu söylenememektedir. Türkiye, kendi sınırlarında oluşturulan yeni yapılanmanın dışında bırakılmıştır.

3.2.3. Kuzey Irak'ta Oluşabilecek Muhtemel Gelişmeler ve Bunların Türkiye'ye Etkileri

Basra Körfezi'nin kontrolü için İsrail'i, Kafkas petrolünün kontrolü için de Ermenistan'ı kullanan dış güçler, Musul ve Kerkük petrolünün kontrolü için de Kürtleri kullanma çabasındadırlar. Bölgede istikrarlı tek ülke konumundaki Türkiye, kendi ayakları

---

⁸⁴ Şahin&Taştekin,a.g.k. ss.312

üzerinde durmaya ve bölgedeki etkinliğini arttırmaya başladığı her dönemde, karşısında Kürt sorununu bulmuştur. Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinin büyük bir potansiyel olarak ortaya çıkması ve Orta Doğu petrollerinin, Kafkas petroleri ile birlikte bir eksen oluşturmasının Türkiye'ye sağladığı avantajlar göz önünde bulundurulduğunda, önümüzdeki süreçte Kürt kozunun ve Kuzey Irak probleminin ağırlığının giderek artacağı değerlendirilmektedir.

Kuzey Irak'ta olabilecek muhtemel gelişmeler, Irak'ın geleceğine ait bir takım senaryolara uygun olarak şekillenecektir. Irak'ın yeniden yapılandırılması kapsamında Türkiye'yi de etkileyebilecek dört farklı devlet yapısının oluşabileceği değerlendirilmektedir.

- Demokratik üniter yapının muhafaza edildiği yapı
- Etnik unsurlara çeşitli özerkliklerin tanındığı üniter bir yapı
- Etnik temele dayalı bir federasyon
- Parçalanmış Irak.

3.2.3.1. Demokratik Üniter Yapının Muhafaza Edildiği Yapı :

Bu çözüm şekli, Irak Harekâtından sonra devamlı dile getirilmektedir. Özellikle ABD ve Koalisyon Kuvvetlerinin Saddam'ı devirmeye yönelik yapmış oldukları Irak'a Özgürlük Harekâtı'nın sebeplerinden birisini teşkil etmekte ve dünya kamuoyuna bu şekilde yansıtılmaya çalışılmaktadır. Böylece Irak halkını oluşturan bütün gruplar, nüfusları oranında yönetime katılabilecekler ve Irak'ın toprak bütünlüğü korunarak mevcut sorun çözülmüş olacaktır.

Baas rejiminin yıkıldığı, Saddam'ın iktidardan uzaklaştırıldığı, siyasi bütünlük içerisinde toprak bütünlüğünün korunduğu, ABD yanlısı üniter ve demokratik bir Irak, senaryosu her ne kadar isteniyormuş gibi gözükse de, şu an için uygulanması zor bir senaryodur. Çünkü her ne kadar Saddam yönetimden uzaklaşsa da, Kürtler bu duruma en azından mevcut statülerini korumak düşüncesiyle rıza göstermeyecekler ve bu sürece dâhil olmak istemeyeceklerdir. Onlara göre, demokratik çözüm en azından bir federasyon hakkı tanıyan yönetimin gelmesidir. Yani, Irak yönetimine nüfusları oranında katılmak yerine, ayrı bir unsur olarak ortak olmak istemektedirler.

“Bu senaryoda;

- Irak'ın BM Güvenlik Konseyi ile tam işbirliği yapması sonucunda yaptırımların kaldırılması
- Irak'ın, ABD dahil, uluslararası camia tarafından kabul görmesi
- Kuzey Irak'taki Kürt gruplarının 1974 otonomi düzenlemelerine razı olacağı

gelişmelerin ülke içinde yaşanması gerekecektir.

Bu senaryonun, Irak'ın BM ile tam işbirliği yapmaya teşvik edilmesi suretiyle de gerçekleşebilmesi için Türkiye'nin;

- Irak'ın toprak bütünlüğünün ve üniter yapısının korunmasına ilişkin politikasını sürdürmesi
- Kuzeyden Keşif Harekâtı'nın (KKH) uygulama yöntemlerini değiştirmesi ve KKH'yı, tümüyle kaldırılması perspektifiyle gözden geçirmesi
- Yaptırımlar dışı ticareti arttırması, bu çerçevede ikinci sınır kapısını açması ve Suriye üzerinden büyük miktarda Irak ham petrolü alması
- ABD müdahalesine karşı bölgesel ve uluslararası muhalefeti destekleyip güçlendirmesi söz konusu olacaktır.⁸⁵

Demokratik bir Irak'ın oluşmasını engelleyen en önemli faktörlerden birisi de, Irak'ın etnik yapısıdır. Irak'ı yıllardan beri idare eden Saddam yönetimi, Irak içerisinde birbirine düşman olan, çok kolay parçalanabilecek Şii-Sünni, Türkmen-Kürt, Arap-Kürt mücadelesinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur

Ayrıca diğer Arap ülkeleri, mevcut statülerini korumak için bu duruma ne kadar müsaade edeceklerdir? Çünkü Irak'ta oluşturulacak demokratik yönetim, bir gün onları da etkileyecek ve mevcut krallık veya emirlikleri, demokrasiye geçmek için tehdit etmeye başlayacaktır. Irak'taki bu çözüm şekli, her ne kadar ABD tarafından isteniyor görünse de, özellikle krallık veya emirlikle idare edilen bölge ülkelerinin yönetim şeklini tehdit edeceğinden, Arap-İsrail çatışmasına benzer çatışmaları başlatacağından, bölgede istikrarsız bir ortam oluşturacaktır. Mevcut konjonktürde, hiçbir AB ülkesi, ABD ve Orta

---

⁸⁵ Bilâ, F., a.g.k. ss.285-286

Doğu'dan petrol ihtiyacının büyük bir kısmını karşılayan diğer ülkeler böyle bir istikrarsızlık istememektedirler.⁸⁶

Bu çözüm şeklinin Türkiye'ye etkileri:

Üniter bir Irak ile bölge istikrara kavuşacak, Türkiye - Irak ilişkileri düzelecek ve buna bağlı olarak Türkiye ekonomisi olumlu yönde etkilenecektir.

Bölgede otorite boşluğunun kalkması ile PKK bölgedeki faaliyetine devam edemeyecektir. Dolayısı ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde huzurlu bir ortam doğacaktır. İran ve Suriye'nin bölgedeki etnik yapıdan istifade etmesi önlenecektir.

Sorunun Irak'ta demokratik bir yönetim sağlanarak çözümü, Türkiye'nin en çok arzuladığı alternatiftir. Böylelikle hem Basra Körfezi Savaşı'ndan sonra bölgede ortaya çıkan otorite boşluğu engellenecek, hem de kendilerine tarihten gelen bir borcumuz olan Türkmenler, Irak'ın asli unsuru olarak ülke yönetiminde hak ettikleri yeri alacaktır. Ayrıca Kuzey Irak'ta, ileride her yönüyle menfaatimizi olumsuz etkileyecek bir Kürt devleti veya federasyonu önlenmiş olacaktır.

Sonuç olarak, en çok arzulanan bir alternatif olmasına rağmen, KDP ve KYB ile Kuzey Irak'ta bir Kürt Federe Devletinin çıkarına hizmet edeceğine inanan ABD'nin, bu oluşuma müsaade etmeyeceği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin menfaatine en uygun alternatif olması nedeniyle, Türkiye'nin bu alternatife yönelik politikalar geliştirmesi uygun olacaktır.

3.2.3.2. Etnik Unsurlara Çeşitli Özerkliklerin Tanındığı Üniter Bir Yapı:

Irak'ın toprak bütünlüğünü ve özerk yapıyı esas alan senaryodur. Bu senaryoya göre, Irak'ın toprak bütünlüğünü esas alan ikili, üçlü ve dörtlü özerk yapılar söz konusu olacaktır. İkili özerk yapıya göre ortada Merkezi Yönetim ve kuzeyde Kürt özerk bölgesi, üçlü özerk yapıya göre ortada merkezi Sünni yönetim, kuzeyde Kürt, güneyde Şii özerk bölgeleri, dörtlü özerk yapıya göre ortada merkezi Sünni yönetim, kuzeyde Kürt ve Türkmen, güneyde Şii özerk bölgelerinden oluşan bir yapı ortaya çıkacaktır.⁸⁷

Bu durum, Türkiye ve Türkmenlerin arzu edecekleri alternatif olurken, Kürtler tarafından asla kabul edilmeyecek bir seçenektir. Eğer Türkmen özerk bölgesi kurulursa muhtemelen merkezi Kerkük olacaktır. Kürtler ise Kerkük'ü kendi bölgeleri içerisinde saymakta ve Kerkük'ü bir Kürt şehri yapmaya çalışmaktadırlar.

⁸⁶ Özdağ, Ü., Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi, İstanbul, 2007, ss.97

⁸⁷ Bilâ, F., a.g.k. ss.292

Ayrıca, yıllardır Saddam yönetimi tarafından asimile edilen Türkmenlere özerklik verilmesine ABD'nin sıcak bakmayacağı değerlendirilmektedir.

Bu senaryo, Türkiye'nin menfaatleri ile uyuşan bir senaryodur. Böylelikle hem Kuzey Irak'ta Türkiye'nin güvenliğini ve istikrarını bozacak bir oluşum engellenmiş olacak, hem de yıllardır ezilen Türkmen halkı tarihten gelen haklarına kavuşacaktır. Ancak bu senaryonun gerçekleşme olasılığı zayıftır. Çünkü Irak, zaten fiilen bölünmüş durumdadır.⁸⁸

• ***Meydana Gelebilecek Muhtemel Gelişmeler :***

(a) Irak'ta demokrasi geleneğinin yerleşmediği düşünüldüğünde; başlangıçta halkın desteğini alabilecek güçlü bir lidere ihtiyaç duyulacağı, müteakiben tedrici olarak demokratik yönetime geçiş sağlanabilecektir.

(b) 1970 Anayasası'ndaki sistemin özünü koruduğundan bu sistemin kabul görmesi kolay olabilecektir.

(c) Bölgesel jeopolitik istikrar sağlanabilecektir.

(ç) Kürtler ile Türkmenlerin haklarının özerk bölgeler çerçevesinde güvence altına alınması durumunda, uluslar arası kamuoyu desteği sağlanabilecektir.

• ***Bu Durumda Türkiye'nin Uygulayabileceği Politikalar :***

(a) Türkmenlerin siyasi haklarının garanti altına alınması sağlanmalıdır.

(b) “Kerkük ve Musul'un emrivaki ile Kürtler tarafından işgal edilmesinin önlenmesi gerekmektedir.”⁸⁹

(c) Özerk bölgelerin sınırlarının, uluslar arası örgütlerin denetiminde tam olarak çizilebilmesi sağlanmalıdır.

(ç) Üniter yapının kurulmasını destekleyen iç unsurlar ve diğer ülkelerle iş ve görüş birliği sağlanmalıdır.

(d) “Yeni yapının sınırlı özerklik düzenlemeleriyle sınırlı tutulması halinde, Türkiye'nin harekât öncesi ve sonrası planlamasının içinde yer alması gerekir.”⁹⁰

---

⁸⁸ Bilâ, F., a.g.k. ss.161

⁸⁹ Bilâ, F., a.g.k. ss 293

⁹⁰ Bilâ, F., a.g.k. ss 293

3.2.3.3. Etnik Temele Dayalı Bir Federasyon:

"Federalizm"; yani Irak'ın kuzeyinde, güneyinde ve ortada sınırları tespit edilecek bölgelerin, federatif bir sistemle merkezden idare edilmesi şeklindedir. Bu formül, öteden beri daha sık telaffuz edilmektedir. KDP ve KYB yöneticileri, 1974 yılında dönemin Irak hükümetince kabul edilen özerklik yasasını dayanak göstererek, Irak'la bir federasyon oluşturmak istediklerini çeşitli zamanlarda devamlı gündeme getirmişlerdir.

Nitekim, 4 Ekim 1992'de Erbil'de toplanan parlamento tarafından, Kuzey Irak'ta Kürt Federe Devleti ilan edilmiş; fakat çok geçmeden KDP ve KYB arasında çatışmalar patlak verince, federe devlet işlemez duruma gelmiştir.⁹¹ Bu oluşuma karşı Türkiye'nin tepkisini önlemek için, Türkiye ile birlikte KDP ve KYB, PKK terör örgütüne karşı kapsamlı bir harekât başlatmıştır. Nitekim Türkiye, böyle bir harekât hazırlığında iken, bu oluşuma gerekli tepkiyi göstermemiş, ancak mevcut durumu da asla kabullenmemiştir.

Gerçekte Türkiye, İran ve Suriye böyle bir oluşuma hoşgörü ile bakmamaktadır. Bu konuda, Dublin ve Washington görüşmeleri sonrası yapılan bildirimler sonrası, ilgili ülke dışişleri bakanları karşı bildiri yayımlayarak, çekincelerini ortaya koymuşlardır.

Kürtler, Kürt Federe Devleti sınırları içine Kerkük'ü de dâhil etmek istemektedirler. Buna göre; Irak üç bölgeyi bir federal devlet olacaktır. Merkezi Bağdat olan bir Irak devletinin varlığı ve toprak bütünlüğü korunmak kaydı ile merkezde Sünnilerin, güneyde Şiiilerin ve kuzeyde içinde Türkmenlerin de bulunduğu ve Kürtlerin denetiminde oluşturulacak federal bir sistem. Bu sistemi oluşturacak üye devletler, birbirine ve merkeze güçlü anayasal bağlarla bağlanacaktır. Ancak demokrasiyi ve parlamenter yapıyı layığı ile sindirememiş bir Orta Doğu ülkesi olan Irak'ta bu sistemin teoride olmasa bile pratikte sıkıntıları büyük olacaktır. Kurulması muhtemel bu federatif yapı içerisinde, güney ve orta Irak'ın statüsünü belirlemek daha kolaydır. Demografik yapı ve kültürel doku bunu kolaylaştırabilir. Ancak kuzey için aynı şeyleri ifade etmek çok zordur. Bir defa kuzeyde Kürt ve Türkmenler belirli bölgelerde kesif olarak, bazı bölgelerde de karışık olarak yaşamaktadırlar. Ayrıca Kürtlerin yaşadığı bölgelerde aşiretler ve aşiretlerin şekillendirdiği sosyal ve siyasi bir yapı hâkimdir. Talabani ve Barzani'ye bağlı aşiretler, her biri ayrı bölgelerin denetimini elde tutmaktadırlar. Bu sebeplere bağlı olarak federatif yapının bir parçası olan kuzeyde ayrıca otonom veya özerk bölgelerin de ortaya çıkması muhtemeldir.

---

⁹¹ Özdağ, Ü., Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, Ankara, 1999, ss.95

Bu süreçte, bölge halkının federasyonla yetinmeyeceği ve bağımsız Kürdistan arayışına devam edeceği kuvvetle muhtemeldir.⁹²

• ***Meydana Gelebilecek Muhtemel Gelişmeler :***

(a) Etnik gruplar, Yugoslavya ve Rusya örneklerinde olduğu gibi kısa süre içinde bağımsız devlet kurabilecek kapasiteye sahip olabilecektir.

(b) Kürtler, enerji havzalarını da içine alacak şekilde, sözde Büyük Kürdistan'ı kurma yolunda adımlar atarak; Türkiye, İran ve Suriye'den toprak talebinde bulunabilecektir.

(c) Araplar ile Türkmenlerin birleşmesi neticesinde iç savaş tehlikesi meydana gelebilecektir.

(ç) İran, Irak'taki Şiiiler vasıtasıyla örtülü faaliyetlerde bulunabilecektir.

(d) ABD, petrol bölgelerindeki denetimi federal devletlere vermeyen, güçsüz bir federatif yapıyı tercih edebilecektir.

• ***Bu Durumda Türkiye'nin Uygulayabileceği Politikalar :***

(a) Merkezi yetkileri çok kuvvetli bir federal yapı desteklenmelidir.

(b) Petrol kaynakları üzerindeki hâkimiyetin, merkezi yönetimde kalması için destek verilmelidir.

(c) Türkmenlere federal bir bölge verilmesi yönünde diplomatik girişimlerde bulunulmalıdır.

(ç) Ovaköy Sınır Kapısı'ndan başlayarak, Kürt bölgesine uğramadan Bağdat'a kadar gidecek bir ticaret hattı oluşturulmalıdır.

(d) Büyük aşiretlerle ilişkileri geliştirerek, bölgedeki etkinlik artırılmalıdır.

3.2.3.4. Bağımsız Kürt Devletinin Kurulduğu Parçalanmış Bir Irak :

Türkiye için en tehlikeli olan; Irak'ın, nüfus ve kültürel yapısı esas alınarak birkaç parçaya ayrılmasıdır. Yani geçmişte muhtelif defalar dile getirildiği ve haritalar çizildiği gibi, Irak'ın en az üç bölgeye ayrılarak yeni devletler kurulmasıdır. Irak'ın kuzeyinde Kürt devleti, güneyinde Şii-Arap devleti ve merkezde Sünni-Arap devleti gibi. Her ne kadar

---

⁹² Özdağ, Ü., Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi, İstanbul, 2007, ss.99

güneyde yaşayan Şiiilerin bu güne kadar böyle bir talepleri olmamış ise de, kuzeyde yaşayan Kürtlerin tarih boyunca bu tür emelleri olduğu bilinmektedir.

Kürtler, İkinci Dünya Savaşı sırasında İran'da ilan edilen kısa ömürlü Mahabat Kürt Cumhuriyeti dışında, hiçbir zaman bir devlet kuramamışlardır. Uygulamaya konulamayan Sevr Antlaşması'nda, Kürtlerin bölgede bir devlet kuracağı ibaresi, Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmaya yaklaştıkları en yakın an olarak gösterilmektedir.

Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtler, bölge ülkelerinin kendilerine cephe alacağı ve oluşumlarının engelleneceği korkusuyla, tam bağımsızlıktan bahsetmemektedirler. Ancak gerçek hedefleri Kuzey Irak'ta tam bağımsız bir Kürdistan devleti kurmaktır. Kürtlerin nihai amacı ise Irak, İran ve Türkiye'yi de içine alan bağımsız büyük Kürdistan'ı kurmaktır.

Bu hedefe ulaşabilmek için kargaşa ortamından faydalanabilecekleri, Irak barışının görüşüleceği uluslararası konferansta böyle bir talepte bulunabilecekleri, bu konuda BM'yi etkileme yoluna da gidebilecekleri değerlendirilmektedir.

Bu gelişmeye bölge ülkeleri izin vermeyeceklerinden, bu alternatifin gerçekleşme ihtimali çeşitli seçeneklere bağlı kalacaktır. Bu maksatla, öncelikle Kuzey Irak'ta, bir federe devlet ilanı, müteakiben de tam bağımsızlık için uygun siyasi ortam beklenecektir.

“Irak'ın tamamen parçalanmasının koşulları şunlardır:

- Kürt grupların mevcut rejimin devrilmesinde ağırlıklı rol oynamaları
- Arap çoğunluğun ülkenin kaderinde inisiyatifini kaybetmesi
- Şiiilerin ayrılması
- ABD'nin baştan kestiremediği sonuçlar karşısında yeni duruma rıza göstermesi
- Türkiye'nin bütün süreç boyunca hareketsiz kalması”⁹³

Bölgenin hâkimi olan ABD'nin mevcut durumda Irak'ın parçalanmasına izin vermeyeceği, hatta demokratik ve üniter bir Irak oluşturmaya çalıştığı izlenimi vermeye devam edeceği; fakat zamanı geldiğinde Kürtlerin tam bağımsızlık isteklerine tepki göstermeyeceği, hatta uygun ortam olduğunda destekleyeceği değerlendirilmektedir.

Bu senaryonun gerçekleşmesinden en fazla Türkiye etkilenecektir. Bu sebeptendir ki; Türkiye, her platformda Kürt devleti ilanını savaş sebebi sayacağını belirtmektedir.

---

⁹³ Bilâ, F., a.g.k. ss.294

- ***Meydana Gelebilecek Muhtemel Gelişmeler :***

(a) Bölgesel dengeleri alt üst edecek ve uluslar arası sistemde istikrarsızlık meydana getirecek birçok soruna sebep olabilecektir.

(b) Gürcistan'daki gelişmelerle birlikte ele alındığında; Ermenistan ile kurulabilecek bağımsız bir Kürt devleti tarafından Türkiye kuşatılmış olacaktır.

(c) Orta Doğu'da, Balkanlardakine benzer olaylar yaşanabilecektir.

(ç) İran, Suriye ve Suudi Arabistan gibi devletlerin bölünmesine ya da etnik karışıklıklarla karşılaşmalarına yol açabilecektir.

(d) Arap-Kürt ya da Türk-Kürt gibi çatışmaların başlamasına neden olabilecektir.

(e) Irak, Kürt ve Arap temeline dayalı olarak bölünebilecektir.

(f) Bölünme ve Kerkük'ün Kürtlere verilmesi durumunda; Orta Doğu'da İsrail benzeri bir Kürt devletinin ortaya çıkacak ve bölgedeki istikrarsızlık artacaktır.⁹⁴

(g) Kurulabilecek Kürt devletinin toprak talebi ya da etnik Türkmen grubunu asimile etme çabaları neticesinde Türkiye, silahlı kuvvet kullanmak zorunda kalabilecektir.

(ğ) İran ve Suriye başta olmak üzere bölge ülkeleri, çeşitli rahatsızlıklarla karşı karşıya kalabilecek ve Orta Doğu'nun sınırlarının yeniden çizilmesini gerektirebilecek gelişmeler yaşanabilecektir.

- ***Bölünmüş Bir Irak Seçeneği Karşısında Türkiye'nin İzleyeceği Politikalar :***

(a) Bölgeye yönelik siyasi, iktisadi ve askeri politikalarını, Irak'ın bölünmemesi esasına dayandırarak istikrarlı bir şekilde uygulamalıdır.

(b) Türkiye'nin yol ayrımında olduğunu kabul ederek geleceği şekillendirebilmek için bölgede aktif rol almalıdır.

(c) Dış politikada tek sesliliği sağlayacak şekilde iç kale güçlendirilmelidir.

(ç) Musul ve Kerkük'ün, Kürtlerin kontrolüne geçmesi önlenmelidir.

- ***Federe veya Bağımsız Kürt Devletinin Türkiye'ye Olası Etkisi:***

Kuzey Irak'ta bir Kürt Federe Devleti veya tam bağımsız bir Kürt devletinin kurulması, Türkiye'yi en olumsuz etkileyebilecek muhtemel gelişmeler olarak

---

⁹⁴ Özdağ, Ü., Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi, İstanbul, 2007, ss.99

değerlendirilmektedir. Böyle bir oluşumun Türkiye Cumhuriyeti'ne yapacağı etkiler şu şekilde sıralanabilir.

(1) Ülkemizdeki ve diğer bölge ülkelerdeki Kürt nüfusu etkileyerek, ülkemizin üniter yapısı ve toprak bütünlüğünü risk altına sokabilir ve bu durumu değişik ülkeler çıkarları doğrultusunda istismar edebilir.

(2) PKK terör örgütü, bölge liderlerinin de desteğiyle, Kuzey Irak'taki oluşumu ülkemiz için örnek alabilir. Bu durum ülkemizdeki ayrılıkçı hareketlerin hız kazanmasına neden olabilir.

(3) Türkiye'nin güvenlik sebebiyle bölgeye müdahalesi artık zorlaşabilir ve Türkiye aleyhine kamuoyunun oluşmasına sebep olabilir.

(4) Türkiye'nin güneyinde bir komşu ülkenin toprak bütünlüğünün bozulması, bölgede istikrarın bozulmasına ve Türkiye'nin güney sınırının güvenliğinin tehdit altına girmesine sebep olabilir.

(5) Kuzey Irak'taki bu oluşumu takiben, soruna uluslar arası boyut kazandırılıp, her türlü uluslar arası platformda gündeme getirilerek, Türkiye'nin hareket alanı daraltılabilir.

(6) Kuzey Irak'ta kurulabilecek bir devlet, böyle bir oluşumdan çıkarı olan ülkelerin de desteğiyle süratle gelişerek, yayılmacı faaliyetlere başlayabilir. Bu durum bölge ülkeleriyle birlikte Türkiye'nin de toprak bütünlüğünü tehdit edebilir.

(7) Bu oluşumla birlikte, Türkmenlerle olan bağlarımız daha da zayıflayacaktır.

(8) Bu oluşumla birlikte PKK terör örgütü ve Türkiye'ye yönelik bölücülük merkezli siyasi ve terör faaliyetlerine şiddeti artan bir oranda devam edebilir.

(9) ABD ve AB'nin de desteği arkasında olacağı böyle bir oluşuma karşı, Türkiye'nin herhangi bir müdahalesi, uluslararası platformda Türkiye'ye çeşitli yaptırımları beraberinde getirebilir ve uluslar arası arenada yalnızlığa itilmesine, neden olabilir.

(10) Ayrıca, Kürtler tarafından hiçbir şekilde azınlık olarak kabul edilmeyen, Türkmenlere karşı olumsuz ve baskıcı tutumun devamı, Türkiye'yi sorunun içine çekmesine neden olabilir.⁹⁵

---

⁹⁵ Özdağ, Ü., Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi, İstanbul, 2007, ss.100

3.2.4. Kuzey Irak'a Yönelik Kısa ve Uzun Vadeli Politika Önerileri

Tarihsel süreç içerisinde bugüne kadarki gelişmeler ve bundan sonra olabilecek muhtemel gelişmeler dikkate alınarak, milli çıkarlarımız açısından, Kuzey Irak'a yönelik olarak tespit edilen politikalar ve bunları gerçekleştirebilmek amacıyla, alınmasında fayda görülen tedbirler şunlardır:

Kısa vadede;

(1) Uluslararası kuruluşların gözlemciliğinde nüfus sayımının yapılması sağlanmalıdır.

(2) Türkmenlere yönelik baskı ve şiddet eylemlerinin insan hakları örgütlerinin gündemine taşınması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

(3) Kuzey Irak'ta, bir Kürt devleti için büyük çaba sarf eden KDP ve KYB'nin kendi aralarında birleşmeleri ve ortak hareket etmeleri önlenmelidir.

(4) Irak'ın toprak bütünlüğünü tehlikeye düşürecek gelişmelerin Türkiye'yi olduğu kadar İran ve Suriye'yi de aynı derecede olumsuz etkileyeceği bu ülkelere anlatılarak, ortak politikalar üretilmesi ve yürütülmesi sağlanmalıdır.

(5) Irak'ın üniter devlet yapısını muhafaza edebilmesi yönündeki politikamız devam ettirilmelidir.

(6) Irak'ın parçalanmasının Türkiye tarafından kabul edilmez olduğu her fırsat ve ortamda vurgulanmalıdır.

(7) Irak'taki Türkmenlerin sosyal, ekonomik ve siyasi haklarının diğer halklarla birlikte eşit statüde korunması için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.

(8) Türkmenler, asimilasyon ve baskı politikalarına karşı direnebilmeleri için, gerekirse silah ve teçhizat yönünden desteklenmeli ve her türlü şartta arkalarında bulunduğu hissi verilmelidir.

(9) Kuzey Irak'taki mevcut askeri varlığımız korunmalı ve zamanla güçlendirilmelidir.

(10) Irak'ta oluşabilecek her türlü duruma karşı proaktif bir yaklaşımla, açık ve net politik tedbirler alınmalıdır.

(11) Irak'a karşı yürütülen politikalarda devletin bütün teşekkülleri arasında koordineyi sağlayacak bir birim oluşturulmalıdır.

(12) Irak Türkmenlerinin bölünmesi, Araplaştırılması ve Kürtleşmesini önleyecek tedbirler alınmalıdır. Türkmenlerin siyasi haklarının oluşturulacak anayasa ile garanti altına alınması için Dışişleri Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunulmalıdır. Kuzey Irak'ta bulunan Türkmen varlığının ve bütünlüğünün korunması, Türkmenlerin bir takım endişeler, korkular ve ekonomik sorunlar nedeniyle yaşadıkları bölgelerden göç etmeleri engellenmelidir.

(13) Irak'ta meydana gelebilecek gelişmeler düşünülerek Türkmen Cephesinin denge faktörü olacak bir güce erişmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

(14) Terörizmle mücadeledeki haklılığımız ve ortak mücadelenin gerekliliği her fırsatta dile getirilmelidir.

(15) PKK'nın gerçek amacı uluslar arası kamuoyuna anlatılmalı ve terör örgütleri listesine alınması için gerekli girişimlere devam edilmelidir.

(16) Sınırlarda kontrolün etkinliği sürdürülmelidir.

(17) Kuzey Irak'taki teröristlerin yurt içine geçmelerini önlemek için her türlü tedbir alınmalıdır.

(18) Terör örgütlerinin dış desteğinin kesilmesi için Başta ABD olmak üzere bölge ülkeleri ile Dışişleri Bakanlığı nezdinde çalışmalara devam edilmelidir.

(19) Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin kontrolüne geçmesi önlenmelidir.

(20) Irak ve Afganistan savaşlarının bölgede yaratacağı tepkilerin ABD'nin müttefiki olan Türkiye'ye yönelik yıkıcı, bölücü ve rejim aleyhtarı terör faaliyetlerine sebep olabileceğinden, Türkiye teröre karşı uluslar arası platform oluşturmalıdır.

Uzun vadede;

(1) Kuzey Irak'ta, bağımsız bir Kürt devleti kurulmasına kesinlikle müsaade edilmeyeceği her fırsatta kamuoyuna deklare edilmeli, böyle bir teşebbüsün gerçekleşmesi halinde, gerektiğinde askeri seçeneği de içeren eylem planı ivedilikle yürürlüğe konulmalıdır.

(2) İran ve Suriye ile siyasi, ekonomik, güvenlik ve ticari ilişkiler geliştirilmeli, terör örgütüne sağlanan desteğin kaldırılması ve örgütün çökertilmesinde müşterek hareket edilmesi için bu ülkeler nezdinde diplomatik temaslar artırılmalıdır.

(3) Bu ülkelerin, Türkiye'nin milli menfaatlerine aykırı davranışlarda ısrar etmeleri durumunda, bunlara karşı su kaynaklarının kesilmesi ile bazı ticari ve ekonomik yaptırımların yürürlüğe konacağı mesajı verilmelidir.

(4) Koşullara bağlı olarak, batılı ülkelerle sürdürülen ilişkiler yanında, değişik güç merkezleri veya devletlerle alternatif bir politikanın izlenmesi de dikkate alınmalıdır.

(5) ABD'nin Irak'ta uygulayabileceği federasyon yapısı için, Türkiye federal bölgelerin yetkilerinin sınırlandırılmasını öngören detaylı bir çalışma yapılmalıdır.

(6) Irak'ta teşkil edilecek yeni yönetimde Türkmenlerin eşit statüde korunmaları, merkezî yönetimin etkinliğini artırıcı siyasi, ekonomik ve hukukî düzenlemeleri içeren projeler oluşturulmalı ve bunları ABD'ye kabul ettirecek politikalar üretilmelidir.

(7) Irak'ta demokrasinin, barış ve güvenliğin kalıcı hale getirilmesi için başta Kürt gruplar olmak üzere bütün silâhlı grupların silâhsızlandırılmaları için ABD ile işbirliğine önem verilmelidir.

(8) Türkiye; Çin, Hindistan, Pakistan, İsrail ve Rusya gibi potansiyel güç olan ülkelerle ilişkilerini iyi seviyede tutmalıdır.

(9) Türk iş adamları tarafından kurulacak organizasyonlar ile eğitim, sağlık, nüfus sayımı, insan hakları ihlalleri gibi konularda söz sahibi olunmalıdır.

(10) İran ve Suriye ile siyasi, ekonomik, güvenlik ve ticari ilişkiler geliştirilmeli, terör örgütüne sağlanan desteğin kaldırılması ve örgütün çökertilmesinde müşterek hareket edilmesi için bu ülkeler nezdinde diplomatik temaslar artırılmalıdır. Bu ülkelerin, Türkiye'nin milli menfaatlerine aykırı davranışlarda ısrar etmeleri durumunda, bunlara karşı su kaynaklarının kesilmesi ile bazı ticari ve ekonomik yaptırımların yürürlüğe konacağı mesajı verilmelidir.

SONUÇ :

Ortadoğu bölgesi; Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kavşak noktası olmasından kaynaklanan jeostratejik öneminin yanı sıra, dünyadaki mevcut petrol rezervlerinin üçte ikisine sahip olması sebebiyle de, büyük bir ekonomik güce sahiptir. Bölgenin en zengin petrol yataklarından biri de, Irak'ın kuzeyinde Musul ve Kerkük bölgelerinde bulunmaktadır.

Başta ABD ve İngiltere olmak üzere, sanayileşmiş batılı devletlerin bölge ile ilgili politikalarının temelini, petrolün sanayileşmiş batılı devletlerin ekonomisine zarar vermeyecek şekilde, uygun fiyatta ve kesintisiz akışını güvenceye alma düşüncesi oluşturmaktadır.

ABD ve İngiltere gibi bölgede menfaati olan güçler, stratejik öneme haiz olan bölgeleri gerek siyasi, gerekse ekonomik çıkarları açısından her durumda kontrol altında tutmayı düşünmekte ve bu doğrultuda politika izlemektedirler. Bu politikalarını, askerî tedbirlerin yanı sıra, sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyetlerle bu bölgelerde kendilerine sempati duyan halk kitleleri ve iktidarlar oluşturarak gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Bu kapsamda, Orta Doğu'nun jeopolitik, jeostratejik ve ekonomik değerleri, geçmişte olduğu gibi günümüzde de ABD, İngiltere ve diğer batılı devletlerin ilgisini çekmektedir. Bu devletler siyasi, ekonomik ve askeri menfaatleri açısından, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bölgenin geleceğini kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmekte ve bu doğrultuda çeşitli senaryolar uygulamaktadırlar. Basra Körfezi Savaşı ve özellikle 2003 Irak Savaşı'ndan sonra ABD, İngiltere başta olmak üzere, diğer güçlerin Kuzey Irak'ta oynadıkları oyun, bu senaryonun yeni adıdır.

20. yüzyılla birlikte dünyanın yeni süper gücü ABD de bölgedeki yerini almıştır. ABD'nin bölgeye yönelik politikası 11 Eylül öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelenebilir. 11 Eylül öncesinde ABD'nin bölgeye yönelik politikasının esaslarını Batı dünyasını besleyen petrolün, bu petrolün ulaşım yollarının ve Basra Körfezi'nin kontrol altında bulundurulması, İsrail'in güvenliğinin sağlanması ve ABD'nin çıkarlarına karşı olan güçlerin engellenmesi oluşturmaktadır. 11 Eylül sonrasında ise üç boyut daha ortaya çıkmıştır. Bunlar; Orta Doğu'nun kitle imha silahları deposu haline gelmesini engellemek, terörün kaynağı haline gelmesine mani olmak, başta Irak olmak üzere bölge ülkelerinde, kendisine müzahir demokratik bir rejim tesis etmektir.

ABD, İnan-İrak savaşından itibaren bölgede daha fazla rol alarak uzun vadeli politikalarını uygulamaya koymuş, 1991 Basra Kõrfezi Savaşı ve 2003 Irak Savaşı ile Irak'ı Şekillendirmeye başlamıştır. İki savaş arasındaki sũrede BM kararları, Gũvenlikli Bõlge uygulaması, Çekiç Gũç, ambargo uygulanması ve çeşitli yaptırımlar ile Irak'ı Őekillendirme yõnũnde õnemli bir mesafe kat etmiştir. Bu sũreç halen devam etmektedir.

ABD'nin Őekillendirmesini tamamladığı Irak'a yõnelik harekãtının amaçları Şunlardır:

- Kendisinin ve Orta Doğu'daki en yakın mũttelefiki olan İsrail'in menfaatlerine yõnelik tehdit olarak gõrũlen İnan'ı kontrol altında tutmak
- İsrail'i enerji ve su havzalarına sokarak bölgede hãkim konuma getirmek ve kendi menfaatleri doğrultusunda kullanabilmek
- Hazar havzasının gũney yan emniyetini alarak İnan'da askeri gũç kullanmaksızın meydana gelecek bir rejim değişikliğini desteklemek
- Afganistan Harekãtıyla birlikte dũřũnũldũđũnde; 2020'li yılların yeni ekonomik devleri olması beklenen Çin ve Hindistan'ı kontrol altında bulundurmak
- Pakistan, Hindistan, Çin ve Rusya gibi nũkleer gũçler ile AB'ye karşı durum ũstũnlũđũ sağlayabilmek
- Global gũçlerin mũcadele alanı olan Irak'ta federal bir yapı kurarak kendine mũzahir gruplar vasıtasıyla çıkar sağlamak
- Harekãt sonrasında enerji maliyetlerini azaltarak iç ekonomik rahatlamayı sağlamak
- Gũç gõsterisi yaparak, 11 Eylũl'de kırılan Amerikan gururunu ve sarsıntı geçiren 'Sũper Gũç' imajını tazelemek
- Ürettiği yeni silahları sergileyerek pazar alanını genişletebilmek
- Elinde bulunan eski silahlarını kullanarak yenileriyle değiştirmek olarak değerlendirilmektedir

Irak Savaşı ile başlayan bu sürecin sonunda ise şu tespitleri yapmak

mümkündür;

- Irak'a demokrasi ve özgürlüğü götürmek amacıyla savaşı başlatan koalisyon güçlerinin her geçen gün artan zayıflığının; halka yönelik yanlış tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır.
- Orta Doğu'daki, etnik ve dini ayrımcılık ile enerji kaynaklarının varlığından doğan istikrarsızlık devam edebilecektir.
- İsrail, ABD'nin desteği ile kutsal hedefi olan 'Vadedilmiş Toprakları' elde edebilmek maksadıyla; toprak satın alarak bölgede kalıcı hale gelmek isteyecektir.
- Afganistan ve Irak Harekâtları ile kendilerini kontrol altında tutarak durum üstünlüğü kazanmak isteyen ABD'ye karşı; Çin ve Rusya ile birlikte, Pakistan ve Hindistan da güç dengesi olarak Orta Doğu'da bulunmak isteyecektir.
- İran, Irak halkının %55'ini oluşturan Şiiilerin bir kısmını şekillendirerek bölgesel güç olma çabalarını artıracaktır.
- AB kısa vadede, ABD ile uyumlu hareket ederek Irak'ta söz sahibi olmak isteyecek, uzun vadede ise yeni bir Irak politikası belirleyerek Orta Doğu'da yoğunlaşacaktır.
- BM ve NATO gibi kurumlar, 2003 Irak Savaşı'nı önlemekte yetersiz kalmış ve özellikle BM'nin etkinliğinin sorgulanmaya başlamıştır.

Kuzey Irak, dünyanın en hassas bölgesi olan ve sahip olduğu petrol rezervleri ile batılı devletlerin birinci öncelikli ilgi sahasını oluşturan Orta Doğu bölgesine el atabilmesi için, ele geçirilmesi ve etki altında tutulabilmesi kolay olan bir bölgedir. Ayrıca güney sınırlarımıza bitişik olması, zengin petrol kaynaklarını kontrol eden konumda olması ve ülkemizin uzun bir süre uğraşmasına sebep olan PKK terör örgütünü barındırarak, güvenlik açısından ne denli hayati öneme haiz bir bölge olduğunu göstermesi bakımından, Türkiye açısından da stratejik öneme sahiptir. Bunların yanı sıra, Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü ve güvenliği ile siyasi, ticari ve ekonomik hak ve menfaatlerinin korunması, Türkmenlerin geleceğinin garanti altına alınması açısından da hayati öneme haiz bir bölgedir.

ABD ve İngiltere gibi bölgede menfaati olan ülkeler, yukarıda açıklanan politikaları doğrultusunda, her dönemde bölgede ellerinde kullanacakları bir maşa olabilecek “Kürt devleti” hayal etmişlerdir. Bu düşüncelerini, Türkiye’ye zorla kabul ettirilmek istenen 1920 Sevr Antlaşması’ndan başlayarak, bugüne kadar, olabilecek her durum ve şartta uygulamaya çalışmışlardır.

Türkiye, bu politikalara her zaman karşı çıkarak, gücü oranında engel olmaya çalışmıştır. Bu kapsamda, yıllarca sınırları içerisinde dış mihraklarca çıkarılan ayaklanmalarla uğraşmıştır. Batılı devletler ülkemiz sınırları içerisinde yapamadıklarını, şimdi de Kuzey Irak’ta tatbik çalışarak hem ülkemizin, hem de bölgenin istikrarını bozmaya çalışmaktadırlar.

Başta ABD ve İngiltere olmak üzere bölgede menfaati olan devletler, her ne kadar devamlı olarak Irak’ın toprak bütünlüğünü esas alan demokratik bir yönetim arzuladıklarını söyleseler de, uyguladıkları politikalar tam tersidir. Türkiye, Kürt etnik milliyetçiliğini yaşamsal menfaatleri açısından tehdit olarak değerlendirirken, batı dünyası açık destek vermektedir.

Bu kapsamda, bu ülkelerin, bölgede en azından bir Kürt Federe Devleti kurulması, mevcut konjonktüre göre uygun ortam gelince de, bu federe devletin bağımsız Kürt devletine dönüşmesi yönünde niyet taşıdıkları değerlendirilmektedir. Nitekim, Basra Körfezi Savaşı’ndan sonra oluşturulan mevcut durum, böyle bir amaca hizmet edecek şekilde kullanılarak, Kürtlerin 1992’de parlamento seçimleri yapılması sağlanmış, kendi kendilerini yönetmesi hususunda büyük bir adım atılmış ve bölgede kendi ordusu, polis gücü olan fiilî bir devlet yaratılmıştır.

Kuzey Irak’taki gelişmeleri bölge ülkeleri açısından değerlendirdiğimizde, ülkelerin menfaatlerinin hem çakıştığı, hem de çeliştiği farklı durumlar içerdiği görülmektedir.

Bölge ülkesi olan Suriye, kurulacak bir Kürt devletinin bir gün kendisini de rahatsız edeceğini bilmektedir. Dolayısıyla böyle bir durumu istememektedir. Ancak, bölgede güçsüz bir Türkiye ile güçsüz bir Irak kendi menfaatinidir. Bu nedenle, Hatay ve su konusunda menfaatine uygun bir ortam yaratabilmek ve bu konuda Türkiye’yi zayıf düşürerek hassasiyetinin artmasını sağlamak amacıyla, PKK terör örgütünü her yönden desteklemiş ve bölücü başını yıllarca ülkesinde barındırmıştır. PKK başının Suriye’den zorlayıcı tedbirlerle çıkartılmasından sonra, her ne kadar iki ülke ilişkilerinde iyileşme

görülse de, Suriye'nin bölgedeki Kürt grupları devletleşme sürecine varmadan, menfaatleri doğrultusunda kullanmaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

Türkiye ile ideolojik sorunları olan İran ise, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasını kendi çıkarları ile uzlaşmaz görmektedir. Ancak Kürtleri, Irak'la yaptığı savaşta kullanmaktan çekinmemiştir. İran bugün, bölgede bir Kürt devletinin kurulmasını istememekte fakat bölgede oluşacak yeni gelişmeler için Kürt grupları ve PKK'yı kullanarak, Türkiye'nin etkisini kırmaya çalışmaktadır. Mevcut politikasını önümüzdeki dönemde de sürdüreceği değerlendirilmektedir.

Genel olarak Türkiye'nin Kuzey Irak politikasına baktığımızda, bugüne kadarki uygulamalar, bölgedeki statükoyu Irak'ın egemenliğini tekrar tesis edici tarzda değiştirmek yerine, Kürt devleti oluşumunu engelleme çabaları ile sınırlı kalmıştır. Türkiye'nin Kuzey Irak ile ilgili etkili bir politika uygulayabildiğini söylemek zordur. Tespit edilen politikalar çoğunlukla bölgesel aktörlerin tespit edilen hareket tarzlarına bağımlı olarak geliştirilmiş ve kısa vadeli ihtiyaçlara cevap verebilmiştir.

Bu kapsamda, yıllardır varlıkları istenmeyerek hem Irak, hem de Kürtler tarafından asimilasyon ve baskı politikası uygulanan tarihi sorumluluğumuz bulunan Türkmenlere, mevcut politikalarda yer verilmeyerek hata yapılmıştır.

Kuzey Irak'ta, Türkiye'nin PKK'ya karşı yürüttüğü mücadelede, başarıya ulaşılması yönündeki kısa vadeli menfaatleri ile bölgede federe veya bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının önlenmesi yönündeki, uzun vadeli menfaatleri birbiri ile çatışmaktadır. Bu sebeple Türkiye, çok boyutlu ve karmaşık bir yapı gösteren Irak ve Kuzey Irak sorununu hassasiyetle takip etmek zorundadır.

Irak'ta federatif veya bağımsız bölgeleri kapsayan her türlü bölünme modelinin, Türkiye'deki etnik ayrılıkçı unsurlar ve dış destekçiler tarafından, Türkiye'ye dikte ettirmek maksadıyla bir örnek ve baskı unsuru olarak kullanılabilmesi ve ayrılıkçı unsurların silahlı ve sözde siyasi mücadelelerinde cesaret ve ümit kaynağı olabileceği belirtilmektedir.

Bu nedenle, Kuzey Irak'ta oluşabilecek muhtemel gelişmeler içerisinde, ülkenin toprak bütünlüğünü esas alan, ülkedeki bütün unsurların nüfusları oranında yönetime katılabilecekleri demokratik bir cumhuriyetin oluşması, Türkiye'nin milli menfaatleri açısından en uygun hal tarzı olduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin, Orta Doğu'da yaşanan ciddi problemlerde tarafsız kalmayı hedefleyen politikasını, Kuzey Irak'ta uygulaması mümkün değildir. Türkiye bölge ülkelerini de gözeterek, Kuzey Irak'ta ABD'yi de yanına alacak şekilde aktif bir politika izleyerek, hem Türkmenlerin haklarını savunmalı, hem de bir Kürt devletine izin vermemelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Armaoğlu, F., 20.YY Siyasi Tarihi, Ankara, 1991
- Arı, T., Basra Körfezi ve Orta Doğu'da Güç Dengeleri, İstanbul, 1998
- Bilâ, Fikret, Ankara'da Irak Savaşları, İstanbul, 2007
- Cevizoğlu, Hulki, Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi, 1.Basım, İstanbul, 1991
- Çay, Abdulhaluk, Her Yönüyle Kürt Dosyası, 1996
- Davutoğlu, Ahmet, Stratejik Derinlik, İstanbul, 2009
- Fred Halliday, "The Gulf War and its Aftermath: First Reflections" International Affairs, Cilt 67, Sayı. 2., 1991
- İnat, Kemal. Irak:Uluslar arası Hukukun Sonu mu? Kemal İnat-Burhanettin Duran Muhittin Ataman. Dünya Çatışma Bölgeleri içinde. Ankara, 2007
- Jochen H., Ulus İnşası, 2007
- Jochen H., Düşük Yoğunluklu Çatışma, İstanbul 1996
- Kaymaz, İ.Şerif, Musul Sorunu: Petrol ve Kürt Sorunlarıyla Bağlantılı Tarihsel ve Siyasal Bir İnceleme, İstanbul, 2003
- Kocaoğlu, Mehmet, Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu, 1995
- Koçaş, M.Sadi, Kürtlerin Kökeni ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği, İstanbul, 1990
- Kuloğlu, Armağan, Son Gelişmeler Çerçevesinde Türkiye'nin Irak Politikası, Ankara, 2002
- Kurubaş, Erol, Kürt Sorunun Uluslar Arası Boyutu, Ankara, 2003
- Mumcu, Uğur, Kürt Dosyası, Ankara, 1993
- Oran, B., Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti, Ankara, 1998
- Oran, Baskın, Türk Dış Politikası , İstanbul, 2001
- Özdağ, Ü., Türkiye Kuzey Irak ve PKK, Ankara, 1999
- Özdağ, Ü., Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi, İstanbul, 2007

- Özdağ, Ü, PKK Terörü Neden Bitmedi Nasıl Biter?
- Özdağ, Ü., Türk Ordusunun PKK Operasyonları, İstanbul, 2007
- Özkan, Tuncay, Bush ve Saddam'ın Gölgesinde Entrikalar Savaşı, İstanbul, 2003
- Özkan, T., CIA Kürtleri; Kürt Devletinin Gizli Tarihi, İstanbul, 2004
- Sağlam, K., Orta Doğu'da ve Dünyada Körfez Savaşı'yla Değişen Güç Dengeleri, İstanbul, 1999
- Sazak, Derya, 11 Eylül Gölgesinde Saddam, İstanbul, 2002
- Şahin M.&Taştekin M., II.Körfez Savaşı, Ankara, 2006
- Şimşek, Halil, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, İstanbul, 2002
- Şimşir Bilal, Türk Irak İlişkilerinde Türkmenler, İstanbul, 2004
- Tepe Banu- Serdar Seda, Irak Krizi
- Tezcan, Y., Kuzey Irak 2010, HAK Yayını, 1996
- Thomas P. M. Barnett, Pentagon'un Yeni haritası-2, 2005
- Türkiye'nin yeni Jeopolitiği, Harp Akademisi Yayını 1995
- Türkiye – Irak ilişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını, HAK Yayını, 1994
- Yavuz, Turan, ABD'nin Kürt Kartı, 1998
- Yıldız, Kerim.Irak Kürtleri, İstanbul, 2005
- Yılmaz, Sait, Güç ve Politika, İstanbul, 2008

Makaleler

Erkmen, Serhat Ahmet, Amerikan Hegemonyasının yeniden inşasında bölgesel faktörlerin rolü:ABD'nin Kuzey Irak politikası örneği, tez

Graham Fuller, "Respecting Regional Realities," Foreign Policy, Yaz 1991, Sayı 83

Gunter Michael, "A de facto Kurdish State in Northern Iraq," Third World Quarterly, Cilt. 14, Sayı. 2, 1993, s. 295.

Kaymaz, İhsan Şerif, Akademik Bakış, Cilt I, Sayı I, Kış 2007, Emperyalizmin Kürt Kartı

Lake, Anthony, "Confronting Backlash States," Foreign Affairs, Mart-Nisan 1994, Cilt. 73, Sayı. 2. ss.45-46

Ofra Bengio, "The Challenge of to the Territorial Integrity of Iraq," **Survival**, Cilt. 37, Sayı. 2, Yaz 1995

Prados, 1991, s. 35., Clifton W. Flowers, The Kurds in Northern Iraq: U.S. Policy Towards Their Search for Autonomy and Independence, National Defense University, 1993

İnternet

<http://en.wikipedia.org/wiki/Iraq>

<http://www.enfal.de/irak.htm>

www.turkmeneli.com

www.dtm.gov.tr

<http://turktarih.net/tarih/310/san-remo-konferansi>

<http://turktarih.net/tarih/1069/halic-konferansi-ve-musul-meselesi>

Turan, Aslihan, www.bilgesam.com, 16.03.2010

Gazeteler

Hürriyet Gazetesi, 11.06.1999

Hürriyet Gazetesi, 2 Ekim 2002

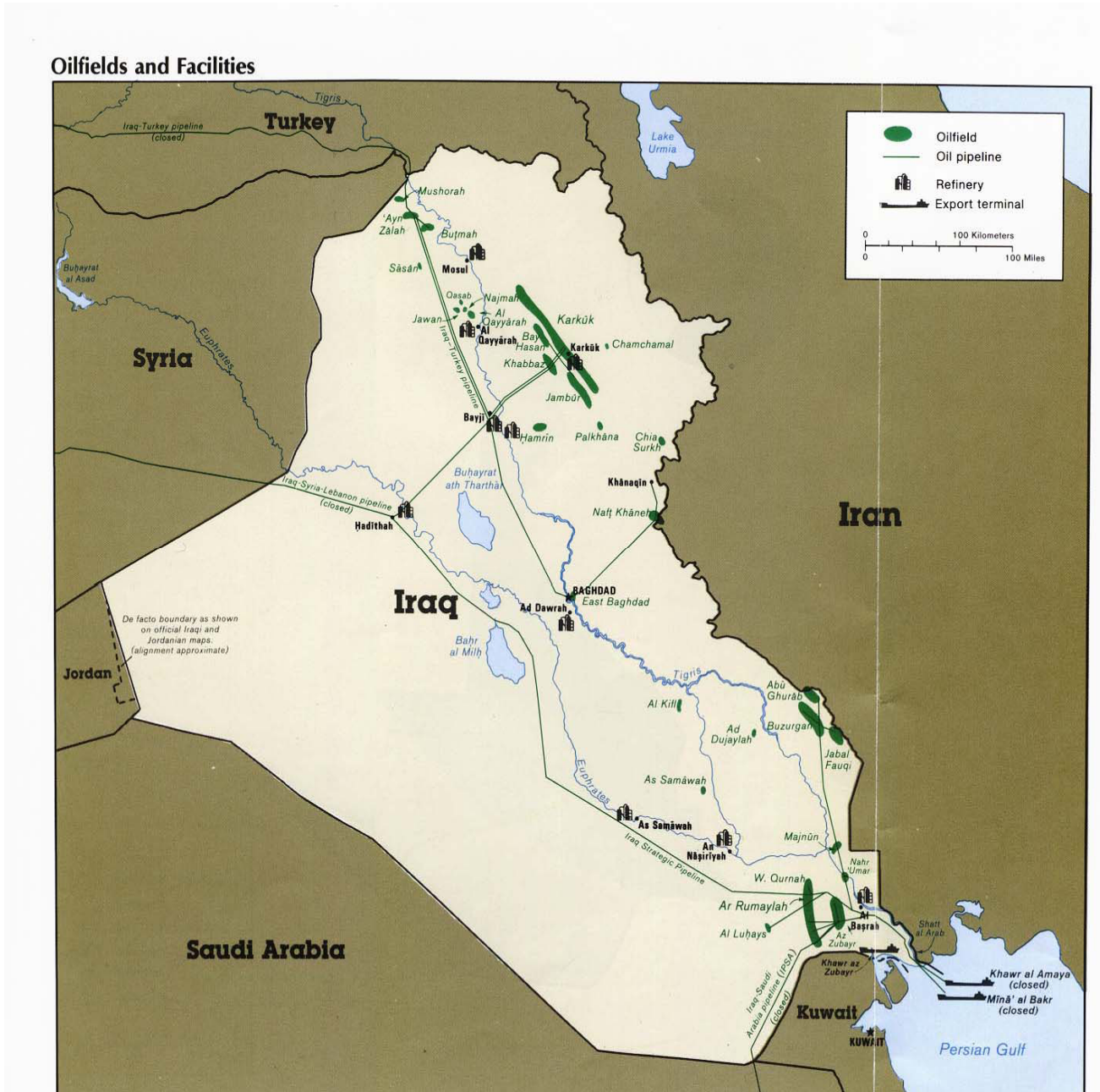
Cumhuriyet Gazetesi 08 Mayıs 2003

Milliyet Gazetesi , 22 Kasım 2003

Radikal Gazetesi, 25 Nisan 2003

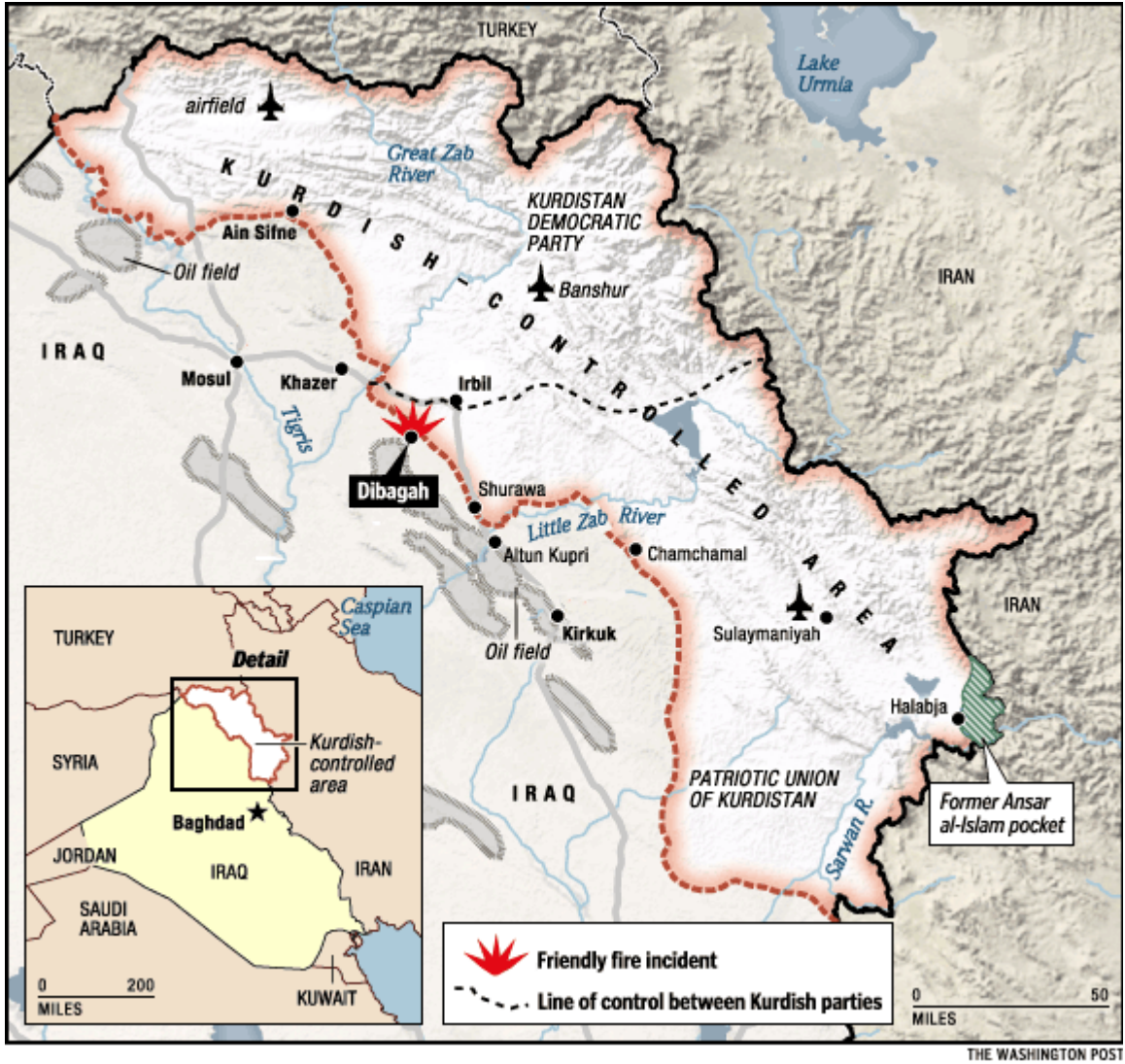
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Nisan 2006

EK-1: Irak'ın Petrol ve Doğalgaz Yatakları

Kaynak: Dursun, İ., “ Kuzey Irak Kürtleri, Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Devletleşme Süreci ve Türkiye’ye Etkileri” , Tez

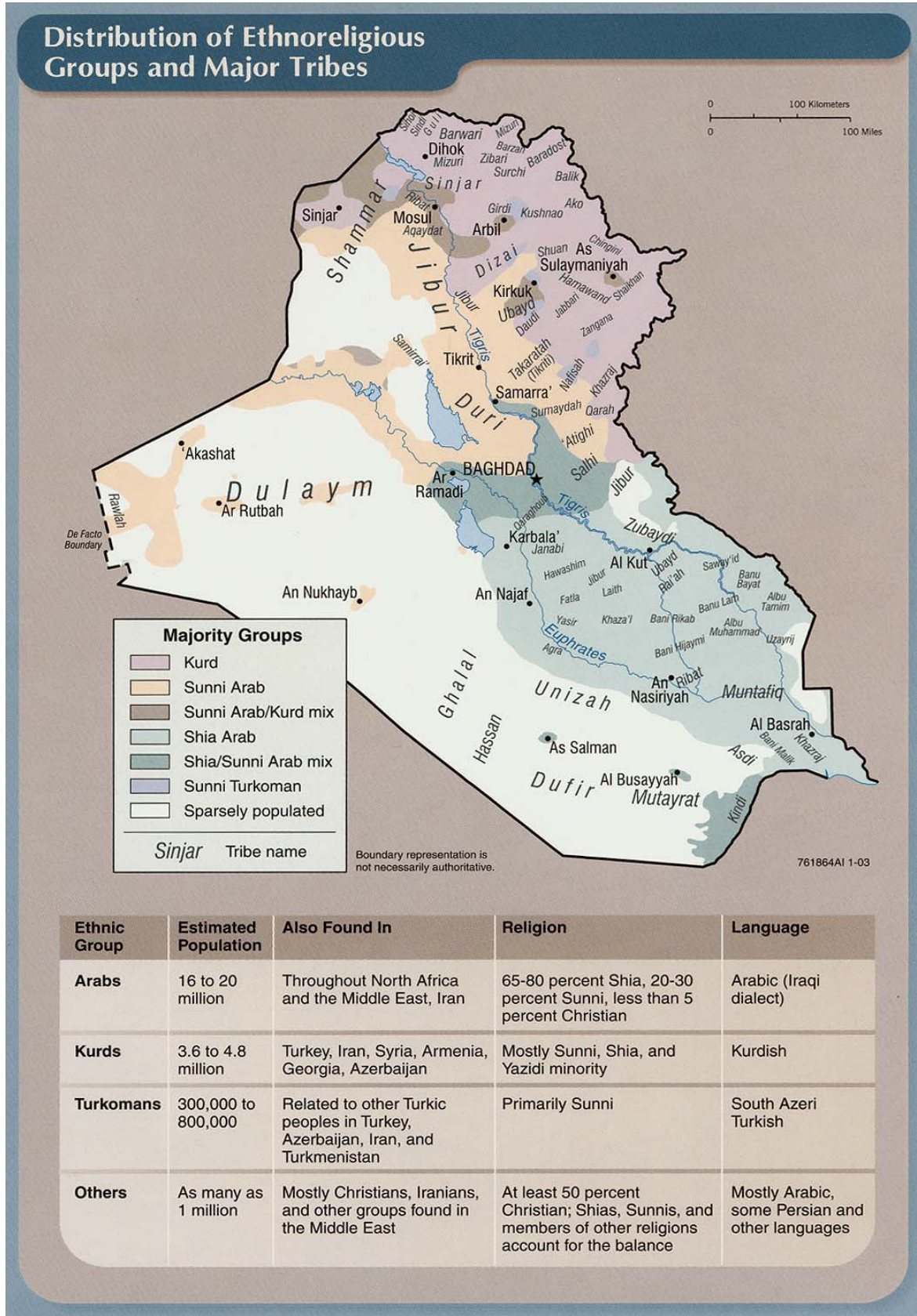
EK-2: KDP ve KYB'nin Yerleşim Alanları

Kaynak: Dursun, İ., “ Kuzey Irak Kürtleri, Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Devletleşme Süreci ve Türkiye’ye Etkileri”, Tez

EK-3: Irak'ın Demografik Yapısı

Kaynak: Dursun, İ., “ Kuzey Irak Kürtleri, Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Devletleşme Süreci ve Türkiye’ye Etkileri” , Tez

EK-4: Irak Türkmenlerinin Yaşadığı Bölgeler

Kaynak: Deliceoğlu, S., "Kuzey Irak'taki Etnik Ve Dinî Gruplar Ve Bölge Politikalarındaki Etkileri"

ÖZGEÇMİŞ

26 Ocak 1973 tarihi, Ankara ili Altındağ ilçesi doğumluyum. İlk, Orta ve Liseyi Ankara ilinde tamamladım. 1991 yılında Jandarma Astsubay Okulu'ndan Astsubay olarak mezun oldum. 1991-1996 yıllarında Anadolu Üniversitesi İktisat bölümünde lisans eğitimi yaptım. 2000 yılında subay okulunu bitirdim. Halen Jandarma Yüzbaşı olarak İstanbul'da görev yapmaktayım. Yabancı dilim İngilizce olup, evli ve iki çocuk babasıyım.